

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Kristiina Uus

**KARISTUSE MÕISTMISE LÄHTEKOHT VÕRDLUSES KESKMISE SÜÜGA
KARISTUSSEADUSTIKU § 184 KOHALDAMISPRAKTIKAS**

Magistritöö

Juhendaja PhD Anneli Soo
Kaasjuhendaja MA Anna Markina
Kaasjuhendaja *Dr. iur.* Erkki Hirsnik

Tartu
2025

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. KARISTUSE MÕISTMISE SÜSTEEM	7
1.1. Karistuse mõistmise alused karistusseadustikus	7
1.2. Riigikohtu täiendavad suunised	10
2. KARISTUSSEADUSTIKU § 184 JÄRGI KARISTAMINE	17
3. KOHTUPRAKTIKA ANALÜÜS	24
3.1. Analüüsi meetoodika	24
3.2. Statistilise analüüsi tulemus	25
3.3. Süü suurus	27
3.3.1. Süü suurust mõjutavad asjaolud	28
3.3.2. Süü määratluse kokkulangevus kohtupraktikaga	35
3.4. Süü suuruse ja karistuse seos	38
3.4.1. Muud karistust mõjutavad asjaolud	39
3.4.2. Süüst karistuseni	42
3.4.2.1. Kohtuotsused, milles karistus vastas süü suurusele	43
3.4.2.2. Kohtuotsused, milles karistus oli süü suurusest väiksem	45
3.4.2.3. Kohtuotsused, milles süü suurust ei määratletud	50
3.5. Tagasipõige statistilisse analüüsi	52
3.6. Analüüsi kokkuvõte ja võimalikud soovitused	53
KOKKUVÕTE	55
THE STARTING POINT FOR SENTENCING IN COMPARISON WITH AVERAGE CULPABILITY IN THE PRACTICE OF APPLYING § 184 OF THE PENAL CODE	58
KASUTATUD ALLIKAD	62
Kasutatud kirjandus	62
Kasutatud õigusaktid	64
Kasutatud kohtupraktika	64
Analüüsis kasutatud kohtupraktika	65
Üldmenetluse lahendid	65
Lühimenetluse lahendid	68

SISSEJUHATUS

Eestis toimib karistuse mõistmine sisuliselt seadusandja ja kohtu koostööl: seadusandja seab konkreetse süüteo koosseisu karistusraamid ja kohus valib raamide piires konkreetsele teole ja isikule vastava karistuse. Et karistuse mõistmise süsteem oleks selge ja praktika ühetaoline, peaks see toimima loogiliselt ja süsteemselt. Nii oleks karistuse mõistmine eriti süsteemne ja ühetaoline, kui igale asjaolule antaks kindel kaal, kui palju see karistust mõjutab. Paraku on reaalses elus kuriteod ja kurjategijad palju nüansirohkemad, mistõttu sellist matemaatilist karistuse mõistmist teha ei saa. Küll aga võiks karistuse mõistmine olla võimalikult ühetaoline, kui see toimub mingi järgitava loogika alusel.

Kuigi seadusandja sätestab karistusseadustiku¹ (KarS) 4. peatükis reeglid karistuse kohaldamise kohta, ei näe seadus siiski rangelt ette seda, kuidas karistus kujunema peaks. Täiendavalt on Riigikohus leidnud, et karistust mõistes peaks lähtuma konkreetse koosseisu sanktsioonivahemiku keskmisest määrast. Seejärel tuvastatakse süü suurus ja karistust kergendavad ning raskendavad asjaolud, mille põhjal saadakse süüdlase süü suurusele vastav karistuse määr. Viimaks korrigeeritakse karistust veel preventatsioonidega.²

Nii võtavadki kohtud üldjuhul karistust mõistes lähtekohaks sanktsioonivahemiku keskmise. Alternatiivsetest lähtekohtadest on õigusteaduslikus kirjanduses suhteliselt vähe räägitud. Hiljuti on sellele siiski oma Juridica artiklis viidanud Jaan Ginter. Artiklis tõi ta statistikale tuginedes välja, et praktikas mõistetud karistuste mediaan keskmine langeb paremini kokku seaduses sätestatud sanktsioonivahemiku kolmandiku, mitte keskmisega. Seetõttu võiks tema hinnangul kolmandik olla ka parem lähtepunkt karistuse mõistmisel.³

Mina leian, et lähtepunkt väärriks muutmist juhul, kui kohtud mõistavad isiku süüga võrreldes madalamaid karistusi. Loogiliselt peaks keskmisele süüle vastama keskmine karistus. Kui aga kohtud mõistavad keskmisele süüle vaatamata alla keskmise karistusi, siis tekib vastuolu karistuse mõistmise põhimõtetega. Seejuures tõstatub küsimus: kas seadusest tulenev niinimetatud teoreetiline keskmine (keskmise süüga) kuritegu langeb kokku elulise keskmise kuriteoga? Elulise keskmise kuriteo all pean silmas tegelikkuses toimepandud kuritegude hulgast keskmise raskusastmega kuritegu. Kui enamik toimepandud kuritegusid on seaduse keskmisest väiksema raskusastmega,⁴ on seega ka eluline keskmine seaduse keskmisest

¹ Karistusseadustik. – RT I, 12.12.2024, 6.

² Vt nt RKKKo 03.04.2020 nr 1-18-2232/179, p 71.

³ Ginter, J. Karistuse mõistmine esimese astme kohtutes. – Juridica 2022/9-10, lk 738-739.

⁴ Nagu viitas oma artiklis Ginter.

väiksema raskusega. Kui nüüd aga süü hindamisel lähtuvad kohtud kohtupraktikast ehk elulistest kuritegudest, kuid seejuures süüd määratledes viitavad karistusraamidest tulenevale süü skaalale,⁵ siis on isiku tegelik seadusjärgne süü kohtu süü määratlusega võrreldes väiksem. Seejuures ei pruugi kohus sanktsioonivahemiku keskmist pidada proportsionaalseks karistuseks ning võib seetõttu mõistagi keskmisest väiksema karistuse. Nii ei ole aga mõistetud karistus kooskõlas kohtu põhjendustega. See võib omakorda viia ebaselgete otsuste ja ebauhtlase kohtupraktikani.

Kontrollimaks, kas selline probleem praktikas päriselt esineb, tuleb lisaks mõistetud karistuste statistikale analüüsida ka kohtute põhjendusi karistuse mõistmisel. Nii on magistritöö eesmärgiks karistuse mõistmise statistilise ja sisulise analüüsi kaudu näidata, kas praegune karistuse mõistmise lähtekoht – sanktsiooni keskmine määr – õigustab end kohtuotsuse jälgitavuse ja kohtupraktika ühetaolisuse tagamisel. Et analüüs oleks võimalikult üksikasjalik, on mõistlik analüüsida ühe konkreetse kuriteokoosseisu karistamise praktikat ja vaadata, kuidas määratlevad kohtud süüd ning millistel põhjendustel ja kui suure karistuse nad seejärel mõistavad. Nii võtan ma analüüsi aluseks KarS § 184 järgi karistuse mõistmise praktika ja seda mitmel põhjusel. Esiteks on narkokuritegude sanktsioonide problemaatilisus olnud pikalt aktuaalne.⁶ Seega saan ma kohtupraktika süvaanalüüsiga näha seda, kas probleem kajastub ka karistamise praktikas või mitte. Teiseks on KarS § 184 kohta käivat praktikat võrdlemisi palju. Siinkohal on ka põhjus, miks KarS § 183 valimist välja jäi – selle sätte järgseid registreeritud kuritegusid ja süüdimõistvaid otsuseid on võrreldes KarS § 184 praktikaga väga vähe.⁷ Ning kolmandaks on KarS § 184 karistusmäärade vahemikud laiad ja koosseisudega hõlmatud väga erineva ebaõigussisuga teod, mis annavad kohtutele laia kaalutlusruumi süü hindamisel ja karistuse mõistmisel.

---

⁵ Näiteks leiab kohus, et kohtupraktika järgi on isiku süü kuriteo toimepanemise eest keskmine. Nii määratlebki kohus oma otsuses süü keskmisena. Selliselt jääb mulje, et isiku süüle on vastav keskmine karistus. Kuna kohus lähtus aga elulisest keskmisest, mis eelduslikult on väiksem seaduse keskmisest, siis karistusraamidest tuleneva süü skaalaga võrreldes pole isiku süü mitte keskmine, vaid alla keskmise jääv.

⁶ Nt Ahven, A., Tüllinen, K., Tamm, R. Narkootiliste ja psühhotropsete ainete ebaseadusliku käitlemise kuriteokoosseisudes karistuste diferentseerimise võimalikkusest. Justiitsministeerium, kriminaalpoliitika osakond, 2024. – <https://www.just.ee/sites/default/files/documents/2024-05/Anal%C3%BC%C3%BCs%20Narkootiliste%20ja%20ps%C3%BChotropsete%20ainete%20ebaseadusliku%20k%C3%A4itlemise%20kuriteokoosseisudes%20karistuste%20diferentseerimise%20v%C3%B5imalikkusest.pdf> (20.04.2024), lk 22-23; Sootak, J., Randma, P. Narkokriminaalpoliitika või narkopoliitika. – Akadeemia 2006/6, lk 1325–1364; 9. Eikner, M. Narkokuriteod Eestis: kas liikuda Skandinaavia liberaalse kriminaalpoliitika suunas? Magistritöö. Juhendaja Andres Parmas. Tartu: Tartu Ülikool 2013. – <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/5d062322-7357-43e8-9b4d-598d6d24a5fe/content> (26.12.2024).

⁷ Tabel „KarS § 184 süüdimõistvad kohtuotsused 2022-2023”. Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna analüüsitalituse nõunik A. Ahvena 16.10.2024 vastus autori päringule; Kuritegevuse ülevaade. Kuritegevus Eestis 2023. Justiitsministeerium. – <https://www.just.ee/kuritegevus2023/> (26.12.2024).

Eesmärgi täitmiseks on uurimisküsimused järgnevad:

1. Milline on eluliselt keskmine narkokuritegu KarS § 184 järgi mõistetud karistuste statistilise keskmise põhjal? Kuidas suhestub eluline keskmine kuritegu võrreldes seaduses sätestatud karistusvahemikega?
2. Millised asjaolud ja kuidas mõjutavad KarS § 184 järgi karistuse mõistmist, sh süü suuruse hindamist? Kas mõni asjaolu omab karistuse mõistmise seisukohast olulisemat rolli kui teine?
3. Milline on kohtu süü määratluse ja mõistetud karistuse omavaheline seos?
4. Kas KarS § 184 järgi karistuse mõistmisel järgitakse seadusest ja Riigikohtu praktikast tulenevaid karistuse mõistmise reegleid? Kas karistuse mõistmise praktika on ühetaoline?

Ajaliselt piiran analüüsitava praktika 2022. ja 2023. aastal tehtud otsustega. Nii kajastub analüüsis võimalikult värske kohtupraktika ning samas on ka otsuste hulk vähemalt esmaste järelduste tegemiseks piisav.⁸ Et oleks näha kohtu põhjendused siseveendumuse kujunemise kohta, analüüsin vaid üld- ja lühimenetluses tehtud süüdimõistvaid kohtuotsuseid. Seda põhjusel, et kokkuleppemenetluses tehtud otsused ei kajasta kohtu siseveendumuse kujunemist. Seetõttu on ka oluline, et konkreetsetes asjades oleks tehtud tervikotsus, mitte resolutiiv- ehk ilma põhjendusteta otsus.

Magistritöö on jagatud kolme peatükki. Esimeses peatükis annan ülevaate karistuse mõistmise reeglite kohta üldiselt ning panen seaduse ja Riigikohtu praktika alusel paika karistuse mõistmise skeemi. Nii saab paika, kuidas peaks karistuse mõistmine teoreetiliselt käima ning hiljem saan hinnata, kas kohtud järgivad seda süsteemi või mitte. Teine peatükk keskendub KarS § 184 koosseisudest ülevaate andmisele, mille põhjal kaardistan asjaolud, mida süü hindamisel arvestada. Seejuures kajastan ka seda, mida on Riigikohus erinevate asjaolude kohta süü hindamise kontekstis märkinud. Lisaks annan ülevaate narkokuritegude võimalikest karistustest ning muudest mõjutusvahenditest, mis karistuse kujunemisel rolli mängida võivad. Kolmandas peatükis analüüsin kohtupraktikat statistiliselt ja sisuliselt. Esmalt näitan ära lahendites mõistetud karistuste mediaankeskmised seoses karistusvahemikega. Nii saab teha esialgse järelduse, milline on eluliselt keskmine narkokuritegu võrreldes karistusraamidega. Peale seda analüüsin lahendeid sisuliselt. Alustan kohtute süü määratluse analüüsiga ning vaatan, kas kohtud on süüd hinnanud 1. ja 2. peatükis kajastatud järgides. Lisaks vaatan, kuidas kohtud erinevate asjaolude põhjal süüd on määratlenud. Seejärel analüüsin, milline seos on kohtu süü määratlusel ja mõistetud karistusel. Sealjuures tuleb analüüsida ka muid asjaolusid,

---

⁸ Kokku analüüsin 103 kohtuotsust 55 kriminaalasjas, milles mõisteti karistus 76 isikule.

mis lõpliku karistuse kujunemist on mõjutanud ning kas kohtud on ka seejuures järginud seadusest ja Riigikohtu praktikast tulenevat. Karistuse ja süü vastavuse analüüsis jaotan otsused kolme gruppi selle järgi, kas esmapilgul kohtu süü suuruse määratlus ühtib mõistetud karistusega või mitte või pole kohus süüd üldse määratlenud. Viimaks esitan analüüsi kokkuvõtavad järeldused ja vajadusel võimalikud lahendused karistuse mõistmise süsteemsuse ja ühetaolisuse tagamiseks.

Analüüsi osas märgin täiendavalt, et erinevaid asjaolusid, mis kohtunikke otsuse tegemisel psühholoogiliselt mõjutada võib, on palju.⁹ Näiteks võib psühholoogilist ankurdamise efekti tekitada menetlusosaliste karistustepanekud. Nimelt kui prokurör esitab ettepaneku karistada isikut pika vanglakaristusega, siis mõjutab see ka kohtunikke pikemat vangistust mõistma.¹⁰ Kuna käesolev magistritöö keskendub aga ainult kohtute argumentatsioonile, siis võimalikke psühholoogilisi mõjutusi ma oma analüüsis ei arvesta. Siiski möönan, et see võib tähendada teatud moonutusi minu analüüsi tulemustes.

Töö ühtmoodi mõistmiseks pean oluliseks selgitada veel järgnevat. Mõisteid „sanktsioonivahemik”, „karistusraamid”, „karistusmäärad” ja muid sarnaseid termineid kasutan sünonüümidena, pidades silmas karistusseadustiku eriosas konkreetse kuriteokoosseisu eest ette nähtud karistuste vahemikku. Seda, mida pean silmas seaduse ja mida elulise keskmise kuriteo või süü all, selgitasin juba eelnevalt. Terminit „narkokuritegu” kasutan oma magistritöös pidades lihtsustavalt silmas KarS § 184 lõigetes 1-2¹ nimetatud kuriteokoosseise. Kuigi narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus¹¹ (NPALS) mõistet „doos” ei tunne, siis mina kasutan seda üldtuntud terminit kirjeldamiseks narkootilise või psühhotroopse aine kogust, mis tekitab joobe ühele keskmisele isikule. Ehk tõmmates paralleeli NPALS § 3¹ lõikega 3, on suur kogus 10 doosi ületav kogus.

Magistritööd iseloomustavad märksõnad: karistusõigus, kriminaalkaristused, süü, narkokuriteod

⁹ Peer, E., Gamliel, E. Heuristics and Biases in Judicial Decisions. – Court Review 2013/49 (2), lk 114-118.

¹⁰ English, B., Mussweiler, T. Sentencing Under Uncertainty: Anchoring Effects in the Courtroom. – Journal of Applied Social Psychology 2001/31 (7), lk 1535-1551.

¹¹ Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus. – RT I, 02.01.2025, 41.

1. KARISTUSE MÕISTMISE SÜSTEEM

1.1. Karistuse mõistmise alused karistusseadustikus

Eestis on karistuse mõistmise aluseks KarS § 56. Selle lõike 1 esimese lause järgi on karistamise alus isiku süü ning teise lause järgi tuleb veel arvesse võtta kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest ja õiguskorra kaitsmise huvisid. Seega võetakse üldistatult arvesse toimepandud kuritegu ja toimepanija isikut. Neist esimene on seotud absoluutse karistusteooriaga, mille järgi on karistuse eesmärk tasumine või kättemaks toimepandud teo eest ning seejuures on oluline teo raskus ja isiku süü.¹² Muud ettekirjutusi selle osas, milline karistus peaks välja nägema või mille põhjal see kujunema peaks, absoluutne karistusteooria ei tee.¹³ Isikuga arvestamine viitab aga relatiivsele karistusteooriale, mille järgi on karistamisel ennetavad eesmärgid.¹⁴ Need eesmärgid jaotuvad eripreventiivseteks ehk isikule suunatud ja üldpreventiivseteks ehk üldsusele suunatud eesmärkideks.¹⁵ Omakorda jaotuvad eri- ja üldpreventsioonid veel negatiivseteks ja positiivseteks. Nii on karistus negatiivse üldpreventsioonina üldsuse heidutamise, et kuriteole järgneb karistus¹⁶ ja positiivse üldpreventsioonina üldsusele turvalise ja õiglase tunde tekitamine.¹⁷ Negatiivse eripreventsiooni puhul kurjategija ohutustatakse seeläbi, et ta pannakse läbi karistamise olukorda, kus tal ei ole võimalik enam tegusid toime panna, või teda heidutatakse sarnastest tegudest tulevikus hoiduma.¹⁸ Positiivne eripreventsioon seostub isiku taasühiskonnastamisega läbi tema parandamise ja andes talle võimaluse oma tegu heastada.¹⁹ Praktikast kasutatakse tihti nende klassikaliste karistusteooriate ühendteooriaid.²⁰ Nii põhjendatakse ka Eestis karistuse kohaldamist läbi absoluutse ja relatiivse ühendteooria. Kuna KarS § 56 lg 1 esimese lause järgi on karistamise esmane alus isiku süü, on karistuse mõistmisel suurem roll just tasumise eesmärgil ning seega peab karistus olema vastav eeskätt süüle ning isikut puudutavad asjaolud mängivad väiksemat rolli.

---

¹² Kiris, R., Pikamäe, P., Sootak, J. Sanktsiooniõigus: karistusõiguslikud sanktsioonid ja nende kohaldamine. Tallinn: Juura 2017, lk 34-35; Keiler, J., Roef, D. Comparative Concepts of Criminal Law. 3rd edition. Cambridge: Intersentia 2019, lk 19-21.

¹³ Cahill, M. T. Retributive Justice in the Real World. – Washington University Law Review 2007/85 (4), lk 818-819.

¹⁴ Keiler, Roef, lk 22.

¹⁵ Andenaes, J. Punishment and the Problem of General Prevention. – International Annals of Criminology 1969/8 (2), lk 286-287.

¹⁶ Andenaes, lk 287-288.

¹⁷ Kiris, Pikamäe, Sootak, lk 47-48.

¹⁸ Kiris, Pikamäe, Sootak, lk 55; Soo, A., Markina, A., Tee, K. Karistus kui tasumine, karistus kui preventioon: millised karistuse eesmärgid „tõttavad“? – Juridica 2022/9-10, lk 660.

¹⁹ Kiris, Pikamäe, Sootak, lk 55.

²⁰ Keiler, Roef, lk 25.

Seejuures ei ole tegemist süü kui deliktstruktuuri kolmanda astmega, mis on defineeritud KarS §-s 32, vaid süü kui kvantitatiivse nähtusega.²¹ KarS § 56 lõikes 1 nimetatud süü pole seaduses ega Riigikohtu praktikas määratletud, kuid selle suurust hindab kohus karistust mõistes süüteo asjaolude põhjal.²² Sellised süü suurust mõjutavad asjaolud ei ole samuti seaduses rangelt piiritletud ning kohus võib sisuliselt ise otsustada, mida arvesse võtta.²³ Siiski on Riigikohus oma praktikas leidnud, et andes hinnangu süü suurusele, tuleb esmajoones lähtuda süüteo toimepanemise asjaoludest, mis võivad iseloomustada näiteks tegu ja tagajärge ning süüdlase käitumise motiivi ja eesmärki.²⁴ Kuigi üldjuhul on Riigikohus süüd hinnates lähtunud kuriteo toimepanemisega seotud asjaoludest, on mõnel juhul võetud arvesse ka toimepanija teoelset käitumist, kannatanu käitumist teo ajal, süüdlase teojärgset käitumist, isiku varasemat käitumist ja süüdlase isikut.²⁵ Seega pole Riigikohus oma praktikas tõmmanud selget piiri süü ja isiku vahel. Õiguskirjanduses on aga kõik isikut puudutav seotud relatiivse karistusteooriaga ning seega võimalik arvestada ainult eripreventiivse kaalutlusena, mitte aga süü kui absoluutse karistusteooria elemendi hindamisel.²⁶

Lisaks on Riigikohus märkinud, et süü suurus võib ilmneda ka karistust kergendavates ja raskendavates ehk vastavalt KarS §-des 57 ja 58 nimetatud asjaoludes.²⁷ Kuigi seadus eristab karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud süüst, käsitledes neid KarS § 56 lg 1 erinevates lausetes, siis Riigikohus oma praktikas on neid pigem näinud ikkagi süü suurust mõjutavate asjaoludena.²⁸ Samas võis olla seadusandja tahe, et süü suuruse moodustavadki just karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud. Nimelt kasutati seaduse eelnõu seletuskirjas lausa väljendeid „süüd kergendavad ja raskendavad asjaolud“ ning märgiti, et süü suuruse kindlaks määramisel tuleb lähtuda süüd kergendavatest ja raskendavatest asjaoludest.²⁹ Igal juhul on karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud pigem süüd mõjutavad asjaolud ning preventioonidest hoitakse neid vähemalt Riigikohtu praktikas selgelt lahus.³⁰

Küll aga pole õiguskirjanduses ega Riigikohtu praktikas seotud süüga teo toimepanemise tahtluse (või ettevaatamatuse) liiki,³¹ kuigi süü hindamisel arvestatavad „motiiv ja eesmärk”

---

²¹ Soo, A. Karistusseadustiku § 56 ja selle rakendamine Riigikohtu praktikas: kui selge on see, kuidas kujuneb süüdlase karistus? – *Juridica* 2022/3, lk 182.

²² Sootak, J. KarSK § 56/7. – *Karistusseadustik. Komm vlj. 5. vlj.* Tallinn: Juura 2021; Soo, lk 182.

²³ Sootak, J. KarSK § 56/8.

²⁴ Nt RKKKo 11.06.2018 nr 1-17-1629/44, p 28.

²⁵ Soo, lk 183-184; RKKKo 12.10.2012 nr 3-1-1-76-12, p 7; RKKKo 24.10.2011 nr 3-1-1-77-11, p-d 11 ja 11.2.

²⁶ Keiler, Roef, lk 19 ja 22-23.

²⁷ Nt RKKKo 12.12.2012 nr 3-1-1-113-12, p 9.1.

²⁸ Soo, lk 185.

²⁹ *Ibidem*, lk 185; Ernits, M. jt. *Karistusseadustiku üldosa eelnõu. Eelnõu lähtealused ja põhjendus.* Tallinn: Juura 1999, lk 130.

³⁰ Soo, lk 183.

³¹ Kiris, Pikamäe, Sootak, lk 119.

subjektiivse koosseisu elementidena võiksid sellele viidata. Seejuures on aga küsitav, kuidas ühtib tahtluse liigi mitte arvestamine absoluutse karistusteooria ja seadusandja tahtega.³² Siiski leidub madalamate astmete kohtute otsuseid, milles on lõpuleviidud teo puhul süü hindamisel otsesõnu tahtluse liiki arvesse võetud.³³ Samas võtavad kohtud subjektiivseid asjaolusid süü suuruse juures arvesse pigem vähe.³⁴ Seega pole tahtluse arvestamisel või mitte arvestamisel ühtset ja kindlat praktikat.

KarS § 56 lg 1 teise lause järgi tuleb lisaks süüle arvesse võtta võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest ning ka õiguskorra kaitsmise huvisid. Õiguskirjanduse ja Riigikohtu seisukoha järgi viitavad need vastavalt eri- ja (positiivsele) üldpreventsioonile.³⁵ Negatiivsest üldpreventsioonist siinkohal rääkida ei saa, sest sellest on Eesti õiguses vähemalt karistuse mõistmisel loobutud.³⁶ Nimelt väljendub negatiivne üldpreventsioon karistusega ühiskonna heidutamises seeläbi, et kellegi karistamine konkreetse süüteo eest peaks ühiskonnale kinnitama ja meelde tuletama, et õigusrikkumisele järgneb karistus.³⁷ Sedalaadi „näidispoomine“ on karistamise eesmärgina muutunud ajaga taunitavaks.³⁸

KarS § 56 lg 1 teise lause osa „võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest“ sisustamine on problemaatiline. See võiks viidata isiku hirmutamisele ning taasühiskonnastamisele, kuid õiguskirjandus ega Riigikohus ei ole selgitanud, milliseid konkreetseid eripreventiivseid eesmärgi see osa endas täpselt hõlmab. Samas on Riigikohtu praktikas eripreventsiooni hindamisel arvestatud süüdlase isikut, sh tema käitumist ja hoiakuid,³⁹ varasemaid süütegusid, sh nende arvu, iseloomu, raskust, toimepanemisest möödunud aega ning mõistetud karistust.⁴⁰ Kusjuures veidi enam kui aasta tagasi muutis Riigikohus oma praktikat, mistõttu on nüüd võimalik preventsiioone analüüsides arvestada ka arhiveeritud, mitte ainult kehtivaid karistusi.⁴¹

---

³² Soo, lk 185-186.

³³ Magistritöö jaoks analüüsitud lahendite hulgast nt TMKo 12.01.2023 nr 1-22-3659/63 (koopia autori valduses), lk 71; TMKo 10.06.2021 nr 1-20-6533 (koopia autori valduses); TlnRnK 05.12.2022 nr 1-21-6674/92, lk 21; HMKo 28.06.2022 nr 1-21-6784/115, lk 16; VMKo 15.09.2023 nr 1-23-3387/25, p 37.

³⁴ Tarto, I. Subjektiivsete asjaolude arvestamine karistuse mõistmisel Eesti kohtupraktikas aastatel 2021-2022. Magistritöö. Juhendaja Anneli Soo. Tartu: Tartu Ülikool 2023. – <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/bd4c54ec-55f6-4d98-a3f0-d54dfcd201a1/content> (20.12.2024), lk 58-59.

³⁵ Sootak, KarSK § 56/16-21; vt nt RKKKo 17.05.2013 nr 3-1-1-52-13, p 19; RKKKo 15.03.2010 nr 3-1-1-11-10, p 6.2.

³⁶ Sootak, KarSK § 56/21; Soo, Markina, Tee, lk 660.

³⁷ Kiris, Pikamäe, Sootak, lk 40-41.

³⁸ Kiris, Pikamäe, Sootak, lk 45, Andenaes, lk 189.

³⁹ RKKKo 13.05.2004 nr 3-1-1-40-04, p 7.

⁴⁰ RKKKo 23.10.2024 nr 4-24-1237/24, p 13.

⁴¹ RKKKo 02.11.2023 nr 4-22-4139/41, p 14.

Veelgi problemaatilisem on KarS § 56 lg 1 teisest lausest tuleneva „õiguskorra kaitsmise huvide” sisutamine. Seejuures on mindud Eestis vastuollu üldise rahvusvahelise seisukohaga, mille järgi tuleb õiguskorra kaitsmise huvide all silmas peetud ohutustamine kui negatiivne eripreventsioon hoida selgelt lahus üldpreventsioonist.⁴² Seetõttu on KarS § 56 lg 1 teise lause viimase osa puhul küsitav, mida seejuures täpselt arvesse võtta saab. Riigikohus ei ole võtnud ühtset seisukohta, mida (positiivne) üldpreventsioon endas sisaldab.⁴³ Teaduskirjanduses on aga jõutud seisukohale, et üldpreventsioon on hõlmatud juba karistuse suurusel, mistõttu pole selle eraldiseisva argumendina arvestamine õigustatud.⁴⁴ Seega jääb praegusest seaduse sõnastusest lahtiseks ning on vastavalt tõlgendusele erinev see, millisele karistuse preventiivsele eesmärgile „õiguskorra kaitsmise huvide arvestamine” täpselt viitab.

Nagu juba eelnevalt viidatud, vaadates süü ja preventioonide omavahelist suhestumist on selge, et kuna karistuse aluseks on süü, siis on olulisem kaal süül. Seega võiks süü anda mingisugused piirid, mille sees preventioonidega toimetada.⁴⁵ Seda lähenemist näib ka Riigikohtu praktika toetavat.⁴⁶ Õiguskirjanduses ollakse seevastu seisukohal, et preventioonid võivad tingida süüga võrreldes madalama karistuse, kuid mitte ületada süüd. Samas ei või see viia üldpreventsiooni silmas pidades liiga madala karistuse mõistmiseni.⁴⁷ Seega on siingi seisukohad erinevad, millist kaalu preventioonid süüga võrreldes omavad. Eelduslikult lähtuvad Eesti kohtud siiski Riigikohtu praktikast.

1.2. Riigikohtu täiendavad suunised

Nagu eelnev alapeatükk kajastab, mõjutavad karistust erinevad positiivsed ja negatiivsed asjaolud, mis vastavalt räägivad väiksema või suurema karistuse mõistmise kasuks. Lisaks KarS §-s 56 nimetatule ei ole aga seaduses muid sisulisi juhiseid, kuidas kohus karistust mõistma peaks, vaid seadusandja on jätnud selle kohtupraktika kujundada. Nii pole seaduses ka öeldud midagi selle kohta, millisest karistusraamide vahelisest punktist peab karistuse mõistmisel asjaolude kaalumist alustama.

---

⁴² Soo, lk 189; Bottoms, A., Von Hirsch, A. The Crime-preventive Impact of Penal Sanctions. – Oxford Handbook of Empirical Legal Research. Oxford: Oxford University press 2012, lk 113 jj.

⁴³ Soo, lk 191-193.

⁴⁴ Soo, Markina, Tee, lk 657.

⁴⁵ Soo, lk 187; Vastasel korral karistatakse teo toimepanijate tema isiku, mitte tema teo pärast.

⁴⁶ RKKKo 20.03.2017 nr 3-1-1-6-17, p 14: „kui isiku käitumisele pole senised karistused mõju avaldanud ja normi rikkumisele on vaja reageerida rangemalt, et kinnistada keelunormi kehtivust, saab isikule mõista karistuse ka üle sanktsiooni keskmise määra, vaatamata sellele, et tema süü on keskmine.“; RKKKo 05.03.2003 nr 3-1-1-26-03, p 5.

⁴⁷ Kiris, Pikamäe, Sootak, lk 131.

Selles osas on karistuse mõistmise praktikat kujundanud Riigikohus. Nimelt on Riigikohus korduvalt oma lahendites märkinud: „Süüdistatavale konkreetse karistuse valimiseks tuvastatakse sanktsioonivahemiku keskmisest lähtudes järgnevalt süüid kergendavad ja raskendavad asjaolud ning muud süü suurust määravad asjaolud (nt süüdistatava teojärgne käitumine, kannatanu käitumine jms). Selliselt saadud süüle vastava karistuse ülemmäära korrigeeritakse eri- ja üldpreventsiooni kaalutlustest tulenevalt.”⁴⁸ Seega tuleb kehtiva Riigikohtu praktika järgi karistuse mõistmisel võtta lähtekohaks seaduses sätestatud karistusraamide keskmine ja seejärel kaaluda erinevaid karistust mõjutavaid asjaolusid.

Esimest korda leidis Riigikohus, et lähtekohaks tuleb võtta sanktsioonivahemiku keskmine, ühes 2011. aasta otsuses. Seejuures leidis kriminaalkolleegium, et selline seisukoht on kujunenud välja kohtupraktikas ning konkreetsetes asjades väljendas seda seisukohta maakohus.⁴⁹ Ka maakohus märkis pelgalt, et tavalise kohtupraktika järgi võetakse karistuse mõistmisel arvesse sanktsiooni keskmine määr.⁵⁰ Muud selgitust, miks just karistusvahemiku keskmisest lähtuda, ei esitanud Riigikohus ega maakohus.

Teises lahendis leidis Riigikohus, et tuvastatud süü suurusele vastab konkreetne karistuse määr, mis võib jääda kas üles- või allapoole sanktsiooni keskmist määrat.⁵¹ Sellega sidus Riigikohus süü suuruse karistusvahemikuga ja sisuliselt ka keskmise süü keskmise karistuse määraga. Seega on süü suuruse mõõdetav ja paigutatav skaalale, mis on vastav konkreetse koosseisu karistusraamide vahemikule. Visuaalselt võiks see skaala välja näha järgnev:

Joonis 1. Karistuse ja süü skaala.

⁴⁸ Vt nt RKKKo 24.10.2011 nr 3-1-1-77-11, p 11; RKKKo 17.05.2013 nr 3-1-1-52-13, p 19; viimati RKKKo 20.06.2022 nr 1-20-6745/88, p 62.

⁴⁹ RKKKo 24.10.2011 nr 3-1-1-77-11, p 11.

⁵⁰ VMKo 16.12.2010 nr 1-10-11840 (koopia autori valduses), lk 13.

⁵¹ RKKKo 17.05.2013 nr 3-1-1-52-13, p 19.

Niisiis tuleb tuvastada koosseisu sanktsioonivahemiku keskmine määr ning seejärel leida, kus asub skaalal konkreetse teo süü suurus selle keskmise suhtes. Olenevalt koosseisust ning ettenähtud sanktsioonist võib see skaala seega olla väga lai või ka üsna kitsas.⁵²

Samas on õiguskirjanduses seatud kahtluse alla, kas ikka on õige lähtuda karistusraamide aritmeetilisest keskmisest või tuleks hoopis lähtuda mõnest muust karistusraamide vahel asuvast punktist, näiteks esimesest kolmandikust. Ginteri artiklis viidatud uuringu järgi jäävad enamik mõistetud karistusi karistusraamide keskmisest madalamale.⁵³ Selle põhjal võib teha järelduse, et keskmise kuriteo ebaõigus või etteheidetavus ei vasta sanktsioonivahemiku keskmisele. Nii võib mõistetena eristada kahte keskmist kuritegu: karistusraamide keskmisele vastav kuritegu ja eluliselt keskmine kuritegu. Ginteri viidatud uuringu järgi ei lange seega karistusraamide keskmine ja eluline keskmine omavahel kokku. See on loogiline, sest seadusandja peab karistusraame määrates arvestama, et ka kõige suurema ebaõigusega teod, mis konkreetse koosseisu täidavad, oleksid karistusraamidega hõlmatud, kuid praktikas on nii rasked kuriteod pigem erand.

Seega võiks Ginteri hinnangul karistuse mõistmise lähtekohana töötada paremini, kui lähtuda konkreetse koosseisu järgi mõistetud karistuste mediaankeskmisest. See oleks aga kahtlemata komplitseeritud, sest mediaankeskmine on pidevas muutumises.⁵⁴ Sisuliselt tähendaks see, et igal süüteo koosseisul tuleks mingi aja tagant jõustunud lahendite pinnalt arvutada mediaankeskmine, mis kajastab paremini eluliselt keskmist kuritegu. Imselt poleks aga selline ressursikulukas tegevus mõistlik. Probleemi võimaliku lahendusena püstitas Ginter oma artiklis hüpoteesi, et kõigi süütegude mediaankeskmine süü langeb kokku pigem karistusraamide esimese kolmandikuga, mistõttu tuleks karistuse mõistmisel lähtekohaks võtta hoopis see.⁵⁵ Ka Eesti sanktsiooniõigust puudutavas teaduskirjanduses on välja toodud, et saksa õiguskirjanduses soovitatakse lähtekohaks võtta esimene kolmandik, mitte keskmine.⁵⁶ Paigutades Ginteri pakutu eeltoodud karistusraamide skaalale, näeks see visuaalselt välja järgnev:

---

⁵² Näiteks KarS § 237 lg 1 järgi on võimalik isikut karistada viie- kuni kahekümneaastase või eluaegse vangistusega samas kui KarS § 436 lg 1 näeb karistusena ette kuni üheaastase vangistuse.

⁵³ Ginter, lk 738

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ *Ibidem*, lk 738-739.

⁵⁶ Kiris, Pikamäe, Sootak, lk 147; Fischer, T. Strafgesetzbuch und Nebengesetze. 56. Aufl. München: Beck 2008, § 46/17.

Seaduses sätestatud karistusvahemik

Joonis 2. Alternatiivsest lähtekohast tulenev karistuse ja süü skaala.

Lisaks leidub kohtupraktikatki, milles on keskmise asemel võetud lähtekohaks kolmandik. Näiteks tegi endine⁵⁷ Tartu Maakohtu kohtunik Ingrid Kullerkann 2023. aastal seitse otsust, milles võttis ta Ginteri artiklile tuginedes lähtekohaks sanktsioonivahemiku esimese kolmandiku ülemmäära.⁵⁸ Ühes otsuses, milles eripreventiivsed asjaolud tingisid sanktsioonivahemiku keskmisest väiksema karistuse mõistmise, märkis ta, et suure teosüü ja raskendavate asjaolude korral ei saa karistus olla lähtepunktist väiksem,⁵⁹ kuid võttes lähtekohaks keskmise, oli mõistetud karistus väiksem kui lähtekoht. Lisaks on kohtunik Kullerkann kõigis oma eelmainitud otsustes viidanud varasemale kohtupraktikale, kus on karistuse mõistmisel samuti võetud lähtekohaks esimene kolmandik.⁶⁰

Üks neist lahenditest oli Tallinna Ringkonnakohtu 2013. aasta otsus, milles leiti, et Riigikohtu seisukoht, mille järgi tuleb lähtekohaks võtta sanktsioonivahemiku keskmine, ei ole automaatselt kohaldatav igal konkreetsel juhul. Eelnevat põhjendas ringkonnakohus järgnevalt: „Riigikohtu seisukoht on välja öeldud lahendis, kus isikut süüdistati KarS prg. 113 ettenähtud kuriteos e. kuriteos, mis seaduses väljendub ühes süüteo koosseisus, milline ei näe ette ka kvalifitseerivaid asjaolusid. Kui rääkida KarS prg.-st 209 lg 2, siis selle sanktsioonis ettenähtud vangistuse vahemik on ettenähtud nelja erineva kvalifitseeriva asjaolu korral ja on võimalik ka nende kõigi nelja kvalifitseeriva asjaolu esinemine aga ka kolme, kahe. Samuti on võimalik olukord, kus isikut süüdistatakse mitmekümnes lõpuleviidud kelmuses ja ta on ka varem mitmeid kordi juba kandnud karistust samalaadsete tegude eest, kuid need ei ole mõju avaldanud. Kui nõustuda prokuröri poolt karistusega – 3 aastase vangistusmääraga – esmakordselt toimepandud ühe kvalifitseeriva tunnusega toimepandud kelmuse katse eest, siis juhul, kui viis

⁵⁷ Alates 2024. aastast on Ingrid Kullerkann kohtunik Tartu Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumis.

⁵⁸ TMKo 16.01.2023 nr 1-22-2414/26; TMKo 17.02.2023 nr 1-21-6079/101; TMKo 28.03.2023 nr 1-22-5540/28; TMKo 13.06.2023 nr 1-20-3636/136; TMKo 22.0.2023 nr 1-23-1447/12; TMKo 07.07.2023 nr 1-22-7015/19; TMKo 20.10.2023 nr 1-21-8858/46.

⁵⁹ TMKo 17.02.2023 nr 1-21-6079/101, p 33.

⁶⁰ TlnRnKo 18.02.2013 nr 1-11-11411/21, lk 7; PMKo 05.04.2011 nr 1-10-11574/18, lk 12.

*korda kelmuste eest karistatud ja kümnes lõpuleviidud kolme kvalifitseeriva asjaoluga kelmuses kohtu all olevale isikule mõistetakse sanktsiooni ülemmäär – 5 aastat – ei saaks öelda, et karistuspraktikas on proportsioonid paigas.*⁶¹ Minu hinnangul on selline probleem kahtlemata arvestamist väärt, sest koosseisude erinevuste tõttu ei pruugi olla mõistlik läheneda samamoodi ja ühest lähtekohast alustades. Samas poleks ka otstarbekas iga koosseisu puhul võtta lähtekohaks erinev punkt. Küll aga võiks keskmisest madalama lähtepunkti võtmine sobida muu hulgas paremini neile koosseisudele, milles on palju erinevaid kvalifitseerivaid koosseisutunnuseid, kui nende koosinemine on teoreetiliselt võimalik.

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium on ka rõhutanud, et karistuse mõistmine on kohtuniku siseveendumusest lähtuv küsimus. Lisaks märgiti, et Riigikohtu suunised ei võta kohtult võimalust mõista konkreetse teo puhul kõiki konkreetse isiku süüd mõjutavaid asjaolusid arvestav karistusraami mahtuv individualiseeritud ja jälgitavalt põhistatud karistus. Nii on see iseäranis avara karistusraamiga normide puhul, mis hõlmavad erineva ebaõigussisuga tegusid.⁶² Seega ei ole keskmisest lähtumine ümberlukkamatu reegel.

Eriti problemaatiline näibki keskmisest lähtumine juhtudel, kui sanktsiooniraamid on laiad ning koosseis hõlmab endas väga erineva ebaõigussisuga tegusid. Riigikohtu seisukoha järgi on sellistel juhtudel eriti suur kaal kohtuniku siseveendumusel, mitte niivõrd õiguslikul hinnangul.⁶³ See omakorda võib viia suurte erinevusteni praktikas ning karistuse kujunemine ei pruugi olla läbipaistev. Nimelt lähtudes karistuse mõistmise skeemist⁶⁴ ja karistusraamide keskmisest jõutakse karistuseni, mis ei pruugi tegelikult vastata teo ebaõigussisule. See võib omakorda viia selleni, et kohus lõpliku järeldusena mõistab hoopis teistsuguse, tunduvalt leebema karistuse, kui see, milleni skeemi järgides jõuti. Kui see on tõepoolest üldisem probleem, võib lahenduseks olla see, et karistuse mõistmise lähtekohaks võetakse mõni muu punkt kui karistusmäärade keskmine. Kas probleem praktikas ka päriselt esineb, kontrollongi analüüsi peatükis, püüdes samuti vajadusel pakkuda lahenduse, mis erinevusi kohtupraktikas lahendaks või vähemalt kahandaks.

Püüdes aga panna praeguse karistuse mõistmise protsessi seaduse ja Riigikohtu suunistest lähtudes skeemi, võiks see välja näha järgmiselt. Süüteo ja vastutuse tuvastamise järel võetakse esmalt ette karistusraamid ning vajadusel korrigeeritakse neid seaduses ettenähtud alustel.⁶⁵

⁶¹ TlnRnKo 18.02.2013 nr 1-11-11411/21, lk 7

⁶² RKPJKo 07.09.2020 nr 5-20-5/10, p 19.

⁶³ *Ibidem.*

⁶⁴ Vt visuaalselt allpool.

⁶⁵ Nt alaealise toimepanija puhul KarS § 44 lg 5 ja § 45 lg 2 või KarS § 60 alusel karistuse kergendamise seaduses sätestatud juhtudel.

Seejärel tuvastatakse karistuse mõistmise lähtekohana sanktsioonivahemiku keskmine. Järgmisena antakse hinnang süüle. Süü suuruse hindamisel võetakse arvesse KarS §-des § 57 ja 58 nimetatud kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid ning muid süü suurust mõjutavaid asjaolusid, mis tegu ja selle toimepanemist iseloomustavad. Karistuse mõistmisel ongi suurim raskuspunkt just süül, sest see on karistuse mõistmise aluseks. Nii peaks süü hindamisele järgnema järeldus süü suuruse kohta, mis annab otsuse lugejale mõista, millisel punktil või vahemikul karistuse mõistmise skaalal parasjagu paiknetakse. Süü määratlemise järel analüüsitakse ka eripreventiivseid ja üldpreventiivseid tegureid. Eripreventiivsete asjaolude puhul hinnatakse karistuse võimalikku mõju süüdlase edasisele käitumisele, sealhulgas tema võimalust paraneda ja vältida edasisi õigusrikkumisi. Seejuures võetakse arvesse isikut ennast kui ka tema sotsiaalset keskkonda. Üldpreventiivsed tegurid puudutavad karistuse laiemat mõju ühiskonnale, sealhulgas eesmärki ennetada sarnaseid kuritegusid ja kinnitada õigussüsteemi tõhustust. Küll aga on küsitav, kas ja mil määral üldpreventiivseid kaalutlusi arvesse võtta saab. Viimaks mõistab kohus karistuse, mis näib eelnevaid kaalutlusi arvesse võttes ning kohtu siseveendumusele tuginedes õiglane ja proportsionaalne.

Skeemi kõige viimaseks astmeks võib lisada teatud juhtudel mõistetud karistuse individualiseerimise. Kui mõistetud vanglakaristus on alla 5 aasta pikkune, siis on võimalik isik kas täielikult või osaliselt KarS § 73 või 74 alusel vangistuse kandmisest tingimisi vabastada.⁶⁶ Tegemist ei ole eraldi karistusliigiga, vaid võimalus karistust individualiseerida, mistõttu tuleb tingimisi vabastamist ja karistuse kohaldamist selgelt eristada.⁶⁷ Nii tuleb kohtul esmalt mõista karistus ja seejärel kaaluda, kas mõistetud vangistuse ärakandmine on vajalik ja otstarbekas. Seejuures tuleb kohtul arvesse võtta kuriteo toimepanemise asjaolusid ning süüdlase isikut, mis võivad sisuliselt ühtida asjaoludega, mida võeti arvesse karistuse mõistmisel.⁶⁸ Mingeid konkreetseid reegleid, mida kohtul seejuures järgida tuleb, ei ole. Näiteks võib küll tingimisi vabastamine tulla eelkõige kõne alla isikute puhul, kes on varem kriminaalkorras karistamata, kuid siiski pole vabastamine välistatud ka varem karistatud isikute puhul.⁶⁹ Samas ei peagi kohus eraldi põhjendama karistuse tingimisi täitmisele pööramata jätmist, vaid piisab, kui jälgitavalt on põhjendatud karistusliigi- ja määra valikut.⁷⁰ Kohtupraktika järgi on karistusest vabastamine üldjuhul võimalik väikese raskusastmetega kuritegude puhul,⁷¹ kuid ei ole välistatud ka raskemate kuritegude puhul, kui see on nii kuriteo asjaolude kui süüdlase isikut

---

⁶⁶ Pikamäe, P. KarSK § 73/1.2.

⁶⁷ RKKKo 20.12.2019 nr 1-17-10050/74, p 24.

⁶⁸ Pikamäe, KarSK § 73/2.1.

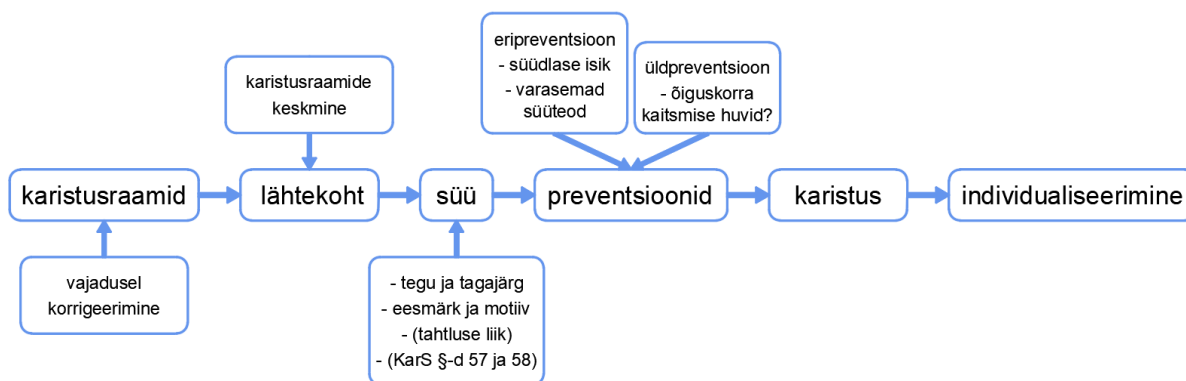
⁶⁹ Pikamäe, KarSK § 73/3.2.-3.3.1.

⁷⁰ RKKKo 18.04.2011 nr 3-1-1-18-11, p 8.2.

⁷¹ Nt RKKKo 19.06.2003 nr 3-1-1-79-03, p 16.

iseloomustavate erandlike asjaoludega põhjendatud.⁷² Nii võib seegi olla asjaolu, mida kohtud (ala)teadlikult juba karistuse mõistmisel arvestavad, kuid tegelikkuses pole tegu eraldi karistusliigiga ja tuleks seetõttu karistuse mõistmisest selgelt lahus hoida. Nii on karistuse individualiseerimine karistuse mõistmise viimane aste.

Üldjoontes samasugusest skeemist madalamate astmete kohtud karistuse mõistmisel lähtuvadki.⁷³ Ka Tartu Ülikooli õigusteaduskonna sanktsiooniõiguse aines õpetatakse tudengeid sisuliselt sellist skeemi järgima. Skemaatiliselt näeb eelneva põhjal karistuse mõistmise skeem välja järgnev:

Joonis 3. Karistuse mõistmise skeem.

⁷² Pikamäe, KarSK § 73/3.1; nt RKKKo 10.03.2016 nr 3-1-1-20-16, p 15.

⁷³ Enamikest käesoleva magistr töö jaoks analüüsitud kohtulahendites tuleb selline (või mõningate mööndustega nt KarS § 57 ja § 58 arvestamise osas) karistuse mõistmise struktuur välja.

2. KARISTUSSEADUSTIKU § 184 JÄRGI KARISTAMINE

Asudes karistust mõistma konkreetse kuriteo eest, on lisaks üldistele karistuse mõistmise reeglitele vaja võtta arvesse ka selle konkreetse koosseisu eripärasid. Nagu eelnev peatükk näitas, siis on konkreetse kuriteo eest karistamisel olulisim isiku süü ning süüd tuleb hinnata toimepandud kuriteo asjaolude põhjal. Seega on siinkohal oluline arvestada kuriteo koosseisutunnustega. Järgnevalt analüüsingi, mida hõlmavad endas KarS § 184 koosseisud ning millist mõju omavad erinevad koosseisutunnused süü suuruse hindamisel teoorias ja Riigikohtu praktikas.

Kõigi narkootikumidega seotud kuriteokoosseisudega kaitstav õigushüve on rahvatervis, mis on kollektiivne õigushüve ehk kaitstakse määratlemata hulga isikute tervist.⁷⁴ Lisaks on KarS § 184 täiendav eesmärk võidelda narkodiilerite tegevuse vastu.⁷⁵ KarS § 184 lg 1 kui põhikoosseisu puhul on objektiivne koosseis narkootilise või psühhotroopilise aine suures koguses ebaseaduslik käitlemine. Seejuures tuleb koosseisu sisustamisel lähtuda narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadusest, milles on reguleeritud sisuliselt kõik narkootiliste ja psühhotroopsete ainete käitlemisega seonduv.

Esiteks nõuab KarS § 184 lg 1 koosseis, et käideldav aine oleks narkootiline või psühhotroopne. NPALS § 2 p 1 järgi on narkootilised ja psühhotroopsed ained defineeritud ministri poolt NPALS § 3¹ g 1 alusel kehtestatud nimekirjade kaudu. Täpsemalt on narkootilised ja psühhotroopsed ained sotsiaalministri määruse⁷⁶ lisa 1 nimekirjades I-VI⁷⁷ nimetatud ained ja ainete rühmadesse kuuluvad ained ning nende ainete isomeerid, estrid, eetrid ja soolad ning nimetatud aineid sisaldavad ravimid.⁷⁸ Seega aine kui koosseisutunnuse osas erilist vaidlust olla ei saa – kui ekspert tuvastab mõne nimekirjades loetletud aine esinemise, siis on see koosseisutunnus täidetud. Küll aga pole süü seisukohast seaduse järgi selge, milliseid aineid saab pidada süüd suurendavaks ja milliseid süüd vähendavaks. Seejuures ei mängi mingisugust rolli ka see, millises nimekirjas konkreetne aine paikneb.

⁷⁴ Laos, S. KarSK 12. ptk sj komm 1.

⁷⁵ Laos, KarSK § 184/1; RKKKo 01.01.2004 nr 3-1-1-4-04, p 14.1.

⁷⁶ Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirjad ning nende ainete meditsiinilisel ja teaduslikul eesmärgil käitlemine. Sotsiaalministri 18. mai 2005 määrus nr 73. – RT I, 28.12.2024, 49.

⁷⁷ Nimekirjadesse on jaotatud ained oma olemuse põhjal järgnevalt: I nimekiri – narkootilised ained, mille käitlemine on keelatud (v.a erandjuhud) ja millel meditsiinilist kasutust pole; II nimekiri – narkootilised ained, mille käitlemine on lubatud eriresepti alusel ja millel on meditsiiniline eesmärk; III nimekiri – psühhotroopsed ained või narkootilised ained preparaatides alates teatud kontsentratsioonist ning mille käitlemine on lubatud tavaretsepti alusel; IV nimekiri – psühhotroopsed ained, mille käitlemine on lubatud tavaretsepti alusel; V nimekiri – narkootilised ained, mis omavad otstarvet tööstuses, kuid joobe tekitamise eesmärgil on tarvitamiseks keelatud; VI nimekiri – narkootiliste ja psühhotroopsete ainete rühmad, niinimetatud uued psühhoaktiivsed ained; Ahven, Tüllinen, Tamm, lk 10-11.

⁷⁸ NPALS § 4.

Riigikohus on aga leidnud, et kuna ained on erinevad, siis varieerub ka selle potentsiaalse kahju suurus, mida ühe või teise aine käitlemine rahvatervisele kaasa toob, mistõttu tuleb süü hindamisel aine liiki tingimata arvesse võtta. Nii on Riigikohus korduvalt leidnud, et ained saab jaotada pehmeteks ja tugevateks.⁷⁹ Seejuures on Riigikohus täpsustavalt vaid märkinud, et rahvatervisele tekitatav kahju või oht on seda suurem, mida tugevatoimelisem on käideldud aine ja mida rohkem ta sõltuvust tekitab.⁸⁰ Sellest saab järeldada, et tugevatoimelisem aine tingib suurema süü. Siiski pole ka Riigikohus kuidagi liigiti määratlenud, millised on need pehmed ja tugevad narkootilised ained. Nii võiks kohtunikud abi saada narkootikumide ohtlikkust käsitlevast teaduskirjandusest, kuid seda, kas aine on nõrga- või tugevatoimeline, peab ikkagi iga kohtunik sisuliselt ise otsustama.

Teise koosseisutunnusena nõuab KarS § 184, et ainet oleks käideldud suures koguses ning ka selle sätestab NPALS. Täpsemalt on NPALS § 3¹ lg 2 järgi suur selline aine, taime või seene kogus, millest piisab narkojoobe tekitamiseks vähemalt kümnele isikule. Nii hõlmab „suur kogus” sisuliselt kõik 10 doosi ületavad kogused ja mingit täpsemat või astmelist eristamist koguste vahel seadus ei tee. Koguse tuvastamisel on oluline puhta aine kogus, mitte praktikas tavaliselt käibel oleva segu kogus.⁸¹ Seda, kui suurt kogust puhast ainet on vaja kümnele isikule joobe tekitamiseks, võib küsida eksperdi või asjatundja käest, aga võib ka tuvastada erialakirjanduse või muude asjakohaste allikate põhjal.⁸²

Aine kogust puudutavalt on Riigikohus rõhutanud, et narkootilise aine ebaseadusliku käitlemise hukkamõistetavus ja karistamisväärus oleneb eeskätt sellest, mil määral ja kui paljude inimeste tervist ohustati. Seejuures on oluline aine kogus ja liik. Mida suurem on ebaseaduslikult käideldud narkootilise või psühhotroopse aine kogus, seda suurema hulga inimesteni võib see eelduslikult jõuda ja seda suuremat kahju see aine nende inimeste tervisele eelduslikult põhjustab.⁸³ Aine kogust on Riigikohus nimetanud lausa süü hindamise keskseks teguriks.⁸⁴

Küll aga pole erialakirjanduses ega Riigikohtu praktikas kuidagi täpsustatud seda, kui suur kogus lugeda süüid vähendavaks ja kui suur kogus süüid suurendavaks. On ilmne, et kogused, mis 10 doosi piirmäära minimaalselt ületavad, vähendavad isiku süüid. Suuremate koguste puhul pole aga nii selge, sest sellel skaalal on paigas vaid miinimum, kuid mitte maksimum. Seetõttu on keeruline leida ka keskmist või muud punkti, millest tekitada piir suure ja väikese

⁷⁹ Vt nt RKKKo 21.06.2021 nr 1-20-1108/94, p 17-18; RKKKo 28.02.2007 nr 3-1-1-121-06, p 11.

⁸⁰ RKKKo 03.04.2020 nr 1-18-2232/179, p 76.

⁸¹ Laos, KarSK 12. ptk sj komm 3.6.1.-3.6.2; RKKKo 27.03.2020 nr 1-19-2627/29, p 21.

⁸² RKKKo 27.03.2020 nr 1-19-2627/29, p 28

⁸³ RKKKo 03.04.2020 nr 1-18-2232/179, p 76.

⁸⁴ RKKKo 16.03.2015 nr 3-1-1-10-15, p 17.

süü vahele. Ülemise otsa kohta võib oletusi teha ja teoorias võivad kogused küündida lõpmatutesse arvudesse. Siinkohal võiks koguste ülemisest otsast aimu anda, kui vaadata, kui suurtesse kogustesse küündivad praktikas käideldud ained. Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi (EKEI) andmetel on viimase viie aasta suurim leitud kogus narkootilist ainet ca 3500 kg kokaiini, mis tekitaks joobe pea 38,5 miljonile inimesele.⁸⁵ Selline kogus on Eestis küll erandlik,⁸⁶ kuid siiski näitab see, et narkootilise aine suure koguse ülemine piir võib jääda lausa kümnetesse miljonitesse doosidesse. Seaduses sätestatud karistusraamide ülemine piir võiks olla kohane sanktsioon nende kõige ohtlikumate ehk kõige suuremates kogustes narkootiliste ainete käitlemisele. Nii võiks vähemalt teoorias keskmine käideldud kogus jääda kuhugi 10 ja miljonite dooside vahele. Võtteski ülemiseks piiriks Eesti seni suurima koguse oleks see keskmine ligikaudu 19,2 miljonit doosi. Ka suuruselt järgmisest kogusest – ca viiest miljonist doosist lähtudes jääks see keskmine ikkagi miljonitesse doosidesse.

Praktikas käideldakse aga enam kui pooltel juhtudel alla 100 doosi jäävaid koguseid ning üle 1000 doosi jäävaid koguseid käideldakse veidi üle 10% juhtudest. Täpsemalt jagunesid KarS § 184 kriminaalasjades 2020.-2022. aastatel konfiskeeritud keskmiste dooside arv kõigest konfiskeerimistest järgnevalt:

- 10-100 doosi konfiskeeriti 66% juhtudel;
- 101-1000 doosi konfiskeeriti 22% juhtudel;
- 1001-5000 doosi konfiskeeriti 9% juhtudel;
- üle 5000 doosi konfiskeeriti 3% juhtudel.⁸⁷

Seega jäävad tegelikkuses keskmised kogused kõvasti alla eelnevalt leitud teoreerilist keskmist, mis jääb miljonitesse doosidesse. Seegi võib juba viidata sellele, et karistusraamide või seaduse keskmine kuritegu ei pruugi langeda kokku elulise keskmise kuriteoga. Põhjalikumalt ja ka muid asjaolusid arvesse võttes analüüsingi seda kokkulangevust 3. peatükis.

Liikudes edasi KarS § 184 ülevaatega, on selle koosseisuteoks käitlemine, mis on samuti sisustatud NPALS-i kaudu. NPALS § 2 p 3 järgi on käitlemine narkootilise või psühhotropse aine omamine, valdamine, vahendamine, tarbimine, kasvatamine, korjamine, valmistamine, tootmine, töötlemine, pakkimine, säilitamine, hoidmine, laadimine, vedu, sisse- ja väljavedu,

---

⁸⁵ Aastate 2020-2024 suurimad narkootiliste ainete leiud, mis on saanud EKEI keemiaosakonda. EKEI keemiaosakonna juhataja S. Laaneti 12.02.2025 vastus autori päringule.

⁸⁶ Koguselt järgmistest leidudest piisaks EKEI andmetel vastavalt ca viiele ja neljale miljonile isikule joobe tekitamiseks. Kusjuures neilgi juhtudel oli aineks kokaiin.

⁸⁷ Ahven, Tüllinen, Tamm, lk 20.

transiidi kui tolliprotseduuri rakendamine, tasu eest või tasuta tarnimine kolmandale isikule. Nii piisab koosseisu täitmiseks ükskõik millise käitlemisteo toimepanemisest, kuid teoühtsuse põhimõttest lähtudes ei saa isikut iga osateo eest eraldi karistada, sest tihtilugu ei olegi võimalik osategusid ilma mõne teise käitlemisteo toime panna. Näiteks ei ole võimalik ainet vedada ilma seda enne valdamata.⁸⁸ Käitlemistegude osas on Riigikohus märkinud, et väiksema süü kasuks räägib see, kui isik pelgalt veab ainet, mitte ei turusta seda.⁸⁹ Teistest käitlemistegudest saab tõenäoliselt kergeimaks pidada aine omandamist ja valdamist enda tarbeks, sest selliselt ohustatakse rahvatervist vähem kui näiteks ainet edasi andes või müües.

Viimaks on KarS § 184 järgi karistatav vaid selline aine käitlemine, mis on ebaseaduslik. NPALS § 3 lg 1 järgi ongi narkootiliste ja psühhotroopsete ainete käitlemine üldjuhul keelatud, välja arvatud kui isikul on sättes nimetatud luba ainete käitlemiseks.⁹⁰ Ka väikeses koguses narkootilise ja psühhotroopse aine ebaseaduslik käitlemine on karistatav väärteokorras NPALS §15¹ alusel ning edasiandmise või vahendamise korral ka kuriteona KarS § 183 järgi. Nii ei tolereerita sisuliselt ühelgi juhul narkootilise aine käitlemist, kui see võib rahvatervisele vähimatki ohtu kujutada. Süü seisukohast on sellele koosseisutunnusele keeruline kaalu anda, sest käitlemise ebaseaduslikkus pole mõõdetav. Selles osas ei ole süüd hinnanud ka Riigikohus.

Eelnevale lisaks on Riigikohus veel märkinud, et süü suuruse hindamisel tuleb arvesse võtta veel teo toimepanemise eesmärgi ja kuriteo rahvusvahelist mõõdet.⁹¹ Küll aga pole Riigikohus siingi märkinud, kuidas need süüd mõjutavad. Loogiliselt võib oletada, et käitlemise eesmärgi osas vähendab süüd aine käitlemine enda tarbeks ja suurendab süüd aine turustamine ning rahvusvahelise mõõdme osas on süü seda suurem, mida laiemalt rahvusvaheliselt tegutsetakse. Viimaks on Riigikohus tegutsemise aja osas märkinud, et seegi võib rahvatervise ohustamise määra mõjutada.⁹² Seejuures on Riigikohus süüd vähendavaks pidanud seda, kui isik käitleb narkootilist ainet lühiajaliselt ning tema roll aine terviklikus käitlemisahelas on tagasihoidlik.⁹³

Lisaks eelmainitud KarS § 184 lg 1 koosseisutunnustele, sisaldab KarS § 184 veel kahte lõiget, mis sätestavad kvalifitseerivad koosseisud. KarS § 184 lg 2 p 1 näeb ette suurema karistuse selle eest, kui narkootilise või psühhotroopse ebaseaduslik käitlemine suures koguses pannakse toime grupis. Selle sisustamisel saab lähtuda karistusseadustiku üldosa kaastäideviimise

⁸⁸ RKKKo 19.06.2015 nr 3-1-1-56-15, p 11.

⁸⁹ RKKKo 30.03.2023 nr 1-20-9591/107, p 24.

⁹⁰ RKKKo 04.10.2013 nr 3-1-1-72-13 p 12.

⁹¹ RKKKo 03.04.2020 nr 1-18-2232/179, p 72.

⁹² RKKKo 21.06.2019 nr 1-17-10162/351, p 41.

⁹³ RKKKo 30.03.2023 nr 1-20-9591/107, p 24.

regulatsioonist.⁹⁴ Seejuures võib kaastäideviijaks olla ka isik, kes ise vahetult ainet ei käitle, kuid on organisaatoriks, kelle juhiste järgi tegutsetakse.⁹⁵ Süü hindamisel tuleb kohtul ära näidata iga isiku teo panus ja selle olulisus. Siiski ei tohi süü hindamine piirduda üksnes grupiliikmete teo panuste võrdlemisega, vaid tuleb järgida karistuse mõistmise skeemi.⁹⁶ Seega ei piisa pelgalt põhjendusest, et ühe isiku roll oli teisega võrreldes väike.⁹⁷

KarS § 184 lg 2 p 2 järgi on kvalifitseerivaks koosseisuks korduvus. Korduvuse jaatamiseks piisab, kui isik on varem toime pannud sisuliselt ükskõik millise narkootikumidega seotud kuriteo, olenemata sellest, kas ta on selle teo eest juba süüdimõistetud või mitte.⁹⁸ Süü hindamise seisukohast leitakse õiguskirjanduses, et varasemaid kuritegusid arvestada ei saa, sest see rikuks korduvarvestamise keeldu.⁹⁹ Küll aga võiks süüd suurendada, kui parasjagu mõistetakse karistust mitte kahe, vaid suurema hulga kuritegude eest.

Kõige raskemad sanktsioonid narkootikumidega seotud kuritegude eest on võimalik mõista KarS § 184 lõike 2¹ koosseisu täitmise eest. Säte lisab juba eelnevalt mainitule koosseisutunnusena suure varalise kasu saamise eesmärgi. Selle sisustamisel tuleb lähtuda KarS § 12¹ p-st 2, mille järgi on vaja koosseisu täitmiseks tuvastada, et narkootilise või psühhotroopse aine käitlemisega taotleti varalist kasu vähemalt 40 000 eurot. Tegemist on toimepanija erilise isikutunnusega, mis iseloomustab subjektiivset eesmärki. Nii ei ole vaja tuvastada, kas isik soovitud kasu ka realselt sai, vaid tuleb tõendada, et tema eesmärgiks oli käitlemise tulemusel saada kasu, mis ületaks 40 000 eurot.¹⁰⁰ Eesmärk tuleb tuvastada iga toimepanija osas eraldi ning kui kaastäideviijate puhul ei ole tuvastatud teistsugust suure varalise kasu jagamist, tuleb lähtuda taotletava kasu võrdsest jagamisest.¹⁰¹ Lisaks tuleb Riigikohtu praktika järgi maha arvata narkootilise aine käitlemisega kaasnenud kulu ning arvesse võtta vaid saadavat kasu. Kui peale müümise eesmärgi ei ole võimalik muid täpsemaid asjaolusid tuvastada, siis tuleb lähtuda minimaalsest hulgimüügi hinnast.¹⁰² Siinkohal on iseenesestmõistetav, et süü on seda suurem, mida suuremat varalist kasu käitlemisega taotleti.

Eelnimetatud asjaolud kujundavad isiku süü suuruse ning kohus peaks süüd hinnates kõiki neid asjaolusid arvestama. Muude karistust mõjutavate asjaolude osas ei ole KarS § 184 järgi

---

⁹⁴ Laos, KarSK § 184/4.1.

⁹⁵ Laos, KarSK § 184/4.1.1; RKKKo 18.01.2010 nr 3-1-1-57-09, p-d 19-19.2.

⁹⁶ Sootak, KarSK § 56/9.3.

⁹⁷ RKKKo 19.06.2003 nr 3-1-1-79-03, p 13.

⁹⁸ Laos, KarSK § 183/4.2.

⁹⁹ Kiris, Pikamäe, Sootak, lk 120.

¹⁰⁰ Laos, KarSK § 184/4.3.1; RKKKo 03.04.2020 nr 1-18-2232/179, p 52.

¹⁰¹ Laos, KarSK § 184/4.3.3; RKKKo 03.04.2020 nr 1-18-2232/179, p-d 55-58.

¹⁰² RKKKo 03.04.2020 nr 1-18-2232/179, p-d 54 ja 60-63.

karistuse mõistmisel erisusi või täpsemaid reegleid võrreldes üldise karistuse mõistmise skeemiga.¹⁰³ Seega võiks KarS § 184 eripäradest lähtudes karistuse mõistmise skeem olla järgnev:

Joonis 4. KarS § 184 järgi karistuse mõistmise skeem.

Siiski on paljuski kohtute siseveendumuse küsimus see, kuidas ja mil määral üks või teine asjaolu konkreetsel juhul isiku süüd mõjutab.

Karistusliigi osas kohtul valikut ei ole, sest KarS § 184 näeb ainsa karistusena ette vanglakaristuse. Esimese löike puhul on karistuseks võimalik mõista karistuseks ühe- kuni kümneaastane vangistus ning teise löike puhul kolme- kuni viieteistaastane vangistus. KarS § 184 lõikes 2¹ sätestatud kuriteokoosseisu täitmisel ootab isikut kuue- kuni kahekümneaastane või koguni eluaegne vangistus. Viimast siiski narkokuritegude puhul kordagi kohaldatud ei ole.¹⁰⁴ Seega on karistusmäärad võrdlemisi laiad. Sellest tulenevalt on kohtutel lai kaalutusruum, kuidas karistust enim mõjutav tegur – süü suurus lõplikku karistust kujundab.

Lisaks vanglakaristusele on KarS § 184 puhul võimalik kohaldada teisigi sanktsiooniõiguslikke meetmeid. Nii on KarS § 184 kuritegude puhul võimalik kohaldada lisakaristusena rahalist karistust ja ka laiendatud konfiskeerimist.¹⁰⁵ Neist esimene on tänaseks oma tähenduse praktikas suuresti kaotanud¹⁰⁶ ja hetkel on asjakohane vaid laiendatud konfiskeerimine. Kuigi seaduse järgi on tegemist mõjutusvahendiga, siis Riigikohus peab konfiskeerimist materiaalses mõttes karistuseks, mis võib tingida kergema vanglakaristuse mõistmise, sest omab samuti preventiivset mõju.¹⁰⁷ Seega on lisaks laiadele vangistusmääradele teisi – veelgi laiemaid –

¹⁰³ Vt skeem lk 16.

¹⁰⁴ Uus, K. Eluaegse vangistuse ja sellest enne tähtaega vabastamise seosed karistusteooriaga. – Juridica 2023/8, lk 677.

¹⁰⁵ KarS § 184 lg 5 p-d 1 ja 2.

¹⁰⁶ KarS § 55 lg 2 järgi võib lisakaristusena rahalist karistust mõista vaid kuritegude eest, mis on toime pandud enne 1. veebruari 2007.

¹⁰⁷ RKKKo 12.12.2014 nr 3-1-1-82-14, p 11; RKÜKo 12.06.2008 nr 3-1-1-37-07, p 23.

võimalusi isiku mõjutamiseks, mis võimaldavad karistuste kohaldamisel suuremat paindlikkust ja individualiseeritust, sõltuvalt nii toimepanija isikust kui ka kuriteo asjaoludest.

Käesolev peatükk näitab, et KarS § 184 koosseisudega on hõlmatud väga erineva raskusega kuriteod. Seda ilmestab ainuüksi see, et käideldav kogus võib varieeruda väga laialt. Nagu eelnevalt viidatud, siis suurim leid narkootilist ainet küündib kümnetesse miljonitesse doosidesse, mis on niivõrd suur kogus, et ei olnud tõenäoliselt mõeldud ainult Eesti turu jaoks, vaid kujutas ohtu teistele riikidele.¹⁰⁸ Samas kõiki konfiskeeritud koguseid arvestades, käideldakse keskmiselt alla saja või vähemalt alla tuhande doosi jäävaid koguseid. See juba viitab, et seaduse ja eluline keskmine narkokuritegu võrdsed ei ole. Millist narkootikumide käitlemist peetakse keskmiseks kohtupraktikas ning kas seejuures lähtutakse seadusest tuleneva süü skaala keskmisest või elulisest keskmisest süüst, analüüsin järgmises peatükis.

---

¹⁰⁸ MTA töötajad pidasid kinni viimaste aastate rekordkoguse kokaiini. Maksu- ja Tolliamet 25.04.2022. – <https://www.emta.ee/uudised/mta-tootajad-pidasid-kinni-viimaste-aastate-rekordkoguse-kokaiini> (20.04.2025).

3. KOHTUPRAKTIKA ANALÜÜS

3.1. Analüüsi metoodika

Analüüsimaks, kas karistuse mõistmisel sanktsioonivahemiku keskmisest lähtumine on mõistlik või tuleks lähtekohaks võtta mõni teine punkt karistusmäärade vahemikust, on asjakohane võrrelda karistusraame ning kohtupraktikat. Nagu eelnev peatükk näitab, on narkokuritegude eest ette nähtud laiad karistusraamid. Seetõttu valisin analüüsi aluseks just KarS § 184 karistamise praktika. Seejuures pean silmas KarS § 184 lõikeid 1, 2 ja 2¹ ehk füüsilisi isikuid puudutavaid koosseise.

Analüüsis on hõlmatud kõik 2022. ja 2023. aastal tehtud üld- ja lühimenetluse otsused ning neis kriminaalasjades tehtud kõrgemate ja madalamate astmete otsused isegi juhul, kui need määratud ajaraamidest välja jäid. See tähendab, et kui näiteks ringkonnakohus tegi otsuse 2022. aastal ja maakohus tegi selles asjas otsuse 2021. aastal, siis analüüsisin ka maakohu otsust. Seda põhjusel, et oleks selge, kuidas erinevad kohtuastmed konkreetsetes asjas karistust mõistavad ning kas jäädakse samale seisukohale või mõnes osas seisukohad lahknevad. Samuti ei ole kõrgema astme kohtutel kohustust madalama astme kohtute põhjendusi korrata, kui nendega nõustutakse,¹⁰⁹ mistõttu ei pruugigi ringkonna- või Riigikohtu otsused karistuse kujunemist üldse kajastada. Samas võib kõrgema astme kohus ka põhjendusi ja/või karistust täielikult muuta. Seetõttu on mõistlik analüüsida kõiki konkreetsetes asjas tehtud lahendeid.

Otsuseid analüüsin nii kvantitatiivselt kui kvalitatiivselt. Selle jaoks koostasid enda jaoks kodeerimisskeemi, milles võtsin karistuse mõistmise teatud mõttes tükkideks. Selle tegemisel lähtusin nii karistuse mõistmise skeemist kui ka KarS § 184 koosseisule spetsiifilistest asjaoludest vastavalt käesoleva magistr töö esimestes peatükkides kajastatule.¹¹⁰ Nii pidasin oluliseks mõistetud karistust, kohtu poolt määratletud süü suurust, karistust kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, süü suurust mõjutavaid (eelkõige tegu iseloomustavaid) asjaolusid ning eri- ja üldpreventiivseid kaalutlusi. Konkreetsemalt süü suurust iseloomustavate asjaoludena pidasin KarS § 184 koosseisust lähtudes oluliseks arvesse võtta käideldud ainet, käitlemisviisi, aine kogust ja seejuures eelkõige seda, kui mitmele isikule see kogus joobe tekitaks. Lõigete 2 ja 2¹ kvalifitseerivatest tunnustest lähtuvaid asjaolusid võtsin samuti arvesse, näiteks KarS § 184 lg 2¹ puhul seda, kui suurele varalisele kasule oli eesmärk seatud. Samuti märkisin enda jaoks ära selle, kui kohus võttis süü hindamisel arvesse tahtluse liiki. Karistuse

¹⁰⁹ KrMS § 342 lg 3 p 1 ja § 363 lg 4 p 1.

¹¹⁰ Vt skeemid lk 16 ja 22.

mõistmisele lisaks võtsin arvesse mõjutusvahendina konfiskeerimise kohaldamist ja karistuse individualiseerimist ning seda puudutavaid põhjendusi.

Eesmärk on esmalt kvantitatiivse analüüsi tulemusel näha, kuidas jaotuvad mõistetud karistused karistusraamide sees ning kuhu langeb eluline keskmine karistus ja sellest tulenevalt kuriteo raskus. Kvalitatiivse analüüsi tulemusel on eesmärgiks näha, milline seos on süü suuruse ja karistuse vahel. Loogiline oleks, et keskmine süü peädib ka keskmise karistusega. Kontrollimaks selle paikapidavust on vaja esmalt analüüsida, kuidas kohtud süüd määratlevad. Ehk selgitab süü suurus seda, kuidas mõistetud karistused karistusraamide vahel paiknevad. Kui aga näiteks keskmise süü korral on tulemuseks muu kui keskmine karistus, siis võib kõne alla tulla, et karistust on mõjutanud muud (nt eripreventiivsed) asjaolud. Seetõttu analüüsin ka muude karistust mõjutatavate asjaolude mõju mõistetud karistustele. Niisiis saan hinnata, kas kohtud on süüga võrreldes andnud näiteks preventioonidele proportsionaalse mõju või on mõni preventiivne asjaolu süüga võrreldes suuremat kaalu omanud. Selline olukord oleks vastuolus põhimõttega, et karistus põhineb süül.

Viimaks saab hinnata, kas keskmisele süüle vastab keskmine karistus, nagu loogiliselt olema peaks. Kui see nii on, siis probleemi ei ole ja sel juhul on ka eelduslikult kohtupraktika ühetaoline ja jälgitav. Kui see nii aga ei ole, siis võib probleem olla selles, et kohtud ei teadvusta seaduse keskmise ja elulise keskmise kuriteo erinevust ning seda, et need on omavahel nihkes. See võib põhjustada ebaloogilist ja ebajärjepidevat kohtupraktikat.

3.2. Statistilise analüüsi tulemus

Analüüsi statistiliste tulemuste kajastamiseks annan järgnevalt ülevaate, kuidas jaotuvad kuriteod raskusastmelt sanktsiooniraamides. Seejuures kajastavad kuritegude raskust mõistetud karistused, mis ei pruugi küll olla kõige parem mõõdik, kuid kuna süütegusid muul viisil numbriliselt ei hinnata, siis ei ole ka alternatiivset mõõdikut.

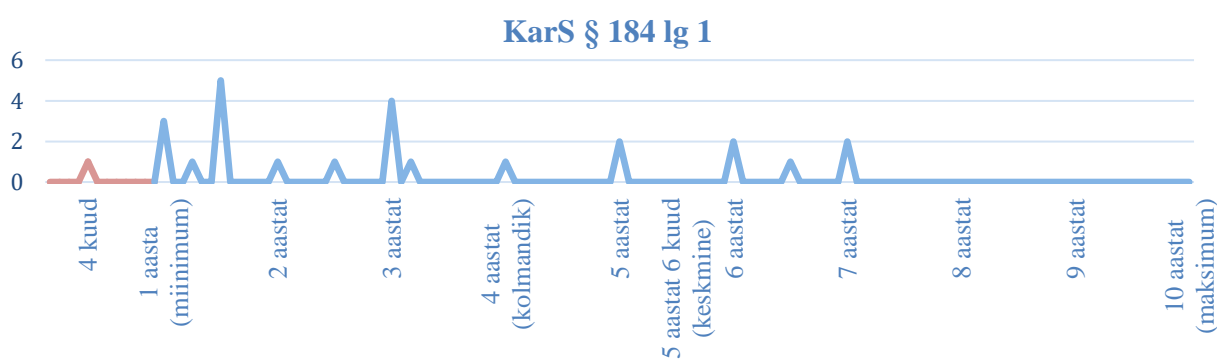
Analüüsisin kokku 103 erinevate kohtuastmete otsust 55 kriminaalasjas.¹¹¹ Mõistetud karistustest võtsin arvesse isikule mõistetud jõustunud karistuse.¹¹² Lühimenetluses mõistetud karistuste puhul võtsin arvesse mõistetud vangistuse pikkust enne KrMS § 238 lg 2 alusel

---

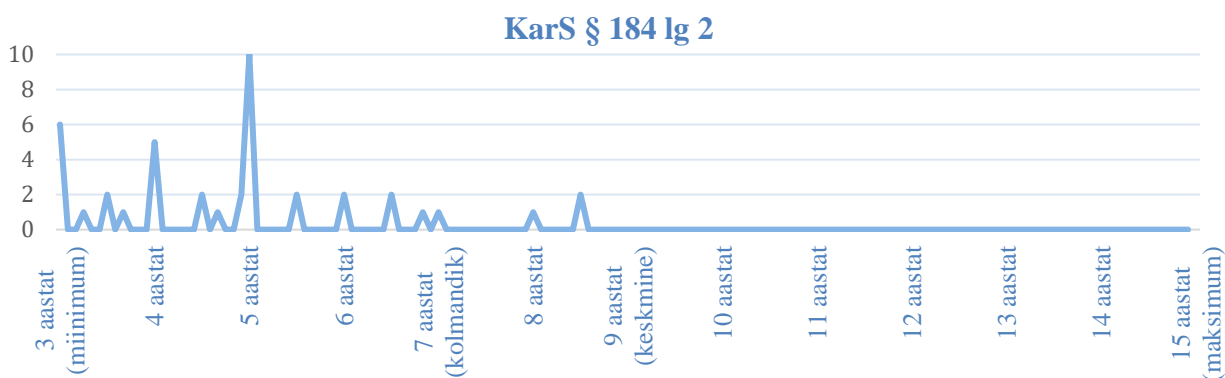
¹¹¹ Vt analüüsis kasutatud kohtupraktika.

¹¹² Kui kõrgema astme kohus muutis madala astme kohtu mõistetud karistust, siis arvestasin ainult kõrgema astme mõistetud karistust.

karistuse vähendamist.¹¹³ Kokku karistati neis asjades 76 isikut, kellest 25 isikut karistati KarS § 184 lg 1 järgi, 41 isikut KarS § 184 lg 2 (kas punkti 1 või 2 või mõlema järgi) ning 10 isikut KarS § 184 lg 2¹ järgi. KarS § 184 lg 1 alusel mõisteti karistusi vahemikus 4 kuud¹¹⁴ kuni 7 aastat ja KarS § 184 lg 2 alusel mõistetud karistused jäid vahemikku 3 aastat kuni 8 aastat ja 6 kuud. Nii on tähelepanuväärne, et enim esinenud KarS § 184 lg 2 puhul jäid kõik mõistetud karistused alla keskmise. KarS § 184 lg 2¹ alusel mõistetud karistused vahemikku 6 aastat ja 6 kuud kuni 18 aastat. Kusjuures Viru Maakohus mõistis ühele isikule ka 20 aasta pikkuse vangistuse,¹¹⁵ kuid Tartu Ringkonnakohus tühistas selle otsuse ja mõistis 13-aastase vanglakaristuse.¹¹⁶ Alljärgnevalt on näha, kuidas jaotusid kuriteod sanktsioonivahemikul ja võrreldes karistusraamide keskmise ning kolmandikuga.¹¹⁷

Joonis 5. KarS § 184 lg 1 järgi mõistetud karistused.

Joonis 6. KarS § 184 lg 2 järgi mõistetud karistused.

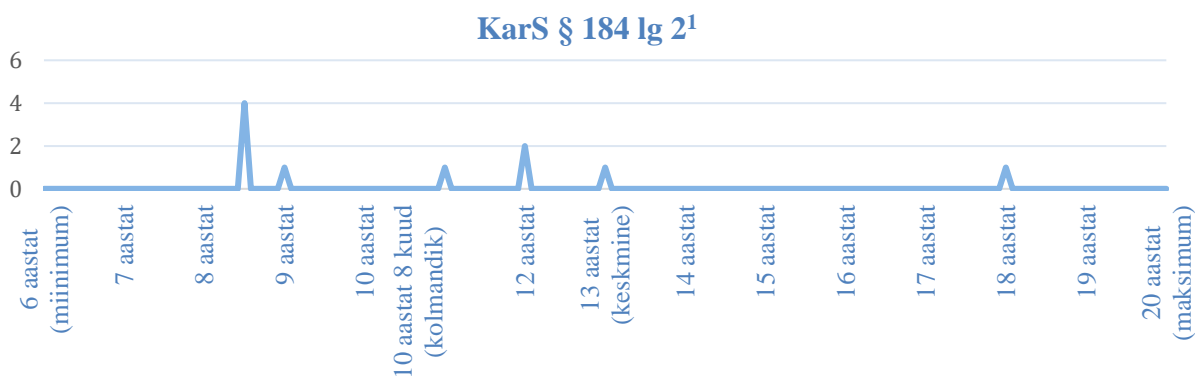
¹¹³ Mõõnan, et seejuures ei ole välistatud, et kohtud võivad karistuse mõistmisel juba (ala)teadlikult arvestada kohustusega karistust vähendada ja seetõttu mõista karmima karistuse. Lähtun siiski eeldusest, et kohtud tegutsevad reeglipäraselt ehk mõistavad vähendamise eelselt karistust samamoodi, nagu nad teeks seda üldmenetluses.

¹¹⁴ Ainus KarS § 60 alusel kergendatud karistus; TrtRnKo 05.09.2023 nr 1-22-3953/36.

¹¹⁵ VMKo 09.07.2021 nr 1-20-8308/38.

¹¹⁶ TrtRnKo 28.11.2022 nr 1-20-8308/76.

¹¹⁷ KarS § 184 lg 1 karistusraamide keskmiseks on 5 aastat ja 6 kuud, KarS § 184 lõikel 2 keskmiseks 9 aastat ja KarS § 184 lõikel 2¹ tähtajalise võimaliku vanglakaristuse keskmiseks 13 aastat. Sanktsioonivahemike esimese kolmandiku ülemmäärad on vastavalt 4 aastat, 7 aastat ning 10 aastat ja 8 kuud. KarS § 184 lg 2¹ koosseisu täitmise eest on võimalik mõista ka eluaegne vangistus, mis keskmise ja kolmandiku arvutamisel ei kajastu, kuid seda karistust ei ole narkokuritegude praktikas kordagi mõistetud.

Joonis 7. KarS § 184 lg 2¹ järgi mõistetud karistused.

Et kuritegude raskuse jaotumist veel paremini mõista, arvutasin välja analüüsitud lahenditega mõistetud karistuste mediaankeskmised. Need olid KarS § 184 lg 1 puhul 3 aastat, lõike 2 puhul 5 aastat ja lõike 2¹ puhul 10 aastat vangistust. Seega on mediaankeskmised kõigi koosseisude puhul väiksemad nii karistusraamide keskmisest kui ka kolmandikust. Eriti madal on mediaankeskmine KarS § 184 lg 2 puhul, jäädes täpselt miinimummäära ja kolmandiku vahele.

Eelneva põhjal võiks väita, et lähtudes vaid mõistetud karistuste statistilisest jaotusest, ei ole eluliselt keskmise raskusega kuritegu vastav seaduse keskmisele. See tulemus langeb kokku ka Ginteri uuringu tulemusega, et keskmiselt mõistetakse karistusi sanktsioonivahemiku kolmandiku, mitte keskmise lähedale.¹¹⁸ Mõistetud karistuste põhjal saab aga teha järeldusi eluliselt keskmise kuriteo raskuse kohta vaid juhul, kui kohtud annavad karistuse mõistmisel suurema kaalu süüle, nagu seda seaduse järgi tegema peaks.¹¹⁹ Kas kohtud ka praktikas süüd karistuse mõistmise esmaseks aluseks peavad, saab hinnata otsuseid sisuliselt analüüsid.¹²⁰ Nii analüüsingi järgnevalt, kuidas kohtud mõistetud karistusi põhjendavad ja milliseid asjaolusid arvestavad.

3.3. Süü suurus

Asudes kohtute põhjendusi sisuliselt analüüsima, on karistuse mõistmise skeemist lähtudes asjakohane võtta esmalt ette süü. Skeemi järgi võiks süü määratlemine olla vahepeatus, milles kohus enne preventioonide juurde minekut määratleb, kui suur karistus vastaks süüle. Võib oletada, et ehk on eelmises alapeatükis kajastatud alla keskmise ja ka alla kolmandiku jäävad karistused tingitud sellest, et nende kuritegude puhul ongi süü olnud ühtlaselt väike. Selle

¹¹⁸ Ginter, lk 738-739.

¹¹⁹ Vt käesoleva töö lk 7-8.

¹²⁰ Võrdle nende mõistetud karistuste mediaankeskmisega, mille puhul on kohtu põhjenduste järgi olnud selgelt põhiline kaal süü suurusel. Vt käesoleva töö alapeatükk 3.5.

kontrollimiseks analüüsin esmalt, mida kohtud praktikas süü hindamisel arvesse võtavad ja seejuures hindan, kas ja kuidas langeb praktika kokku käesoleva magistr töö 1. ja 2. peatükis kajastatud teooria ja Riigikohtu seisukohtadega. See tähendab, et vaatan, kas kohtud võtavad praktikas arvesse samu asjaolusid ja annavad neile sarnaseid hinnanguid, nagu võiks õiguskirjanduse ja Riigikohtu praktika põhjal eeldada. Nii tekivad eelduslikult lisaks esimeses kahes peatükis kajastatud tendentsidele ka analüüsitud praktika pinnalt tendentsid süü määratlemise kohta.

Süü suurust mõjutavate asjaolude käsitlemise järel võtan ette kohtute vahejärelused süü suuruse määratluse kohta ja analüüsin, kas need määratlused langevad kokku üldiste tendentsidega. Näiteks võib mingi konkreetne asjaolu või asjaolude kogum üldistest tendentsidest lähtudes viidata keskmisest suuremale süüle. Nii saab vaadata, kas kohtud on ka samale järeldusele jõudnud. Seejuures võib tõusetuda küsimus, kuidas sellist hinnangut objektiivselt anda. Kui aga kohtu siseveendumuse kujunemine ei ole jälgitav või põhjendused lähevad selgelt vastu üldiste tendentside või lausa karistuse mõistmise reeglitega, siis saab sellised ebakõlad analüüsis välja tuua.

3.3.1. Süü suurust mõjutavad asjaolud

Nagu kajastab magistr töö 1. peatükk, siis peaks süü suurus kujunema kuritegu ja tagajärge iseloomustavate asjaolude pinnalt. Seejuures on peamine roll konkreetse koosseisu tunnustel, millest saab tuletada asjaolud, mis määravad süü suuruse. Kohtud annavad harva selgesõnalisi hinnanguid iga üksiku asjaolu kohta eraldi. Tavaliselt hinnatakse süüid tervikuna, arvestades erinevaid asjaolusid kogumis. Siiski on kohtute põhjenduste järgi üldjuhul selge, milliseid tegureid arvestatakse. KarS §-s 184 sätestatud kuriteo süüid mõjutavad asjaolud tõin välja käesoleva töö 2. peatükis.¹²¹ Järgnevalt analüüsin, kas ja kuidas on kohtud neid ja teisigi asjaolusid praktikas süü hindamisel arvestanud. Seejuures analüüsin erinevaid asjaoluid vastavalt selles järjekorras, kui sagedasti kohtud neid süü hindamisel arvestavad.

Analüüsitud lahendites on kohtud süü hindamisel enim arvestanud käideldud aine kogust. Nimelt on suures osas lahendites karistuse mõistmisel süüid hinnates toodud konkreetselt välja, kui paljudele inimestele käideldud aine jooke tekitaks või on kohtud vähemalt lisanud märkuse stiilis: „süü hindamisel võtab kohus arvesse aine kogust“. Seejuures on ka otsuseid, milles on süü suurus tuvastatud üksnes koguse pinnalt.¹²² Vaid kahel juhul pole kogust süü hindamisel

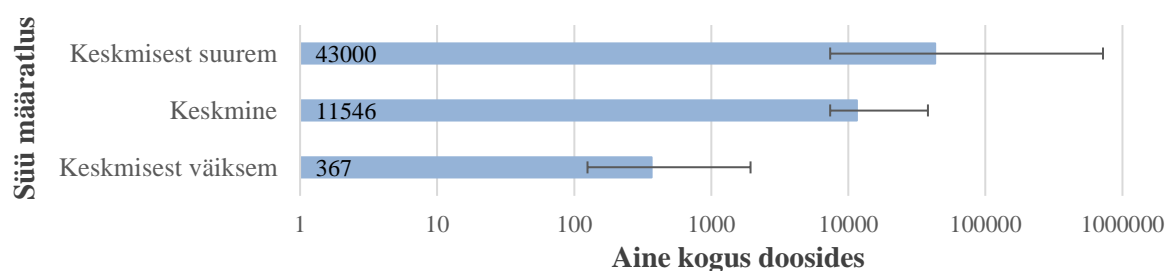
---

¹²¹ Vt skeem lk 22.

¹²² Nt TlnRnKo 19.03.2024 nr 1-23-3708/31, p 8.2; PMKo 18.02.2022 nr 1-21-7759/57, p 15.4.

üldse arvestatud.¹²³ Nii saab järeldada, et kohtud peavad KarS § 184 järgi süü hindamisel üheks olulisemaks asjaoluks aine kogust, nagu teeb seda ka Riigikohus.¹²⁴ Küll aga varieerub praktikas see, kui suurt kogust peetakse KarS § 184 puhul süüd suurendavaks ja kui suurt kogust süüd vähendavaks. Pole kahtlustki, et süüd saab väikeseks pidada, kui käideldud aine kogus ületab 10 doosi piirmäära minimaalselt, näiteks kui käideldakse kogust, mille puhul on joove võimalik tekitada 12 inimesele.¹²⁵ Suuremate koguste puhul pole aga praktika nii ühtne. Juhtudel, kui kohus on selgesõnaliselt kogusele hinnangu andnud, on kohtud pidanud süüd vähendavaks koguseid, mis jäävad 10-489 doosi vahele. Sellest erand on vaid üks Tartu Maakohtu lahend, milles kohus luges süüd vähendavaks 3000 doosi suuruse koguse ning seejuures märkis kohus: „narkootilise aine kogused [ei ole] siiski analoogiliste kriminaalasjade kontekstis kuigi arvestatavad.“¹²⁶ Süüd suurendavaks on kohtud pidanud koguseid alates 33 doosist.¹²⁷ Nii võib öelda, et võrreldes teoreetilise keskmise kogusega, mis jääb miljonitesse doosidesse,¹²⁸ peavad kohtud ka kõvasti väiksemaid koguseid süüd suurendavateks. Samuti ilmestab eelnevat hästi asjaolu, et vaid kolmes analüüsitud kohtuasjas ulatub käideldud aine kogus miljonitesse doosidesse,¹²⁹ kuid kohtud on süüd suureks lugenud 19 isikule karistuse mõistmisel.

Vaatasin käideldud aine koguse kui süü hindamise keskse teguri ja süü määratluse vahelisi seoseid ka statistiliselt. Järgneval joonisel on koos usalduspiiridega näha, millised on käideldud aine koguse mediaanväärtused vastavalt sellele, kuidas kohus süüd määratles:¹³⁰

Joonis 8. Seos käideldud aine koguste ja süü suuruse määratluste vahel.

Joonise põhjal saab järeldada, et käideldud aine koguse mediaani kasvades suureneb ka süü suurus. Keskmisest väiksema süü puhul mängib kogus suuremat rolli. Samas keskmise ja keskmisest suurema süü puhul ei ole mediaanväärtuse erinevus statistiliselt oluline, mis viitab,

¹²³ TMKo 12.01.2023 nr 1-22-3659/63 (koopia autori valduses), lk 71; VMKo 04.08.2021 nr 1-21-2470/35, lk 10 jj.

¹²⁴ Vt käesoleva töö lk 18; RKKKo 16.03.2015 nr 3-1-1-10-15, p 17.

¹²⁵ PMKo 18.12.2023 nr 1-23-3708/24, lk 15.

¹²⁶ TMKo 17.02.2023 nr 1-21-6079/101, p 35.

¹²⁷ Seejuures on suuruselt järgmised süüd suurendavad kogused 80, 100 ja 350 doosi ning siis juba tuhandettesse jäävad kogused.

¹²⁸ Vt lähemalt käesoleva töö lk 19.

¹²⁹ PMKo 08.12.2023 nr 1-23-4538/35; TlnRnKo 10.05.2024 nr 1-23-4538/59; HMKo 20.10.2021 nr 1-16-9171/1751; TlnRnKo 03.05.2023 nr 1-16-9171/1992; TMKo 28.07.2022 nr 1-22-1957/21; TrtRnKo 25.11.2022 nr 1-22-1957/29.

¹³⁰ Pane tähele, et dooside koguseid kajastav horisontaaltelje skaala ei ole ühtlaselt jaotunud, vaid on logaritmiline.

et seal kas mängivad suuremat rolli teised tegurid või suuremate koguste puhul ei erista kohtud koguseid enam nii täpselt. Igal juhul kajastab joonis, et võrreldes koosseisust tuleneva teoreetilise keskmisega on nihkes see, milline on süüd suurendav ja milline süüd vähendav kogus.

Tihti kohtud ei annagi hinnangut pelgalt koguse põhjal, vaid määratlevad süü suuruse erinevate asjaolude kogumi põhjal. Nii on süüd hinnatud keskmisest väiksemaks näiteks siis, kui käideldud ainest piisaks joobe tekitamiseks kuni 10 000 inimesele ja seda seetõttu, et käideldi kanepit ehk väheohtlikku narkootikumi.¹³¹ Samuti luges näiteks Harju Maakohus 30 000-kordselt piirmäära ületavale kogusele vaatamata süüdistatava süü keskmisest väiksemaks, sest isiku tegevus piirdus aine peidikutest välja võtmise ja ümber pakendamisega.¹³² Eelnevad näited on aga pigem erandid ja üldjuhul on selliste koguste puhul loetud süü keskmisest suuremaks ka teiste asjaolude arvestamise järel.

Seega ei selgu kohtupraktikast, kust jookseb piir süüd vähendava ja suurendava koguse vahel. Küll aga võib eelneva põhjal järeldada, et kohtud loevad üldjuhul alla tuhande või isegi alla 500 doosi koguseid süüd vähendavateks. Üle tuhande doosi käitlemisel loevad kohtud süü keskmisest väiksemaks vaid neil juhtudel, kui selle tingivad teised asjaolud. Võrreldes neid tulemusi KarS § 184 praktikas konfiskeeritud ainete kogustega, jääb paratamatult mulje, et kohtud samastavad keskmisi koguseid (või piiri süüd suurendava ja vähendava koguse vahel) eluliselt keskmiste kogustega. See eluline keskmine jääb selgelt alla 1000 või isegi alla 100 doosi, kui arvestada, et enam kui pooltel juhtudel konfiskeeriti alla 100 ja pea 90% juhtudel alla 1000 doosi jäävaid koguseid.¹³³ Niisiis tehes järelduse üksnes aine kogusest kui süü kesksest tegurist lähtudes, näib, et kohtud samastavad süü skaalat eluliste kuritegude, mitte aga seaduse karistusvahemikust tuleneva keskmise kuriteo raskusega.

Liikudes järgmiste asjaolude juurde, on teiseks süü hindamisel enim arvesse võetud asjaoluks aine liik ja selle ohtlikkus rahvatervise ohustamisel. Seejuures leiavad kohtud üksmeelselt, et näiteks kanep ja selle töötlemisproduktid (peamiselt hašiš ja marihuaana) on vähemohtlikud.¹³⁴ Seetõttu kohtupraktika järgi kanep narkootilise aine liigina vähendab süüd. Seda seisukohta toetab ka Riigikohtu praktika.¹³⁵ Kanep või selle produktid olid üldiselt analüüsitud otsustes

¹³¹ VMKo 17.03.2023 nr 1-22-3933/65, p 21.

¹³² HMKo 30.06.2022 nr 1-20-3224/271, lk 15-16.

¹³³ Vt käesoleva töö lk 19 esitatud loetelu; Ahven, Tüllinen, Tamm, lk 20.

¹³⁴ Vt nt PMKo 18.12.2023 nr 1-23-3708/24, lk 15; TMKo 01.12.2021 nr 1-21-6525/21, lk 11; HMKo 18.09.2023 nr 1-21-127/374 (koopia autori valduses), p 392; TMKo 17.02.2023 nr 1-21-6079/101, p 35.

¹³⁵ RKKKo 21.06.2021 nr 1-20-1108/94, p 17 jj.

kõige rohkem esinenud narkootikum, mistõttu võib see olla üks teguritest, mis põhjustas üldiselt keskmisest madalamat süüd.

Ühetaoliselt ohtlikuks peetakse erinevaid nitaseene (isotonitaseen, metonitaseen, protonitaseen), mis on käibes võrdlemisi uued narkootikumid.¹³⁶ Siiski on need viimaste aastatega tõstnud üledoosidest tingitud surmade arvu,¹³⁷ mis on viinud Eesti ka selle poolest Euroopas esikohale.¹³⁸ Seetõttu peaksid need selgelt ohtlikud narkootikumid isiku süüd suurendama. Ka analüüsitud lahenditega on mitu isikut süüdi mõistetud nitaseenide käitlemise eest.¹³⁹ Küll aga on vaid ühel neist juhtudest kohus otsesõnu öelnud, et aine väga tugeva toime tõttu on süü keskmisest suurem.¹⁴⁰ Teistel nitaseenide käitlemise juhtudel on süüd hinnatud teiste ainete järgi, sest teised ained moodustasid suurema osa käideldud kogusest.¹⁴¹

Kui eelnimetatud ainete puhul saab praktika pinnalt mõningaid järeldusi süü suuruse mõjutamise osas teha (või vähemalt, kuidas need teoorias võiks süü suurust mõjutada), siis teiste narkootikumide osas praktika niivõrd selge ei ole. Näiteks on suhteliselt levinud narkootiliste ainete amfetamiini¹⁴² ja gammabutyrolaktoon (GBL)¹⁴³ osas vastuolulised seisukohad, kas need on tugeva- või nõrgatoimelised ained. Samuti esines analüüsitud lahendite hulgas suhteliselt palju kokaiini käitlemist, mida kohtud nimetasid ohtlikuks¹⁴⁴ või vähemalt kanepist tugevatoimelisemaks.¹⁴⁵ Märkimisväärne on seegi, et Eestis kõige suuremad narkootiliste ainete leiud on olnud just kokaiini leiud¹⁴⁶ ning kokaiini ka konfiskeeritakse keskmiselt kõige rohkem.¹⁴⁷ Siiski pole kokaiini ohtlikkuse osas seisukohad nii põhimõttelised kui näiteks nitaseenide osas.

---

¹³⁶ Giraudon, I., Abel-Ollo, K. jt. Nitazenes represent a growing threat to public health in Europe. – The Lancet Public Health 2024/9 (4), lk 216.

¹³⁷ Einmaa, I.-M. Ohtlike sünteetiliste opioidide levik on hüppeliselt kasvanud. ERR 18.02.2024. – <https://www.err.ee/1609257132/ohtlike-sunteetiliste-opioidide-levik-on-huppeliselt-kasvanud> (20.04.2025).

¹³⁸ Understanding Europe's drug situation in 2024 – key developments (European Drug Report 2024). Euroopa Liidu Uimastiamet. – https://www.euda.europa.eu/publications/european-drug-report/2024/drug-situation-in-europe-up-to-2024_en (23.12.2024).

¹³⁹ HMKo 13.06.2023 nr 1-23-2765/34; TlnRnKo 12.12.2023 nr 1-23-2765/51; PMKo 08.12.2023 nr 1-23-4538/35; TlnRnKo 10.05.2024 nr 1-23-4538/59; HMKo 11.05.2022 nr 1-21-6674/72; TlnRnKo 05.12.2022 nr 1-21-6674/92.

¹⁴⁰ HMKo 13.06.2023 nr 1-23-3074/17, lk 6.

¹⁴¹ PMKo 08.12.2023 nr 1-23-4538/35, p 4.2; TlnRnKo 10.05.2024 nr 1-23-4538/59, p 29; HMKo 13.06.2023 nr 1-23-2765/34, p 13; TlnRnKo 12.12.2023 nr 1-23-2765/51, p 19; HMKo 11.05.2022 nr 1-21-6674/72, lk 19; TlnRnKo 05.12.2022 nr 1-21-6674/92, lk 21.

¹⁴² TMKo 23.11.2022 nr 1-21-7077/38, lk 14; VMKo 04.03.2022 nr 1-20-9591/69, lk 15; TrtRnKo 25.05.2022 nr 1-20-6533/307, p 194 vs. TrtRnKo 19.01.2023 nr 1-21-8354/107, lk 11.

¹⁴³ TrtRnKo 25.05.2022 nr 1-20-6533/307, p 194 vs. PMKo 11.12.2023 nr 1-23-5060/26, lk 12.

¹⁴⁴ VMKo 04.03.2022 nr 1-20-9591/69, lk 15.

¹⁴⁵ TrtRnKo 29.08.2022 nr 1-21-4077/140, p 30; PMKo 25.01.2022 nr 1-21-1578/79, lk 36.

¹⁴⁶ Aastate 2020-2024 suurimad narkootiliste ainete leiud, mis on saabunud EKEI keemiaosakonda. EKEI keemiaosakonna juhataja S. Laaneti 12.02.2025 vastus autori päringule.

¹⁴⁷ Ahven, Tüllinen, Tamm, lk 19-20.

Analüüsitud lahendites esines teisigi aineid, kuid neid käideldi tunduvalt vähem ning kohtud pole nende osas võtnud ka kindlat seisukohta ohtlikkuse osas. Seetõttu on keerulisem teha järeltusi kohtute seisukoha kohta näiteks alfa-PVP, LSD, ketamiini, psilotsübiini või psilotsiini sisaldavate seente ja muude ainete osas. Samuti pole eelnimetatud ainete osas Riigikohus seisukohta võtnud.

Ainet puudutavalt on paaril juhul arvestatud ka aine puhtusastet, sest kohtute hinnangul mõjutab seegi rahvatervise ohustamise määra.¹⁴⁸ Samas peaks aine puhtus olema hõlmatud aine koguse määramisel, sest hinnates kogust, saab arvestada vaid puhast ainet.¹⁴⁹ Eelpool viidatud juhtudel on aga kohtud arvestanud aine puhtust selgesõnaliselt eraldi aine kogusest. Sisuliselt sama on teinud ka Riigikohus: „*KarS §-s 184 sätestatud koosseisuga kaitstavaks õigushüveks on rahvatervis ja seega mõjutab süü suurust rahvatervise ohustamise määr, mis sõltub lisaks kogusele mh aine liigist, kvaliteedist ja puhtuseastmest.*“¹⁵⁰ Seejuures jääb Riigikohtu seisukohast siiski arusaamatuks, kuidas puhtuseaste süüd mõjutab. Kahes viidatud madalama astme lahendis on kohtud lähtunud seisukohast, et puhtam aine suurendab süüd. Iseküsimus on, kuidas teab isik, kui puhast ainet ta parasjagu käitleb. Siiski on kohtud seda asjaolu arvestanud võrdlemisi harva.

Lisaks ainet puudutavale on suuremal osal juhtudest arvesse võetud käitlmistegu. Seejuures on ka oluline, kui kaua käitlemine kestis – süüd suurendab pikaajaline ja vähendab lühiajalisem või ühekordne käitlemine.¹⁵¹ Praktikas ollakse ühel meelel, et süüd vähendab, kui isik käitleb ainet enda tarbeks.¹⁵² Kui aga isik annab ainet teistele edasi (tasuta või tasu eest), siis ohustab ta ka rahvatervist suuremal määral ja seetõttu on tema süü suurem.¹⁵³ Eriti palju on praktikas süüd suurendanud see, kui isik tegeleb hulгимүүгига.¹⁵⁴ Teistele isikutele edasi andmise puhul on kohtud märkinud, et ei loe see, kas narkootikumid satuvad käibesse Eestis või neid veetakse läbi Eesti mõnda teise riiki. Kuna Eesti on liitunud erinevate rahvusvaheliste õigusaktidega¹⁵⁵ ja võtnud sellega kohustuse narkootikumide leviku vastu võidelda, siis tuleb teise riiki tarnivaid

¹⁴⁸ TrtRnKo 25.10.2022 nr 1-20-9591/95, p 26; HMKo 17.09.2021 nr 1-21-5091/35, lk 12.

¹⁴⁹ Vt käesoleva töö lk 18.

¹⁵⁰ RKKKo 21.06.2021 nr 1-20-1108/94, p 18.

¹⁵¹ Nt VMKo 15.09.2023 nr 1-23-3387/25, p 38; RKKKo 30.03.2023 nr 1-20-9591/107, p 24.

¹⁵² Nt PMKo 11.12.2023 nr 1-23-5060/26, lk 12; HMKo 05.04.2023 nr 1-22-7681/22, p 22; TMKo 05.04.2023 nr 1-22-4093/32, p 93; TMKo 01.12.2021 nr 1-21-6525/21, lk 11; HMKo 10.02.2022 nr 1-21-7679/31, lk 12.

¹⁵³ Nt TMKo 10.06.2021 nr 1-20-6533 (koopia autori valduses); TMKo 27.06.2022 nr 1-22-1425/51, lk 19; TrtRnKo 26.05.2023 nr 1-22-3933/72, p 26; HMKo 03.05.2021 nr 1-20-3910/51, p 42.

¹⁵⁴ Nt TlnRnKo 05.12.2022 nr 1-21-6674/92, lk 20; HMKo 19.01.2022 nr 1-21-29/61 lk 29.

¹⁵⁵ ÜRO 1961. aasta narkootiliste ainete ühtne konventsioon. – RT II 1996, 19, 84; ÜRO 1971. aasta psühhotroopsete ainete konventsioon. – RT II 1996, 19, 84; ÜRO 1988. aasta narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ebaseadusliku ringluse vastane konventsioon – RT II 2000, 15, 92; 25. oktoobri 2004. aasta Euroopa Liidu Nõukogu raamotsus 2004/757/JSK, millega kehtestatakse miinimumeeskirjad ebaseadusliku uimastiiri kuriteokoosseisu ja karistuste kohta. – ELT L 335.

isikuid karistada samamoodi, nagu karistataks ainete Eestis levitajaid.¹⁵⁶ Küll aga on kohtud mitmel juhul leidnud, et süüd vähendab see, kui käideldud aine piltlikult öeldes turule ei jõua. Nimelt jääb selliselt rahvatervise kahju saabumata.¹⁵⁷ Siiski on Tartu Ringkonnakohus ka leidnud, et süüd ei mõjuta selline käibesse sattumata jäämine, mille on tinginud politsei poolt ainete ära võtmine ja mis polnud käitleja valik.¹⁵⁸

Kuigi tahtluse arvestamine süü hindamisel on vaieldav,¹⁵⁹ siis on kohtud mitmel korral ikkagi arvesse võtnud ka subjektiivset külge. Lisaks konkreetselt tahtluse liigi arvestamisel on leitud, et süüd suurendab, kui narkootikumide käitlemine on väga läbimõeldud, kaalutletud ja planeeritud.¹⁶⁰ Seevastu Tartu Maakohtu hinnangul vähendas isiku süüd asjaolu, et isik ei hankinud dimetüültrüptamiini narkojoobe tekitamise eesmärgil.¹⁶¹ Tartu Ringkonnakohus tuvastas aga välditava keelueksimuse, mistõttu vähendas KarS § 184 lg 1 järgi mõistetud karistust KarS § 60 lõigete 1-3 alusel alla alammäära 4 kuu pikkuse vangistuseni.¹⁶² Samuti on teistelgi juhtudel tahtluse liiki arvesse võetud, kuid üldpildis siiski väga väikesel määral.

Kvalifitseerivatest koosseisudest KarS § 184 lg 2 p 1 järgi grupis käitlemise puhul mõjutab praktikas isiku süü määratlemist tema roll ja panus aine käitlemisel ning ka tema asukoht hierarhias. Käitlemisahela alumises otsas tegutsejate süü loetakse reeglina väiksemaks võrreldes juhtfiguuridega.¹⁶³ Grupiliikmete süüd hinnatakse sageli läbi nende omavahelise võrdluse, analüüsides nende individuaalset panust ja tegevuse ulatust. Seejuures on näiteks liikmete süüd hinnatud üldiselt, näiteks kas väikseks või keskmisest väiksemaks, seejärel aga iga liikme süüd eraldi analüüsitud ja omavahel võrreldud.¹⁶⁴ Seega ongi grupi liikmete süü hindamisel põhiline liikmete omavaheline võrdlus. Siiski esineb problemaatilisemaid lahendeid, kus on piiratud üksnes liikmete omavahelise võrdlusega, kuid üldist määratlust isiku süü kohta tehtud ei ole.¹⁶⁵

---

¹⁵⁶ Nt HMKo 20.10.2021 nr 1-16-9171/1751, p 1167; TMKo 28.07.2022 nr 1-22-1957/21, p 28.

¹⁵⁷ Nt TrtRnKo 05.09.2023 nr 1-22-3953/36, p 46; TrtRnKo 28.11.2022 nr 1-20-8308/76, p 145; TMKo 02.05.2022 nr 1-21-5946/50, lk 23.

¹⁵⁸ TrtRnKo 21.04.2022 nr 1-21-2470/45, p 20.

¹⁵⁹ Vt käesoleva töö lk 9.

¹⁶⁰ Nt VMKo 09.07.2021 nr 1-20-8308/38, lk 30; HMKo 19.01.2022 nr 1-21-29/61, lk 29; VMKo 04.08.2021 nr 1-21-2470/35, lk 11.

¹⁶¹ TMKo 24.01.2023 nr 1-22-3953/26, p 29.

¹⁶² TrtRnKo 05.09.2023 nr 1-22-3953/36, p-d 45-46.

¹⁶³ HMKo 16.01.2023 nr 1-21-8220/200, lk 23; VMKo 17.03.2023 nr 1-22-3933/65, p 22; HMKo 30.06.2022 nr 1-20-3224/271, lk 15-16.

¹⁶⁴ HMKo 24.11.2021 nr 1-20-9022/75, lk 26-29; PMKo 22.06.2021 nr 1-19-10184/176, lk 38 jj; HMKo 20.10.2021 nr 1-16-9171/1751, p-d 1168-1222.

¹⁶⁵ Näiteks on öeldud, et ühe süüdistatava süü on väiksem kui teise oma, kuid kummagi puhul pole öeldud, kus asetub isikute süü skaalal. Nt TMKo 10.06.2021 nr 1-20-6533 (koopia autori valduses); HMKo 24.11.2021 nr 1-20-9022/75, lk 26.

KarS § 184 lg 2 punktis 2 nimetatud korduvuse arvestamisel leidis Tartu Ringkonnakohus, et süü suuruse hindamisel ei ole süü suuruse osas võimalik arvestada seda, et isik on varem vaid ühel korral narkootikumide suures koguses käitlemise eest karistatud. Seda põhjusel, et KarS §-s 59 sätestatud topeltarvestamise keelust tulenevalt ei arvestata karistuse mõistmisel kergendavate ja raskendavate asjaoludena eriosa süüteo koosseisu tunnuseid. Kuna maakohus seda tegi, siis tingis materiaalõiguse rikkumine süüdistatavale uue karistuse mõistmise ringkonnakohtus.¹⁶⁶ Teistel juhtudel pole kohtud korduvust süü hindamisel eraldi käsitletud, vaid pigem teinud seda eripreventsioone hinnates.

Lisaks on kohtud Riigikohtu praktikast¹⁶⁷ lähtudes mitmel korral leidnud, et süüd suurendab see, kui isik täidab oma tegevusega mitu kvalifitseerivat koosseisu. Seejuures on leitud, et kuna on täidetud grupi ja korduvuse ehk vastavalt KarS § 184 lg 2 p-dest 1 ja 2 tulenevad tunnused, siis on süü suur.¹⁶⁸ Samas pole seda kaugeltki iga kord arvestatud, kui KarS § 184 lg 2 mõlemad punktid täidetud on.¹⁶⁹ Samuti pole seda arvestatud näiteks juhul, kui narkootikumide käitlemine on pandud toime grupis ja isik täidab ühtlasi ka KarS § 184 lg 2¹ koosseisu. Ühel juhul on loetud lausa süüd kergendavaks seda, kui isiku tegevus ei täida ühtki kvalifitseerivat koosseisu,¹⁷⁰ mis on minu hinnangul vaieldav, sest vastasel korral oleks teo suurem ebaõigus hõlmatud kõrgemate karistusmääradega.

Vähem esinevatest asjaoludest on kohtud pidanud süüd vähendavateks veel seda, kui tegu jääb katsestaadiumisse,¹⁷¹ isik vastutab kaasaaitamise eest¹⁷² või kui teost on möödas palju aega.¹⁷³ Viimast pidas Harju Maakohus lihtsalt süüd vähendavaks asjaoluks, kuid Tallinna Ringkonnakohus otsustas KrMS § 306 lg 1 p 6¹ alusel mõistliku menetlusaja ületamise tõttu karistust lausa kergendada.¹⁷⁴

Praktika erineb veel selle osas, kas KarS §-des 57 ja 58 nimetatud asjaolusid arvestatakse süü hindamisel või muude karistust mõjutavate asjaoludena. Selle osas pole kindlat seisukohta ka teaduskirjanduses. Kuigi Riigikohus näeb neid pigem süüd mõjutava asjaoluna, siis on seadusandja neid selgelt süüst eristanud.¹⁷⁵ Kohtud on üldjuhul hinnanud neid asjaolusid süüst

¹⁶⁶ TrtRnKo 25.05.2022 nr 1-20-6533/307, p-d 191-192.

¹⁶⁷ RKKKo 12.10.2012 nr 3-1-1-76-12, p 7.

¹⁶⁸ TlnRnKo 05.12.2022 nr 1-21-6674/92, lk 21; PMKo 22.06.2021 nr 1-19-10184/176, lk 40; TlnRnKm 09.05.2022 nr 1-21-4249/85, p 6.2.

¹⁶⁹ Nt HMKo 16.01.2023 nr 1-21-8220/200, lk 23; TlnRnKo 13.12.2023 nr 1-21-8220/265, p-d 49-50; HMKo 09.02.2023 nr 1-22-3347/50, p 22; TlnRnKo 05.04.2023 nr 1-22-3347/71, p 8.

¹⁷⁰ VMKo 22.11.2022 nr 1-22-3585/102, lk 40; ka ringkonnakohus nõustus: TrtRnKo 14.09.2023 nr 1-22-3585/116, p 38.

¹⁷¹ VMKo 22.11.2022 nr 1-22-3585/102, lk 40; TlnRnKo 06.09.2023 nr 1-21-5612/218, p 9.2.

¹⁷² HMKo 20.10.2021 nr 1-16-9171/1751, p 1222; TlnRnKo 06.09.2023 nr 1-21-5612/218, p 9.2.

¹⁷³ HMKo 20.10.2021 nr 1-16-9171/1751, p 1172.

¹⁷⁴ TlnRnKo 03.05.2023 nr 1-16-9171/1992, lk 163-164.

¹⁷⁵ Vt käesoleva töö lk 8-9.

eraldiseisvate karistust mõjutavate asjaoludena. Seejuures lähtun kohtuotsuse ülesehitusest – kui karistust kergendavate ja raskendavate asjaolude analüüs eelneb süü määratlusele, siis eeldan, et neid on süü suuruse hindamisel arvesse võetud. Kui need aga järgnevad süü määratlusele, siis järeldan, et kohus on pidanud neid justkui muuks karistust mõjutavaks asjaoluks. Küll aga pole nende puhul küsimust, kummale poole need süü suurust mõjutavad: KarS § 57 nimetatud asjaolud vähendavad ja KarS § 58 nimetatud asjaolud suurendavad süüd.

Eelneva kokkuvõtteks saab järeldada, et kohtud võtavad süü hindamisel üldjoontes arvesse samu asjaolusid, mis on kajastatud 2. peatükis ja KarS § 184 karistuse mõistmise skeemis.¹⁷⁶ Seejuures on kohtupraktikaski kõige suurem kaal antud aine kogusele ja teisena aine liigile. Mis puudutab erinevate asjaolude mõju süü suurusele, siis ei saa ka kohtupraktika põhjal täit selgust, kuidas mingid asjaolud seda mõjutavad. Küll aga näib näiteks koguse osas, et siin lähtuvad kohtud süüd suurendava ja vähendava koguse vahel piiri tõmbamisel elulisest keskmisest, mitte seaduse keskmisest, kuivõrd süüd suurendavaks on loetud ka kümnetesse ja sadadesse doosidesse jäävaid koguseid.

3.3.2. Süü määratluse kokkulangevus kohtupraktikaga

Süü määratlemine on oluline vaheetapp karistuse mõistmise protsessis, tagades, et kohtu siseveendumuse kujunemine oleks jälgitav. Magistritöö 1. peatükis analüüsisin, mida on õiguskirjanduses ja Riigikohtu praktikas öeldud karistuse mõistmise kohta üldiselt ning 2. peatükis analüüsisin, mida on öeldud KarS § 184 järgi karistamise kohta. Eelmises alapeatükis andsin ülevaate sellest, mis asjaolud ja kuidas mõjutavad KarS § 184 järgi süü hindamist praktikas ning kas need ühtivad ka õiguskirjanduse ja Riigikohtu praktikaga. Selle tulemusel kujunesid välja tendentsid selle kohta, kuidas kohtud süüd hindavad. Järgnevalt hindan, kuidas analüüsitud lahendites süü määratlused üldiste tendentsidega kokku langevad ja kas leidub lahendeid, kus kohtu seisukohad lähevad nende tendentside või karistuse mõistmise reeglitega vastuollu.

Lahenditest tuleb välja, et üldjuhul ei määratleta süü suurust väga konkreetset, vaid pigem antakse suund, kas see jääb keskmisest kõrgemale või madalamale. Kuigi on kasutatud ka skaala jagamist kolmandikeks ning määrsõnu nagu „väga suur” või „keskmisest *oluliselt* väiksem”, on sagedamini kasutusel üldisemad määratlused, näiteks „süü on suur” või

---

¹⁷⁶ Vt käesoleva töö lk 16.

„keskmisest väiksem”. Siiski annab see umbkaudne määratlus vähemalt mingi suuna, kus karistusvahemiku skaalal parasjagu paiknetakse.

Mõnel juhul kohtud selgesõnaliselt süüd ei määratlegi, kuid enamikel juhtudel seda siiski tehakse. Nii on analüüsitud lahendites 76 isikust¹⁷⁷ jätnud kohtud süü selgesõnaliselt määratlemata 15 isiku puhul ehk *ca* viiendikul juhtudest. Ülejäänud 61 isiku puhul on kohtud süüle vähemalt ligikaudse määratluse andnud. Kohtute süü määratlused jagunevad järgnevalt:

- 19 korral suur ehk üle keskmise;
- 5 korral keskmine;
- 37 korral väike ehk alla keskmise.¹⁷⁸

Seega on suurem osa kuritegudest keskmisest väiksema süüga. Seegi näitab, et eluliselt keskmine kuritegu on vähemalt KarS § 184 koosseisude näitel karistusraamidest tuleneval süü sklaalal keskmisest väiksema raskuse või süüga.

Isegi kui kohtud süüd konkreetselt skaalale ei paiguta, siis vähemalt mingil määral süüd puudutavaid asjaolusid reeglina ikkagi käsitletakse. Vaid kahel juhul on kohtud süü hindamisel jätnud kuriteo asjaolud analüüsimata. Kriminaalasjas 1-22-3659 märkis Tartu Maakohus, et isiku süü on küll keskmisest suurem, kuid sellele ei eelnenud süüd mõjutatavate asjaolude analüüsi. Kohus põhjendas vaid seda, et isik pani teo toime kavatselt.¹⁷⁹ Ka ringkonnakohus selles osas täiendusi ei teinud.¹⁸⁰ Sisuliselt samamoodi toimis teises kriminaalasjas Viru Maakohus, kui märkis, et süüd suurendab see, et isik pani teo toime otsese tahtlusega. Kusjuures vastutust kontrollides tuvastas kohus subjektiivse koosseisuna hoopis kavatsuse. Igal juhul leidis maakohus, et otsene tahtlus ja ka omakasu motiivi esinemine tingivad keskmise süü.¹⁸¹ Selles asjas ringkonnakohus maakohtu vead siiski parandas.¹⁸²

Viimasena nimetatu on näide kriminaalasjast, milles erinevad kohtuastmed jõudsid muu hulgas süü määratluse osas erinevatele järeldustele. Analüüsitud lahendite hulgas olid sellised juhud pigem erandiks. Siiski on paar sellist kohtuasja veel. Seda põhjusel, et kahes kriminaalasjas arvestasid maakohtud ekslikult süü hindamisel preventiivseid asjaolusid, mida teadupoolest süü

¹⁷⁷ Siinkohal on mõistlik lähtuda just süüdimõistetud isikute arvudest, mitte kohtuasjade või lahendite omast, sest karistus mõistetakse konkreetsele isikule ning ühe lahendiga võidakse karistus mõista mitmele isikule.

¹⁷⁸ Kajastatud on vaid jõustunud karistuse mõistnud kohtu seisukoht, st kui maakohus määratles süü nt suurena ja ringkonnakohus väikesena, siis on siin kajastatud ringkonnakohtu määratlus.

¹⁷⁹ TMKo 12.01.2023 nr 1-22-3659/63 (koopia autori valduses), lk 71.

¹⁸⁰ TrtRnKo 08.05.2023 nr 1-22-3659/74 (koopia autori valduses).

¹⁸¹ VMKo 04.08.2021 nr 1-21-2470/35, lk 11.

¹⁸² TrtRnKo 21.04.2022 nr 1-21-2470/45; Ringkonnakohus muutis kvalifikatsiooni KarS § 184 lg 2 p 1 asemel KarS § 184 lõikeks 1. Lisaks leidis teise astmekohus erinevaid süüid mõjutavaid asjaolusid arvestades, et süü on keskmisest suurem.

hindamisel arvestada ei saa. Nii leidis Viru Maakohus, et süüdistatava süü on keskmisest veidi suurem, tuginedes napolisõnalistele põhjendustele ja viidates üld- ning eripreventiivsetele eesmärkidele.¹⁸³ Tartu Maakohus leidis, et isiku suure süü tingib tema küllaltki kõrge kuritegelik aktiivsus, mille all pidas maakohus silmas seda, et isik oli kohtu all mitme eri liiki kuriteo eest.¹⁸⁴ Sedagi saab pidada eripreventiivseks, mitte tegu või tagajärge iseloomustavaks asjaoluks. Seega tegid maakohtud mõlemal juhul süü hindamisel vigu. Tartu Ringkonnakohus need vead ka parandas, mis tingis mõlemal juhul süü määramise suure asemel väiksena. See omakorda viis esimese astme kohtuga võrreldes kergema karistuse mõistmiseni.¹⁸⁵

Lisaks on süü osas selgesõnaliselt arvestatud eripreventsiooni puudutavat veel kahes kriminaalasjas. Ühes arvestas Viru Maakohus süü hindamisel isiku varasemaid karistusi ja kuritegelikku käitumist¹⁸⁶ ning teises asjas leidis Pärnu Maakohus, et süü puhul tuleb arvestada, et isik pani uue kuriteo toime katseajal.¹⁸⁷ Tallinna Ringkonnakohus jõudis küll viimases asjas süü määratluse osas maakohtuga võrreldes teisele seisukohale,¹⁸⁸ kuid mõlemal juhul teise astme kohtud siiski nõustusid maakohtu põhjendustega.¹⁸⁹

Eelnev on ammendav ülevaade lahenditest, kus esines selgelt vastuolusid karistuse mõistmise reeglitega. Lisaks saab mitmel juhul probleemiks pidada seda, et kohtud on süü suuruse põhjendamisel olnud napolisõnalised, jättes põhjalikult käsitlemata kõik süüid mõjutavad asjaolud või sidumata neid selgelt süü hindamisega. Näiteks on lahendeid, milles süü suurust ei ole käsitletud otsesõnu, vaid on lihtsalt viidatud asjaoludele, mis võiksid süüid mõjutada, ilma et kohus oleks süü hindamist adresseerinud.¹⁹⁰ Samuti on korduvalt antud hinnang ainult ainele ja kogusele¹⁹¹ või vastupidi, ainult käitlemisteole.¹⁹² Niisiis on lisaks vastuoludele karistuse mõistmise reeglitega probleem ka kohtute kohati pealiskaudsed või puudulikud põhjendused.

Lisaks eeltoodule väärub märkimist veel üks lahend. Seda ei saa pidada otseselt üldiste tendentsidega vastuolus olevaks, sest süü hindamisel arvestati erinevate süüid mõjutavate asjaoludega. Küll aga lisati süü kaalumisse koosseisu võrdlus teise kuriteoga. Nimelt leidis Tartu Ringkonnakohus, et kuna KarS § 184 lg 2 sanktsioonimäär on sarnane KarS § 113 lg 1 koosseisu ehk tapmisega, siis peaksid tapmisega sarnased karistused olema vaid niisuguste

¹⁸³ VMKo 04.03.2022 nr 1-20-9591/69, lk 15.

¹⁸⁴ TMKo 24.10.2022 nr 1-21-8354/95, p 166.

¹⁸⁵ TrtRnKo 25.10.2022 nr 1-20-9591/95, p-d 25-26; TrtRnKo 19.01.2023 nr 1-21-8354/107, lk 10-11.

¹⁸⁶ VMKo 31.03.2022 nr 1-21-5449/24, lk 22.

¹⁸⁷ PMKo 18.01.2022 nr 1-21-4249/65, p 15.

¹⁸⁸ Ringkonnakohus leidis, et süü on suur, mitte keskmine.

¹⁸⁹ TrtRnKo 24.05.2022 nr 1-21-5449/38, p 43; TlnRnKm 09.05.2022 nr 1-21-4249/85, p 6.2.

¹⁹⁰ PMKo 22.02.2022 nr 1-20-2007/73, lk 16; TMKo 20.06.2022 nr 1-22-2338/28, lk 8.

¹⁹¹ TMKo 20.06.2022 nr 1-22-2338/28, lk 8; PMKo 18.02.2022 nr 1-21-7759/57, p 15.4.

¹⁹² TMKo 12.01.2023 nr 1-22-3659/63 (koopia autori valduses), lk 71.

tegude puhul, mille ebaõigus on sama suur tapmisega. Seda seetõttu, et tapmise koosseis kaitseb elu kui kõige kaalukamat õigushüve ja narkokuritegudest saab võrreldavaks pidada näiteks organiseeritud suuremahulist uimastikaubandust. Peamiselt selle põhjendusega muutis ka ringkonnakohus maakohtu mõistetud 7-aastase vanglakaristuse 5 aasta pikkuseks.¹⁹³ See lahend ilmestab hästi, kui erineva ebaõigussisuga tegusid KarS § 184 koosseisud hõlmavad.

Võrreldes süü määratlusi praktikas kujunenud tendentsidega, võib öelda, et nendega on analüüsitud lahendid kooskõlas. Üksikud erandid tõin käesolevas alapeatükis välja. Kuna suuri ebakõlasid praktikas üldjuhul ei esine ning analüüsitude hulgas polnud ka lahendeid, milles põhjendused ja tehtud järeldus tugevalt vastuollu läheks, siis ei saa kohtutele eriti midagi ette heita. Omaette küsimus on aga see, kas praktikas kujunenud arusaamad väikesest, suurest ja keskmisest süüst ühtivad ka karistusraamidega silmas peetuga. Eelmine alapeatükk näitas, et kui teha järeldusi käideldud aine koguse¹⁹⁴ põhjal, siis näevad kohtud keskmisena mitte seaduse või teoreetilist keskmist, vaid elulist keskmist.¹⁹⁵ Selle kohta, kus see eluline keskmine täpsemalt paikneb, võiks aimu anda, millised karistused mingi suurusega süüle järgnevad.

3.4. Süü suuruse ja karistuse seos

Kuigi karistuse mõistmisel peaks olema põhiline roll süül, ei saa pelgalt süü analüüsi pinnalt järeldada, kuidas praktikas süü ja karistus omavahel suhestuvad. Niisiis tuleb vaadata, kuidas mõjutavad karistuse kujunemist muud karistuse mõistmisel arvestatavad asjaolud. Nagu 1. peatükis märgitud, on näiteks vaieldav, kas preventioonid saavad tingida süüst suurema karistuse.¹⁹⁶ Kuidas kohtud aga praktikas toimivad, siin alapeatükis analüüsingi.

Otsuste analüüsimisel vaatan mitut asja. Esiteks hindan, kas kohtud järgivad muude karistust mõjutavate asjaolude hindamisel karistusteooriatega silmaspeetud asjaolusid. Teiseks vaatan, millise kaalu annavad kohtud erinevatele asjaoludele ning kas kohtud arvestavad konkreetseid asjaolusid ühtmoodi positiivse või negatiivsena ja kas praktikas esineb põhimõttelisi erinevusi. Kolmandaks jälgin, kas kohtute lõplik järeldus ühtib nende põhjendustega või esineb ilmseid vastuolusid. Kuna analüüsitud otsuste hulk on suur, siis ei esita ma üksikasjalikku ülevaadet igast otsusest, vaid toon välja üldised tendentsid ja vastuolud ning konkreetseid näiteid toon eelkõige probleemsematest lahenditest.

---

¹⁹³ TrtRnKo 25.05.2022 nr 1-20-6533/307, p 193.

¹⁹⁴ Aine kogus kui mingilgi viisil arvuliselt mõõdetav näitaja ja samal ajal süü hindamisel keskse tähtsusega tegur.

¹⁹⁵ Vt käesoleva töö lk 29-30.

¹⁹⁶ Vt käesoleva töö lk 10.

3.4.1. Muud karistust mõjutavad asjaolud

Järgnevalt analüüsin sisuliselt, mida kohtud karistuse mõistmisel veel arvesse võtavad ja kuidas need lõplikku karistust mõjutavad. Lisaks süüle mõjutavad karistuse kujunemist peamiselt preventioonid ning karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud, kui neid süü hindamisel ei arvestatud. Süü määratlemist käsitlevas peatükis tõin välja, et praktika võib selles osas varieeruda, kas karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud on süüga seotud tegurid või mitte.¹⁹⁷ Kui aga KarS § 57 ja § 58 alusel hinnatud asjaolusid on arvestatud alles pärast süü määratlemist, võib eeldada, et kohus käsitleb neid süüst eraldiseisvate karistust kujundavate teguritena.

Neil juhtudel hakkavad otsustest enim silma karistust kergendava asjaoluna süü ülestunnistamine või puhtsüdamlik kahetsus ning raskendava asjaoluna omakasu motiiv.¹⁹⁸ Üksikutel kordadel esines teisigi, näiteks KarS § 58 punktides 3, 4 ja 12 nimetatud asjaolusid.¹⁹⁹ Küll aga piirdub KarS § 57 ja § 58 asjaolude tuvastamisel üldjuhul pelgalt kohtu poolt asjaolu mainimisega ja seejuures ei selgitata näiteks, kui suurt mõju need karistuse mõistmisel omavad.

Narkokuritegude puhul on toimepanijad ise tihti peale narkootikumide tarvitajad või lausa sõltlased.²⁰⁰ Nii tekib küsimus, kas näiteks sõltuvus võib karistust kuidagi mõjutada. Kohtud on seejuures osas lähtunud Riigikohtu praktikast²⁰¹ ja leidnud, et see pole raske isiklik olukord KarS § 57 lg 1 p 4 mõttes²⁰² ning soov vabaduses sõltuvusest vabaneda pole karistust kergendav asjaolu KarS § 57 lg 2 tähenduses.²⁰³ Samas on narkootikumide tarvitamist arvestatud preventiivsete asjaolude puhul. Näiteks leidis Harju Maakohus, et tarvitamine on negatiivne eripreventiivne asjaolu.²⁰⁴ Enamikel juhtudel siiski tarvitamine või sõltuvus eriti suurt rolli ei oma, vaid seda arvestatakse tihti süü juures hinnates, kas isik käitles ainet enda tarbeks või edasiandmise eesmärgil.

Liikudes karistuse mõistmise skeemil edasi, on kohane rääkida preventioonidest. Seejuures on praktikas põhiline rõhk eripreventsiooni eesmärkidel ehk ohutustamisel, heidutamisel ja

¹⁹⁷ Vt käesoleva töö lk 34-35.

¹⁹⁸ Vt nt PMKo 08.12.2023 nr 1-23-4538/35, p 4.2; TMKo 05.04.2023 nr 1-22-4093/32, p 93; TrtRnKo 19.01.2023 nr 1-21-8354/107, lk 11; HMKo 30.06.2022 nr 1-20-3224/271, lk 16; TMKo 18.11.2021 nr 1-21-4583/25, lk 9.

¹⁹⁹ TMKo 12.01.2023 nr 1-22-3659/63 (koopia autori valduses), lk 72; TMKo 05.04.2022 nr 1-21-3524/40 (koopia autori valduses), lk 95.

²⁰⁰ Analüüsitud lahendites on kohtud seda korduvalt välja toonud.

²⁰¹ RKKKo 20.02.2007 nr 3-1-1-99-06, p 23.

²⁰² VMKo 15.09.2023 nr 1-23-3387/25, p 39.

²⁰³ TlnRnKo 03.05.2022 nr 1-21-7759/70, p 9.4.

²⁰⁴ HMKo 17.09.2021 nr 1-21-5091/35, lk 12.

rehabiliteerimisel. Eripreventsiooni asjaoludest võtavad kohtud enim arvesse isiku varasemat karistatust. Seda ka analüüsitud lahendite näitel.

Kui mõistetakse karistust isikule, kellel on olemas varasem karistus, siis on eelduslikult tema karistustundlikkus väiksem kui karistamata isiku puhul. Analüüsitud lahendite põhjal näib, et eriti omavad varasemad karistused mõju, kui need on mõistatud narkootikumidega seonduvate kuritegude eest. Üldjuhul piirduvad kohtud varasemate karistuste äramärgimisega, kuid ei täpsusta, millist mõju need karistuse kujunemisel omavad. Siiski saab järeldada, et süüga võrreldes omab varasem karistus väiksemat mõju, isegi, kui kehtivaid kriminaalkaristusi on võrdlemisi palju. Näiteks I. G.-le mõistis maakohus keskmise süü suuruse tõttu keskmise määra lähedase vanglakaristuse, kuigi isikul oli 8 kehtivat kriminaalkaristust, millest viimane mõisteti vähem kui aasta enne uut süüditunnistamist.²⁰⁵

Varasemate karistuste puudumisel on kohtupraktikas vastakaid seisukohti selle osas, kuidas see karistust mõjutada võiks. Ühelt poolt näib, et varasemate karistuse puudumine mõjutab lõplikku karistust veel vähem kui karistuste olemasolu. Sellele viitab näiteks korduvalt Harju Maakohtu poolt öeldu, et kehtivate kriminaalkaristuste puudumise tõttu ei ole eripreventiivsetel kaalutlustel vaja karistust suurendada.²⁰⁶ Ka Tallinna Ringkonnakohus ei ole vastupidist seisukohta väljendanud.²⁰⁷ Niisiis jääb mulje, et selle seisukoha toetajad leiavad vastupidiselt õiguskirjandusele,²⁰⁸ et isiku kuritegelik taust saab eripreventiivse eesmärgi täitmiseks korrekture teha vaid karistust suurendavas suunas.

Samas näib analüüsitud lahendite põhjal, et valitsev on ikkagi seisukoht, et varasemate karistuste puudumine võib tingida süüga võrreldes kergema karistuse. Nimelt näitab karistuse puudumine kohtute hinnangul, et isikul puudub märkimisväärne uute kuritegude toimepanemise oht²⁰⁹ ning isiku karistustundlikkus on suurem kui karistatud isikute puhul.²¹⁰ Nii tingis karistuse puudumine mitmel juhul lausa miinimum- või selle lähedases määras karistuse mõistmise. Näiteks ühes kriminaalasjas ütles Tartu Maakohus, et kuigi ei saa rääkida *väga* väikesest süüst, siis karistuste puudumise ja väikese süü tõttu on võimalik mõista karistus peaaegu miinimummääras (KarS § 184 lg 2 järgi 3 aastat ja 6 kuud vangistust) ning jätta see ka KarS § 73 lg 1 alusel tingimisi kohaldamata.²¹¹ Sarnaselt leidis Tallinna Ringkonnakohus, et

²⁰⁵ VMKo 04.08.2021 nr 1-21-2470/35, lk 12.

²⁰⁶ HMKo 15.03.2022 nr 1-20-7387/60, lk 19; HMKo 03.05.2021 nr 1-20-3910/51, p 44.

²⁰⁷ TlnRnKo 07.09.2022 nr 1-20-7387/66; TlnRnKo 09.11.2021 nr 1-20-3910/62.

²⁰⁸ Vt käesoleva töö lk 10.

²⁰⁹ TMKo 24.01.2023 nr 1-22-3953/26, p 30; TrtRnKo 05.09.2023 nr 1-22-3953/36, p 46.

²¹⁰ VMKo 17.03.2023 nr 1-22-3933/65, p 23; TrtRnKo 26.05.2023 nr 1-22-3933/72, p 27; TMKo 17.11.2021 nr 1-21-5472/36, lk 14.

²¹¹ TMKo 27.06.2022 nr 1-22-1425/51, lk 19.

kuna isikut pole varem karistatud, siis on võimalik talle KarS § 184 lg 1 järgi mõista karistus alammäära lähedal (1 aastat ja 6 kuud vangistust), mida samuti täitmisele ei pööratud.²¹² Keskmisest suurema süüga süüdistatavale mõisteti enam kui miljonile inimesele piisava koguse kanepi üle riigipiiri vedamise eest karistus alla keskmise määra. Kohus põhjendas, et tal puudusid kehtivad karistused, mille tõttu ei vajanud süüdistatav väga karmi kohtlemist.²¹³

Samuti leidis Tartu Maakohus, et süüdistatava olukorda kergendavaks on asjaolu, et isikut pole narkootikumidega seoses varem karistatud, mis võimaldab keskmise süü korral alla keskmise jääva karistuse mõista.²¹⁴ Seejuures viitas maakohus Riigikohtu praktikale²¹⁵ ning maakohu seisukohaga nõustus ka Tartu Ringkonnakohus.²¹⁶ Minu hinnangul on sellise asjaolu arvestamine küsitav, sest kui isikul oleks kehtiv karistus narkootikumidega seotud kuriteo eest, siis täidaks tema tegevus KarS § 184 lg 2 punktis 2 nimetatud koosseisu, mis muudaks ka karistusraame või suurendaks süüd mitme kvalifitseeriva koosseisu täitmise tõttu.²¹⁷ Siiski arvestati narkootikumidega varasema kokkupuute puudumist positiivsena teistelgi juhtudel.²¹⁸

Teisi eripreventiivseid asjaolusid peale isiku karistatuse vaadati suhteliselt minimaalselt ning paljudes lahendites ongi varasem karistus ainus tegur, mida arvestati.²¹⁹ Siiski vaatasid kohtud lisaks ka pereelu, töökoha ja sissetuleku olemasolu,²²⁰ vanust²²¹ ning narkootikumide käitlevate inimestega suhtlemist.²²² Seejuures ei pruugi aga näiteks pere olemasolu alati tähendada, et see suurendab karistustundlikkust. Nimelt leidsid kohtud mitmel korral, et kuna perekond oli isikul olemas ka kuritegude toimepanemise ajal ning kuna see polnud juba siis isikule motivatsiooniks kuritegudest hoiduma, ei tingi need asjaolud kergema karistuse mõistmist.²²³ Muid isikust tulenevaid asjaolusid arvestatakse aga otsustamiseks, kas pöörata karistus täitmisele või vabastada isik tingimisi.²²⁴

Kuigi üldpreventsiooni arvestamine on küsitav ja praktikas varieeruv,²²⁵ võtsid kohtud sellega seotud eesmärgi mõnel juhul ikkagi arvesse. Seejuures leidsid kohtud peamiselt, et ühiskonnale

²¹² TlnRnKo 19.03.2024 nr 1-23-3708/31, p 8.4.

²¹³ TMKo 28.07.2022 nr 1-22-1957/21, p-d 28-30.

²¹⁴ TMKo 10.06.2021 nr 1-20-6533 (koopia autori valduses).

²¹⁵ RKKKo 05.12.2013 nr 3-1-1-114-13, p 14.

²¹⁶ TrtRnKo 25.05.2022 nr 1-20-6533/307, p 198.

²¹⁷ RKKKo 12.10.2012 nr 3-1-1-76-12, p 7.

²¹⁸ Nt VMKo 11.01.2023 nr 1-21-5319/55, lk 12.

²¹⁹ Vt nt TrtRnKo 19.01.2023 nr 1-21-8354/107, lk 11; HMKo 30.06.2022 nr 1-20-3224/271, lk 16; TlnRnKo 16.11.2022 nr 1-20-3224/287, lk 22; HMKo 18.09.2023 nr 1-21-127/374 (koopia autori valduses), p-d 397-398.

²²⁰ VMKo 17.03.2023 nr 1-22-3933/65, p 23; VMKo 11.01.2023 nr 1-21-5319/55, lk 12.

²²¹ PMKo 22.02.2022 nr 1-20-2007/73, lk 16.

²²² TlnRnKo 09.02.2022 nr 1-21-5062/37, p 31.

²²³ TMKo 20.06.2022 nr 1-22-2338/28, lk 9; PMKo 25.01.2022 nr 1-21-1578/79, lk 37.

²²⁴ Nt TrtRnKo 26.05.2023 nr 1-22-3933/72, p 29.

²²⁵ Vt käesoleva töö lk 10.

tuleb anda signaal, et teiste isikute tervise kahjustamine ja selle arvelt rikastumine on taunitav ning väärrib ranget karistamist.²²⁶ Märgiti sedagi, et suures koguses narkootikumide käitlemine on ohtlik.²²⁷ Paaril korral leiti, et üldpreventiivsel eesmärgil pole vaja karistust suurendada.²²⁸ Seega on kõigil neil juhtudel kohtud piirdunud üldsõnalise märkusega, kuid pole selgitanud, kuidas eelnimetatud asjaolud karistust mõjutavad. Siiski moodustasid sellised lahendid kõigist analüüsitud otsustest vaid väikese osa.

Lisaks eelmainitud karistuse mõistmise skeemi osadele mõjutasid mõningal määral põhikaristuse mõistmist ka konfiskeerimine või lisakaristuste kohaldamine. Näiteks leebena näiva karistuse mõistmise osas märkis Tallinna Ringkonnakohus, et lisaks põhikaristusele tuleb arvestada ka vara laiendatud konfiskeerimise kohaldamist, mis Riigikohtu seisukoha järgi omab mõju karistuse eesmärkide saavutamisele.²²⁹ Sisuliselt sama leidis Tallinna Ringkonnakohus ka ühelt süüdistatavalt auto konfiskeerimise osas. Lisaks kohaldati tema kui välismaalase suhtes KarS § 54 lg 1 alusel Eesti Vabariiki sissesõidukeeldu 6 aastaks, mis samuti preventiivsete eesmärkide täitmisele kaasa aitab.²³⁰ Nii selgitab see, miks oli põhjendatud isiku keskmisest suuremale süüle vaatamata mõista keskmise määra lähedane põhikaristus.

3.4.2. Süüst karistuseni

Järgnevalt hindan, kas analüüsitud otsused vastavad eelnevalt välja toodud tendentsidele muude karistust mõjutavate asjaolude osas. Kuna lahendeid on palju, siis jaotan lahendid gruppidesse ning muu hulgas vaatan, kas üldistele karistuse mõistmise reeglitele ja tendentsidele vastamine sõltub sellest, kas süü ja karistus on omavahel nii-öelda vastavuses või mitte.

Uuritud otsused jagan gruppidesse just süü ja mõistetud karistuste vahelise vastavuse järgi. Vastavuse all pean silmas, et kohtud mõistavad karistuse skaala samas piirkonnas, kuhu määratlesid süü – näiteks kui alla keskmine süü päädib alla keskmise karistuse mõistmisega. Siingi on oluline meeles pidada, et kohtud ei määratle üldjuhul süü suurust eriti konkreetselt, vaid annavad pigem suuna, kummale poole keskmist süü suurust jääb. Seega võivad ühte gruppi kuuluda sellised karistused, mis vastavad täpselt süü määratlusele (näiteks on teosüü keskmine ja ka karistus täpselt keskmine) kui ka näiteks sellised, mille puhul on kohus süüd määratlenud

²²⁶ TMKo 12.01.2023 nr 1-22-3659/63 (koopia autori valduses), lk 72; HMKo 15.03.2022 nr 1-20-7387/60, lk 19; HMKo 30.06.2022 nr 1-21-8902/41, lk 22; TlnRnKo 15.12.2022 nr 1-21-8902/65, p 7.30; HMKo 19.01.2022 nr 1-21-29/61, lk 30; TlnRnKo 29.06.2022 nr 1-21-29/79, p 17.

²²⁷ HMKo 30.06.2022 nr 1-20-3224/271, lk 15.

²²⁸ HMKo 09.02.2023 nr 1-22-3347/50, p 22; TMKo 17.02.2023 nr 1-21-6079/101, p 36.

²²⁹ TlnRnKo 18.04.2024 nr 1-21-127/408, 10.73; RKKKo 12.12.2014 nr 3-1-1-82-14, p 11; RKÜKo 12.06.2008 nr 3-1-1-37-07, p 23.

²³⁰ PMKo 08.12.2023 nr 1-23-4538/35, p-d 4.2-4.3; TlnRnKo 10.05.2024 nr 1-23-4538/59, p-d 33-34.

kui „ei ole suur” või „alla keskmise” ning karistus ise seejuures miinimummääras. Niisiis ei ole vastavuse jaatamine mingisugune täpne kriteerium, vaid pigem püüd teha analüüsi paremini jälgitavaks.

Gruppidesse jaotan lahendid konkreetsete mõistatud karistuste järgi. See tähendab, et otsused, millega mõisteti karistus mitmele isikule võivad kajastuda erinevates gruppides, kui ühe isiku karistus on tema süü määratlusega vastavuses, aga teise isiku oma ei ole. Lisaks arvestan jaotamisel lõpliku karistuse mõistnud kohtu seisukohta. Seega kui näiteks maakohtu mõistatud karistus polnud süüga vastavuses, kuid lõplik, kõrgema astme kohtu mõistatud karistus oli, siis paigutan selle otsuse gruppi, kus süü ja karistus on vastavuses, ja ka vastupidi. Seda põhjusel, et lõplik jõustunud otsustus kajastab nii-öelda lõpptulemust ning samas asjas ja samadel asjaoludel mõistatud karistusi oleks ebaloogiline eraldi käsitleda.

Niisiis jaotasingi ma mõistatud karistused kolmeks. Otsused, kus süü ja karistus on omavahel vastavuses – näiteks kui süü on määratletud väiksena ning ka karistus on alla sanktsioonivahemiku keskmise – kuuluvad esimesse gruppi. Teise gruppi kuuluvad otsused, milles süü suurus ja karistus omavahel vastavuses ei ole. Seejuures on märkimisväärne, et kõik mõistatud karistused, mis teise gruppi kuuluvad on sellised, mille puhul süü on küll üle keskmise suur, kuid karistus mõisteti alla sanktsioonivahemiku keskmise. Ning viimase grupi moodustavad otsused, milles pole kohus süü suurust otsesõnu määratlenud.

3.4.2.1. Kohtuotsused, milles karistus vastas süü suurusele

Kokku paigutasin esimesse gruppi, milles süü suurus ja karistus vähemalt umbkaudu ühtivad, 34 kriminaalasja 62 kohtuotsust, millega mõisteti KarS § 184 järgi karistus 42 isikule. Seega enam kui pooltes analüüsitud otsustes vastas karistus umbkaudu süü suurusele. Vastavalt koosseisudele jaotusid siia gruppi paigutatud süüdimõistatud isikute arv järgnevalt:

- KarS § 184 lg 1 järgi 19 isikut;
- KarS § 184 lg 2 järgi 20 isikut;
- KarS § 184 lg 2¹ järgi 3 isikut.

Lahendite osas ülevaatliku ettekujutuse saamiseks märgin veel seoses arvuliste näitajatega järgnevat. 42 karistuse mõistmisest kuuel juhul oli süü määratlus ja ka karistus üle keskmise ning ühel juhul keskmine. Seega 35 juhul määratlesid kohtud süü keskmisest väiksemana, mis tingis alla karistusraamide keskmise karistuse. Neist 35-st üheksa ehk üle neljandiku olid

miinimumkaristused ning lisaks oli kuus miinimumilähedast²³¹ karistust. Miinimumilähedaste karistuste puhul märkisid kohtud süü osas näiteks nii seda, et „süü on minimaalne“²³², „süü on väike“²³³ kui ka lihtsalt, et „süü ei ole (eriti) suur“²³⁴. Nii ilmestub siingi, et kohtud määratlevad süüid üpris laialt ning isegi kui peetakse ehk silmas miinimumilähedast süüid, ei määratleta seda tihti sõnaselgelt.

Järgnevalt vaatan neid otsuseid sisuliselt. Alapeatükis 3.4.1. analüüsisin, mida kohtud karistuse mõistmisel lisaks süüle veel arvesse võtavad ja kuidas need lõplikku karistust mõjutavad. Nüüd vaatan, kuidas esimesse gruppi paigutatud otsustes on kohtud neid tendentse ja 1. peatükis kajastatud karistuse mõistmise reegleid järginud. Nii hindan, kas kohtu argumentatsiooniga on põhjendatud konkreetse karistuse ni jõudmine, pidades silmas, millisele karistuseskaala punktil asetseti süü määratlemise järel.

Üldiselt esimesse gruppi paigutatud lahendite hulgas eriti palju suuremaid vastuolusid kohtu põhjenduste ja järelduste vahel silma ei hakka. Kohtud on arvestanud erinevate asjaoludega vastavalt karistuse mõistmise reeglitele. Esimese grupi lahendites ei esildu ka, et mõni muu asjaolu oleks süüga võrreldes karistust üleliia tugevalt mõjutanud.

Sellest üldistusest esines siiski üksikuid erandeid. Enim esinenud probleemkohtadena saab välja tuua mõnel juhul põhjenduste puudumise või mõne asjaolu arvestamata jätmise. Nii leidub analüüsivate hulgas lahendeid, milles eripreventiivseid asjaolusid pole üldse hinnatud. Näiteks on Tartu Maakohus mitmel korral jätnud eripreventiivsed asjaolud sisuliselt käsitlemata.²³⁵ Küll aga tegi ühel juhul korrekture ringkonnakohus ning mõistis keskmisest oluliselt väiksema süü, puhtsüdamliku kahetsuse ja kriminaalkaristuste puudumise tõttu maakohtuga võrreldes kergema karistuse.²³⁶ D. K.-le ja T. L.-le karistusi mõistes jätsid kohtud täiesti tähelepanuta, et nad on varasemalt kriminaalkorras karistatud.²³⁷

Lisaks on üks otsus, milles ei lähe kohtu põhjendused kokku tegelike asjaoludega. Nimelt tuvastas maakohus, et süüdistataval oli kohtuotsuse tegemise hetkel 4 kehtivat

²³¹ Siinkohal miinimumilähedaseks pean kuni kuus kuud üle miinimumi, nt KarS § 184 lg 1 puhul pean karistust kuni 1 aasta ja 6 kuud.

²³² TMKo 17.11.2021 nr 1-21-5472/36, lk 14.

²³³ PMKo 18.12.2023 nr 1-23-3708/24, lk 15.

²³⁴ TMKo 17.09.2021 nr 1-21-1157/52; TMKo 01.12.2021 nr 1-21-6525/21, lk 11.

²³⁵ Asjas nr 1-22-3659 Tartu Maakohus küll loetles üldsõnaliselt asjaolud, mida karistuse mõistmisel arvesse võtta, kuid konkreetse isikuga seonduvat maakohus välja ei toonud; TMKo 12.01.2023 nr 1-22-3659/63 (koopia autori valduses), lk 71-72. Asjas nr 1-21-8354 jättis karistuse mõistmisel eripreventiivsed asjaolud käsitlemata ning arvestas neid vaid karistuse kandmist põhjendades; TMKo 24.10.2022 nr 1-21-8354/95, p 167.

²³⁶ TrtRnKo 19.01.2023 nr 1-21-8354/107, lk 11.

²³⁷ HMKo 10.02.2022 nr 1-21-7679/31, lk 12; TMKo 05.04.2022 nr 1-21-3524/40 (koopia autori valduses), lk 93-97; TrtRnKo 05.10.2022 nr 1-21-3524/48 (koopia autori valduses), p-d 181-184.

kriminaalkaristust ning hulgaliselt väärteokaristusi, mille hulgas ka kaks karistust NPALS § 15¹ lg 1 järgi. Seega on ta isikuks, keda on varem karistatud (küll väikeses koguses) narkootiliste ainete ebaseadusliku käitlemise eest ehk ta on pannud toime samaliigilise süüteo. Uue kuriteo pani ta toime katseajal pärast šokivangistusest vabanemist. Maakohus leidis aga isikust tulenevaid asjaolusid hinnates: „[arvestades] M. J. isikut, kes ei ole varem selleliigilisi süütegusid toime pannud, mistõttu tuleb eeldada tema karistustundlikkust.” Nii mõistis maakohus miinimumilähedase vanglakaristuse (1 aasta ja 3 kuud), jättes arvestamata, et leidis eelnevalt, et isikule ei ole ka korduvad varasemad vangistused mõju avaldanud.²³⁸

Muid suuremaid vastuolusid esimese grupi lahendites ei esinenud. Analüüsi põhjal näib, et vähemalt esimese grupi lahendid üldjoontes vastavad karistuse mõistmise reeglitele ja praktikas välja kujunenud tendentsidele. Suurimaks probleemiks on põhjenduste puudulikkus, mis pärsib kohtu siseveendumuse kujunemise jälgitavust. Arvestades aga siin alapeatükis analüüsitud lahendite hulka ja eelnevalt välja toodud üksikuid vastuolusid, siis on üldjuhul loogilised need otsused, kus (praktikas kujunenud)²³⁹ süü ja karistus on nii-öelda vastavuses. Neis lahendites on ka selgelt karistust enim kujundanud süü suurus ning muud asjaolud karistust kardinaalselt ei mõjuta.

3.4.2.2. Kohtuotsused, milles karistus oli süü suurusest väiksem

Teise grupi paigutus 21 otsust 12 kriminaalasjas, milles mõisteti süüst lahknev karistus 19 isikule. Kvalifikatsioonide järgi jaotus süüdimõistetud isikute arv järgnevalt:

- KarS § 184 lg 1 järgi 2 isikut;
- KarS § 184 lg 2 järgi 10 isikut;
- KarS § 184 lg 2¹ järgi 7 isikut.

Seega moodustavad teise grupi lahenditest enamuse KarS § 184 lg 2 ja KarS § 184 lg 2¹ järgi süüdimõistvad otsused ning KarS § 184 lg-1 1 on võrdlemisi väike osakaal.²⁴⁰ Sarnaselt eelmise alapeatükiga tuleb siinkohal arvestada, et süü määratluse arvestamisel lähtusin kohtute (üldjuhul) ebamäärastest järeldustest. Küll aga on kohtud kõnealustes lahendites kõigil juhtudel määratlenud süüd keskmisest suuremana, kuid lõplik karistus jäi alla sanktsioonivahemiku keskmise. Kusjuures 11 korral 19-st mõisteti karistus suisa karistusraamide esimesse

²³⁸ TMKo 17.11.2021 nr 1-21-5472/36, lk 13-14.

²³⁹ Vastavalt alapeatükile 3.3 ei lange see praktikas kujunenud keskmine aga kokku karistusraamidega silmas peetud keskmisele süüle.

²⁴⁰ Arvestades ka seda, et kokku mõisteti KarS § 184 lg 1 alusel karistus 25 isikule, võrdle lk 26.

kolmandikku. Lisaks mõistsid kohtud vaatamata suurele süüle kolmel korral miinimumi või sellelähedase karistuse. Niisiis näib juba enne lahendite sisulist hindamist, et kohtud pole siinkohal lähtunud põhimõttest, et karistus põhineb süül ning muud asjaolud võivad karistust mõjutada süüga piiritletud raamide sees.

Võrreldes eelmise alapeatüki otsustega näib siinsetest lahenditest, et kohtud on märksa suurema kaalu andnud positiivsetele eripreventiivsetele asjaoludele. Siinkohal saab ainsaks erandiks pidada Viru Maakohtu otsust, milles vaatamata isiku varasemate karistuste puudumisele mõistis maakohus väga suure süü tõttu isikule KarS § 184 lg 2¹ järgi raskeima tähtajalise – 20 aasta pikkuse vangistuse.²⁴¹ Ringkonnakohus siiski tühistas maakohtu otsuse, pidades süüd küll suureks, kuid leides, et lisaks karistuste puudumisele on positiivne see, et isik on vangistuses viibides oma tegude tagajärgede osas teatud mõistmiseni jõudnud. Seega võeti eripreventiivselt karistuse mõistmisel arvesse isiku suhtumist juba talle mõistetava karistuse kandmise ajal. Lisaks kohaldati isikule lisakaristusena KarS § 54 alusel sissesõidukeeldu 10 aastaks, mistõttu leidis ringkonnakohus, et ülemmääras karistus lisakaristusega ületaks isiku süü suurust ja poleks kooskõlas karistuse üldpreventiivsete eesmärkidega.²⁴²

Nagu aga juba märgitud, on analüüsitute hulgas mitu otsust, milles on näiteks varasema karistuse puudumisele antud arvestatav kaal. Näiteks leidis Tartu Maakohus ühes asjas, et süüdistatava süü on keskmisest suurem, sest ta vedas üle riigipiiri enam kui miljonile inimesele joobe tekitamiseks piisava koguse kanepit. Maakohus mõistis aga alla keskmise määra jääva karistuse põhjendusega, et tal puudusid kehtivad kriminaalkaristused, mille tõttu ei vajanud ta väga karmi kohtlemist. Siiski mõisteti selles asjas karistus võrdlemisi keskmise lähedale.²⁴³

Ka kehtivate karistuste olemasolul on kohtud korduvalt mõistnud süüga võrreldes väiksemaid karistusi. Näiteks leidsid kohtud mitmel juhul positiivse asjaoluna, et isik pole varem narkootikumidega seoses karistatud.²⁴⁴ Nii on see tinginud korduvalt sanktsioonivahemiku keskmisest väiksema karistuse mõistmise, vaatamata suurele süüle ja varasemate karistuste olemasolule.²⁴⁵ Samuti on kehtivatele kriminaalkaristustele vaatamata mõistetud keskmisest väiksem karistus, kuna varasem karistus oli rahaline ning see mõisteti 7 aastat enne uut

---

²⁴¹ VMKo 09.07.2021 nr 1-20-8308/38.

²⁴² Ringkonnakohus mõistis põhikaristuseks 13 aastat vangistust; TrtRnKo 28.11.2022 nr 1-20-8308/76, p-d 145-150.

²⁴³ Isikule mõisteti karistuseks 8 aastat vangistust, mis jääb täpselt karistusvahemiku keskmise ja kolmandiku vahele; TMKo 28.07.2022 nr 1-22-1957/21, p-d 28-30.

²⁴⁴ Kuigi minu hinnangul on see küsitav, vt käesoleva töö lk 41.

²⁴⁵ TMKo 10.06.2021 nr 1-20-6533 (koopia autori valduses); TrtRnKo 25.05.2022 nr 1-20-6533/307, p 198; VMKo 11.01.2023 nr 1-21-5319/55, lk 12-13.

kohtuotsust. Nii leidis maakohus, et isikule on võimalik mõista keskmise lähedusse (kuid siiski veidi alla keskmise) jääv karistus.²⁴⁶ Sellega nõustus ka Tallinna Ringkonnakohus.²⁴⁷

Eelnimetatud lähenemisi ei saa pidada ühemõtteliselt õigeks või valeks karistuse mõistmise reegleid silmas pidades, kuivõrd Eesti õigussüsteemis lahknevad seisukohad, missugust mõju preventioonid võrreldes süüga karistuse kujunemisel omavad.²⁴⁸ Igal juhul ilmestab see hästi, et karistuse mõistmise praktika ei ole vähemalt selles küsimuses ühetaoline.

Selgelt problemaatiliseks saab aga pidada, kui esinevad vastuolud kohtu põhjenduste ja lõpliku järelduse vahel. Teise grupi lahendite hulgas esineb selliseid mitu. Näiteks leidis Pärnu Maakohus, et süüdistatava süü on keskmisest suurem mitme kvalifitseeriva tunnuse täitmise tõttu ning teda on 11 korda karistatud, sealhulgas KarS § 184 lg 2 p 2 järgi 4 aasta pikkuse vanglakaristusega, mistõttu ei saa teda karistada kergema karistusega. Nii räägivad keskmisest suurema karistuse kasuks nii süü suurus kui eripreventiivsed asjaolud. Siiski mõistis maakohus isikule KarS § 184 lg 2 punktide 1 ja 2 järgi karistuseks 5-aastase vangistuse.²⁴⁹ Seejuures võib oletada, et põhjuseks on tema süüdi tunnistamine kõlbmatu katse eest, kuid kohus pole seda asjaolu kordagi karistuse mõistmisel maininud. Ka ringkonnakohus nõustus täielikult maakohtu põhjendustega.²⁵⁰

Lahknevus tegelikkuse ja kohtu põhjenduste vahel esineb veel ühes Harju Maakohtu asjas. Nimelt olid selles asjas kõik neli süüdistatavat ühevanused, kuid eripreventiivseid asjaolusid kaaludes võttis maakohus süüdistatavate noort iga arvesse vaid A. P. ja O. M. puhul. Seejuures leidis maakohus, et nende vanuse tõttu on võimalik neid paremini mõjutada ja mõistis seetõttu karistuseks 5 aasta pikkuse vangistuse, mille reaalselt kandmine on ebaotstarbekas ja võib takistada resotsialiseerumise väljavaateid. Täpselt samale järeldusele karistuse ja selle kandmise osas jõudis kohus ka V. A. puhul, kelle puhul kirjeldas kohus muus osas sisuliselt täpselt samu karistust mõjutavaid asjaolusid, kuid vanuse jättis tema puhul välja.²⁵¹

Samuti esineb vastuolu ühes Tallinna Ringkonnakohtu asjas. Nimelt muutis ringkonnakohus Harju Maakohtu mõistetud 11 aasta pikkust vanglakaristust. Maakohus irdus karistuse mõistmisel Riigikohtu praktikas ettenähtud skeemist ja käsitles segamini süüd ning preventioone. Siiski tingisid üle keskmise suur süü, omakasu motiiv, varasem narkootiliste

²⁴⁶ Karistuseks mõisteti 5 aastat vangistust (keskmine on 5 aastat ja 6 kuud); HMKo 13.06.2023 nr 1-23-3074/17, lk 6.

²⁴⁷ TlnRnKo 05.09.2023 nr 1-23-3074/33, p 6.6.

²⁴⁸ Vt käesoleva töö lk 10.

²⁴⁹ PMKo 22.06.2021 nr 1-19-10184/176, lk 40.

²⁵⁰ TlnRnKo 25.01.2022 nr 1-19-10184/205, p 19.

²⁵¹ HMKo 24.11.2021 nr 1-20-9022/75, lk 26-29.

ainete käitlemine, muud karistused ning elulaad keskmisest suurema karistuse mõistmise.²⁵² Sisuliselt samadele põhjendustele tugines ka ringkonnakohus ning vaatamata ühes episoodis õigeks mõistmisele pidas ringkonnakohuski süüdistatava süüd keskmisest suuremaks. Kõik põhjendused, sealhulgas rõhutus, et isiku suunamine õiguskuulekale teele on tavapärasest keerulisem, viitasid sellele, et talle tuleb mõista keskmisest rangem karistus. Siiski mõistis ringkonnakohus KarS § 184 lg 2 punktide 1 ja 2 järgi karistuseks 6 aastat vangistust, mis pole üksnes alla keskmise, vaid ka alla kolmandiku jääv karistus.²⁵³ Seega esineb otsuses selge lahknevus põhjenduste ja lõpliku karistuse vahel.

Selliseid otsuseid on teisigi, kus suur süü ja kõik teised asjaolud viitavad, et isiku teo tagajärjeks võiks olla üle keskmise suur karistus, kuid mõistetakse sanktsioonivahemiku esimesse poolde jääv karistus. Neis asjades on kohtud andnud mõnele asjaolule niivõrd suure kaalu, mis on suurele süüle vaatamata tinginud ikkagi keskmisest väiksema karistuse. Nii on see näiteks isiku puhul, kelle süüd hindas Harju Maakohus keskmisest suuremaks, keda on varem karistatud KarS § 184 lg 2 p 2 järgi ning kes pani uue kuriteo toime katseajal. Küll aga väljendas ta puhtsüdamlikku kahetsust, mida maakohus pidas niivõrd kergendavaks asjaoluks, et mõistis karistuseks 5 aastat ja 6 kuud vangistust, mis jääb samuti lausa alla kolmandiku.²⁵⁴ Ka ringkonnakohus nõustus karistuse põhjenduste ja suurusega.²⁵⁵ Sarnaselt mõistis pealtnäha vaid puhtsüdamliku kahetsuse tõttu Harju Maakohus KarS § 184 lg 2¹ järgi keskmisest kergema karistuse, vaatamata suurele süüle ja varasemale karistusele.²⁵⁶ Samuti pidas keskmise süü puhul Pärnu Maakohus puhtsüdamlikku kahetsust ja süüteo tuvastamisele kaasaaitamist sellisteks asjaoludeks, mis tingisid süüdistatavale KarS § 184 lg 2 punktide 1 ja 2 järgi karistuse esimesse kolmandikku karistuse mõistmise.²⁵⁷ Isiku vaimset seisundit ja tervisehäireid pidas Harju Maakohus sellisteks asjaoludeks, mis vaatamata keskmisest suuremale süüle, omakasu motiivile, eneseõigustamisele ja ajas kasvavale ohtlikkusele, tingib keskmisest väiksema – kuigi võrdlemisi keskmise lähedal asuva – karistuse mõistmise.²⁵⁸ Sedagi pidas Tallinna Ringkonnakohus põhjendatuks.²⁵⁹

Teatav vastuolu karistuse mõistmise põhimõtetega esineb veel ühes Tartu Maakohtu otsuses. Nimelt leidis maakohus, et isiku teosüü on keskmine ning lisaks esineb puhtsüdamlik kahetsus

²⁵² HMKo 11.05.2022 nr 1-21-6674/72, lk 19-20.

²⁵³ TlnRnKo 05.12.2022 nr 1-21-6674/92, lk 20-21.

²⁵⁴ HMKo 13.06.2023 nr 1-23-2765/34, p-d 13-14.

²⁵⁵ TlnRnKo 12.12.2023 nr 1-23-2765/51.

²⁵⁶ HMKo 24.11.2021 nr 1-20-9022/75, lk 26.

²⁵⁷ PMKo 18.01.2022 nr 1-21-4249/65, p 16.

²⁵⁸ Isikule mõisteti 8 aasta ja 6 kuu pikkune vangistus KarS § 184 lg 2 p 2 järgi; HMKo 28.06.2022 nr 1-21-6784/115, lk 17.

²⁵⁹ TlnRnKo 20.10.2022 nr 1-21-6784/156, lk 14.

ja omakasu motiiv. Liikudes aga edasi preventiivsete asjaolude analüüsi juurde, võttis kohus aluseks justkui miinimum-, mitte keskmise määra. Täpsemalt märkis kohus: „*miinimumkaristus ehk 3 aastat vangistust ei ole piisav selleks, et mõjutada V. J. edaspidi hoiduma uute süütegude toimepanemisest.*”²⁶⁰ Seega ei asunud maakohus preventioonidega nii-öelda korrigeerima süüle vastavat karistust, vaid võttis süü suurusele vaatamata vahepeatuseks karistusraamide miinimumi.

Minu hinnangul on küsitav ka pika menetlusaja arvestamine ühes Tallinna Ringkonnakohtu otsuses. Nimelt pidas maakohus pikka menetlusaega kõigi üheksa süüdistatava puhul süüd kergendavaks asjaoluks.²⁶¹ Ringkonnakohus selles osas maakohtule etteheiteid ei esitanud ning jättis karistused suuremas osas muutmata.²⁶² Küll aga vähendas ringkonnakohus mõistliku menetlusaja ületamise tõttu KrMS § 306 lg 1 punkti 6¹ alusel kõigile isikutele mõistetud karistusi ning ühe isiku lausa vabastas talle mõistetud karistusest.²⁶³ Seega võeti mõistliku menetlusaja ületamist karistuste mõistmisel arvesse justkui topelt – nii süüd mõjutava asjaoluna kui ka karistuse kergendamisel.

Äsjanimetatud kohtuasi irdub Riigikohtu praktikast²⁶⁴ ka konfiskeerimise arvestamisel. Nimelt ei ole selles asjas karistuse mõistmisel vähemalt otsesõnu arvestatud seda, et pea kõigi süüdimõistetute puhul kohaldati konfiskeerimist, sh konfiskeerimise asendamist. Kuue süüdistatava suhtes kohaldati lausa kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimist KarS § 184 lg 5 p 2 ja KarS § 83² alusel.²⁶⁵ Kusjuures tegu ei olnud väikesemahulise konfiskeerimisega, vaid süüdistust esitanud juhtiv riigiprokurör Taavi Pern nimetas seda üheks suurimaks varade konfiskeerimiseks narkokuritegude menetlustes.²⁶⁶ Kuigi pole välistatud, et kohtud niivõrd mahukat konfiskeerimist siiski karistuse mõistmisel arvesse võtsid, siis pidanuks kohtu siseveendumuse kujunemine ka põhjendustes kajastuma.

Lisaks vastuoludele, esineb teise grupi lahendite hulgas selliseid, mille puhul saab kohtutele ette heita põhjenduste puudulikkust. Näiteks märkis Harju Maakohus ühes asjas küll ära, mida karistust mõistes arvesse tuleb võtta, kuid peale aine kogusest tuleneva suure süü ning

²⁶⁰ TMKo 23.11.2022 nr 1-21-7077/38, lk 14.

²⁶¹ HMKo 20.10.2021 nr 1-16-9171/1751, p 1172.

²⁶² D. U. mõistis maakohus süüdi KarS § 184 lg 2 p 1 järgi, kuid ringkond kvalifitseeris tema teo lõike 2¹ järgi ja mõistis seetõttu ka suurema karistuse. S. N. ja K. N. mõistis maakohus õigeks, kuid teise astme kohus tunnistas nad ikkagi KarS § 184 lg 2 p 1 järgi süüdi ja mõistis karistusteks 4 aastat 11 kuud vangistust. Muus osas jäid maakohtu mõistetud karistused muutmata.

²⁶³ TlnRnKo 03.05.2023 nr 1-16-9171/1992, lk 163-164.

²⁶⁴ RKKKo 12.12.2014 nr 3-1-1-82-14, p 11.

²⁶⁵ HMKo 20.10.2021 nr 1-16-9171/1751; TlnRnKo 03.05.2023 nr 1-16-9171/1992.

²⁶⁶ Mis oli 2023. aasta kõige olulisem kohtuotsus? 33 õigusala professionaali avaldavad oma valiku. Eesti Ekspress 03.01.2024. – <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/120258307/mis-oli-2023-aasta-koige-olulisem-kohtuotsus-33-oiigusala-professionaali-avaldavad-oma-valiku> (20.04.2025).

amfetamiini enda tarbeks hankimise ei põhjendanud kohus kuidagi, miks tuleb isikule mõista KarS § 184 lg 1 järgi karistuseks 3-aastane vangistus.²⁶⁷ Üldse on vaid üksikutel juhtudel arvestatud eripreventiivsetest asjaoludest muud kui varasemat karistatust.²⁶⁸

Samuti pole kohtud mõnel juhul teinud vahet süül ja teistel karistuse kujunemist mõjutavatel asjaoludel ning sisuliselt märkinud kõik asjaolud süü suurust mõjutavateks.²⁶⁹ Lisaks esineb lahendeid, milles on kohtud süüid, karistust kergendavaid ja raskendavaid ning preventiivseid asjaolusid analüüsinud segamini või ebaloogilises järjekorras.²⁷⁰ See kahandab kohtu siseveendumuse kujunemise jälgitavust ning lisaks irdub karistuse mõistmise skeemist.

Eelneva kokkuvõtteks tuleb tõdeda, et siin alapeatükis analüüsitud otsustes esines vastuolusid karistuse mõistmise reeglite või üldise praktikaga kahtlemata rohkem kui esimese grupi lahendite puhul. Sisuliselt ei olnud ühtegi otsust, kus poleks esinenud probleeme põhjenduste ja mõistetud karistuse kooskõlas või karistuse mõistmise süsteemi järgimisel. Kuigi ebakõlade mastaap varieerus, siis on selline tulemus ikkagi märkimisväärne. Mõnel juhul oli selgelt näha, kuidas kohtud proovivad väiksemagi positiivse asjaolu pinnalt suunata põhjendusi kergema karistuse poole või mõista põhjendustega vastuolus olev karistus ilma igasuguse selgitusega. Nii on kõigil juhtudel vastuolude korral kaldutud süüga võrreldes pigem kergema karistuse poole. Seega ei saa teise grupi lahendite põhjal järeldada, et kindla suurusega süü korral mõistaks kohtud karistus raamidest tuleneval skaalal vastava karistuse, vaid kohtud annavad suurema kaalu hoopis isikust tulenevatele või muudele asjaoludele.

3.4.2.3. Kohtuotsused, milles süü suurust ei määratletud

Viimaks esines analüüsitud otsuste hulgas 22 otsust 12 kohtuasjas, millega mõisteti süüdi 15 isikut, kelle puhul kohtud ei määratlenud otsesõnu süü suurust. Seega pole kohtud paraku süüid määratlenud pea viiendikul juhtudest. Peaaegu kõigil neil juhtudel mõisteti karistused alla kolmandiku. Sellest oli vaid üks erand, mille puhul mõisteti KarS § 184 lg 1 järgi 5-aastane vangistus.²⁷¹ Kvalifikatsioonide järgi on jaotusid isikute arvud järgnevalt:

- KarS § 184 lg 1 järgi 4 isikut;

²⁶⁷ HMKo 17.08.2023 nr 1-22-3178/162, lk 28.

²⁶⁸ TrtRnKo 28.11.2022 nr 1-20-8308/76, p-d 149-150; PMKo 18.01.2022 nr 1-21-4249/65, p-d 15-17.

²⁶⁹ PMKo 18.01.2022 nr 1-21-4249/65, p-d 15-17; HMKo 24.11.2021 nr 1-20-9022/75, lk 26-29; TlnRnKo 23.02.2022 nr 1-20-9022/91, p 21 jj; Seda probleemi käsitlesin ka juba alapeatükis 3.3.

²⁷⁰ HMKo 11.05.2022 nr 1-21-6674/72, lk 19-20; HMKo 28.06.2022 nr 1-21-6784/115, lk 16; PMKo 18.01.2022 nr 1-21-4249/65, p-d 15-17.

²⁷¹ KarS § 184 lg 1 karistuste kolmandik on 4 aastat; RKKKo 30.03.2023 nr 1-20-9591/107.

- KarS § 184 lg 2 järgi 11 isikut.

Kolmanda grupi lahendite hulgas esineb otsuseid kõigist kohtuastmetest, sealhulgas üks Riigikohtu otsus. Nimelt muutis Riigikohus ühe isiku kuriteo kvalifikatsiooni, mistõttu tuli mõista talle ka uus karistus. Lahendis tõi Riigikohus küll välja erinevad süüd mõjutavad asjaolud, kuid nende pinnalt järelduse jättis siiski tegemata.²⁷²

Kuivõrd kohtud ei ole neis lahendites süüd määratlenud, siis on keeruline öelda, kas mõistetud karistused on süü suurusele vastavad või mitte. Kohtud küll üldjuhul märkisid üht-teist süüd mõjutavate asjaolude osas, mille pinnalt võiks tuletada, mida kohus süü osas järeldas. Nagu aga kajastab alapeatükk 3.3, siis varieerub praktikas üpris palju, kuidas kohtud erinevaid asjaolusid süüd määratledes hindavad ning millise järelduseni need viivad. Seetõttu ei saa määratleda, kui suur kohtu hinnangul süü on. Nii ei saa omakorda hinnata, kas mõistetud karistus vastab süüle.

Järeldada saab vaid seda, et ka kolmanda grupi lahendite puhul on muude karistust mõjutavate asjaolude hindamisel võetud arvesse samalaadseid asjaolusid, nagu on nimetatud alapeatükis 3.4.1. Esikohal on siingi eripreventsioonide ja seejuures varasemate karistuste arvestamine. Eraldi saab välja tuua ühe otsuse, milles mõisteti isikule miinimumkaristus. Nimelt saab minimaalse karistuse põhjal järeldada, et selles asjas ei mõjutanud karistust negatiivses suunas varasema karistuse olemasolu, tegude ajas raskemaks muutumine ning uue kuriteo toimepanemine katseajal, üsna kohe peale eelmise süüdimõistva kohtuotsuse kuulutamist.²⁷³

Viimaks väärub märkimist otsus, milles Tartu Maakohus võttis KarS § 184 lg 2 p-de 1 ja 2 järgi karistuse mõistmisel lähtekohaks keskmise asemel kolmandiku, viidates seejuures Ginteri artiklile.²⁷⁴ Süüd hinnates ei teinud maakohus lõplikku järeldust selle suuruse kohta, kuid kohtu põhjenduste ja vahejärelduste põhjal võiks hinnata süüd keskmiselähedaseks.²⁷⁵ Ehk maakohtu võetud lähtekohast juhindudes, asetseks karistus süü määramise järel skaalal umbes kolmandiku juures. Lisaks tuvastas maakohus puhtsüdamliku kahetsuse ja omakasu motiivi. Eripreventiivsetest asjaoludest võttis kohus arvesse, et süüdistatav on noor isik, keda pole küll varem karistatud, kuid kes viibis vahi all üle poole aasta ning vabanedes jätkas kuritegude toimepanemist ning asus ka tunnistajaid ähvardama. Siiski andis maakohus rohkem kaalu sellele, et karistamata noore isiku tegudele ei ole põhjust ülemäära karmilt reageerida ning

²⁷² RKKKo 30.03.2023 nr 1-20-9591/107, p 24.

²⁷³ TMKo 20.06.2022 nr 1-22-2338/28, lk 8-9.

²⁷⁴ Ginter.

²⁷⁵ TMKo 17.02.2023 nr 1-21-6079/101, p-d 33-35.

mõistis karistuseks 4 aasta pikkuse vangistuse, mis on alla kolmandikku ja pigem alammäära lähedale jääv karistus.

Eelneva kokkuvõtteks võib öelda, et siinsete lahendite põhjal on keeruline teha järeldusi, kui suur süü kui suure karistuse tingib. Selgeks probleemiks on asjaolu, et kohtu siseveendumuse kujunemine ei ole jälgitav. Mõne üksiku lahendi põhjal ei saa teha üldisemaid järeldusi süü ja karistuse omavahelise seose kohta, mistõttu tuleb selles osas lähtuda esimese ja teise grupi lahenditest.

3.5. Tagasipõige statistilisse analüüsi

Nüüd kui lahendid on sisuliselt analüüsitud, saab öelda, et kohtud on karistuse mõistmisel selgelt andnud põhilise kaalu isiku süüle vaid esimese grupi lahendite puhul. Teise grupi lahendite puhul on antud suurem kaal muudele asjaoludele ning kolmanda grupi lahendite puhul ei saa kohtute põhjenduste põhjal teha selget järeldust, kas suurem kaal on antud süüle või muudele asjaoludele. Niisiis kajastavad esimese grupi lahenditega mõistetud karistused kõige paremini toimepandud kuritegude süü suurust. Nagu alapeatükis 3.2 juba märkisin, siis võiks eluliselt keskmise kuriteo raskust kajastada just nende mõistetud karistuste mediaanekeskised, mille puhul on karistuse esmaseks aluseks olnud süü. Seetõttu leian nüüd esimese grupi lahendite põhjal uued mõistetud karistuste mediaanekeskised, mis kajastaks paremini eluliselt keskmise kuriteo raskust.

Esimese grupi lahenditega mõistetud karistuse puhul on KarS § 184 lg 1 karistuste mediaanekeskmine 1 aasta ja 6 kuud vangistust, KarS § 184 lg 2 puhul 4 aastat ja 9 kuud vangistust ning KarS § 184 lg 2¹ puhul 11 aastat vangistust. Samas tuleb arvestada, et esimese grupi lahendite põhjal mediaanekeskiste leidmisel on karistusi selgelt vähem, kui kõigi mõistetud karistuste mediaanekeskiste leidmisel. Eriti problemaatiline on KarS § 184 lg 2¹ järgi mõistetud karistuste põhjal järelduse tegemine, sest mediaanekeskise leidmisel oli aluseks vaid kolm mõistetud karistust. Niisiis oleks vaja täpsema eluliselt keskmise kuriteo raskuse leidmiseks sarnaselt analüüsida veel suuremat hulka lahendeid.

Püüdes aga mingeid järeldusi teha, siis võrreldes kõigi mõistetud karistustega esines suurim erinevus KarS § 184 lg 1 mediaanekeskise osas, kuid teiste koosseisude puhul jäid mediaanekeskised suurusjärgus samaks.²⁷⁶ Seega saab ka süüga vastavuses olevate karistuste põhjal öelda, et eluliselt keskmise kuriteo raskus või süü jääb omajagu alla karistusraamidest

---

²⁷⁶ Kõigi mõistetud karistuste mediaanekeskised olid KarS § 184 lg 1 puhul 3 aastat, KarS § 184 lg 2 puhul 5 aastat ja KarS § 184 lg 2¹ puhul 10 aastat vangistust. Võrdle käesoleva töö lk 27.

tuleneva skaala keskmist ning KarS § 184 lg 1 ja lg 2 puhul jäävad need ka selgelt alla kolmandiku. KarS § 184 lg 1 puhul saab keskmiseks pidada suisa miinimumilähedale jäävat raskust. Nii tõestab seegi, et seaduse ja eluline keskmine ei ole samastatavad. Kui kohtud aga lähtuvad eeldusest, et need langevad omavahel kokku, siis võibki see praktikas viia arusaamatute põhjendusteni ja ebaselge karistuse kujunemiseni.

3.6. Analüüsi kokkuvõte ja võimalikud soovitusel

Kuigi analüüsitud kohtupraktika varieerus paljuski, siis vähemalt suuremal osal juhtudest lähtuti ühtmoodi karistuse mõistmise skeemist: lähtekohaks võeti karistusraamide keskmine ning seejärel anti hinnang süüle, karistust kergendavatele ja raskendavatele ning preventiivsetele asjaoludele. Seega olid vähemalt mingis osas eelnimetatud elemendid enamikus lahenditest kajastatud ning karistuse mõistmisel arvesse võetud. Aga erinev nii-öelda karistuse mõistmise teooriast oli süü hindamine. Nimelt näib, et kohtud lähtuvad eeldusest, et seaduse keskmine süü võrdub elulise keskmise süüga. See tähendab, et määratledes süüd ei lähtu kohtud suuremal osal juhtudest karistusraamidega samastatava süü skaalast, vaid lähtuvad elulisest keskmisest, mis seaduse keskmisega ei ühti. Seda, et eluline keskmine on väiksem seaduse keskmisest, ilmestavad mõistetud karistuste mediaankeskmesed²⁷⁷ ning seegi, et kohtute ette satuvad enamasti keskmisest väiksema raskusastmega kuriteod.²⁷⁸

Eelnev viib praktikas põhjenduste ja järelduste lahknevuse ning süü määratlusele mittevastavate karistuste mõistmiseni. Kuigi suurema osa analüüsitud lahendite puhul olid süü määratlus ja karistus nii-öelda vastavad, siis on oluline rõhutada, et näiteks väikese süü korral ei olnud suur osa karistusest mitte ainult väiksemad keskmisest vaid kolmandikustki, või olid lausa miinimumilähedased. Sellised olid mitmel juhul karistused ka siis, kui süü määratleti keskmisest suuremana. Nii on vähemalt narkokuritegude puhul ülekaalus süüga võrreldes madalate karistuste mõistmine. Seejuures on kõige tõenäolisem põhjus, et kohtule ei näi proportsionaalne karistus, mis tuleks mõista karistuse mõistmise skeemi järgides, sest juba süü puhul on lähtutud ebaõigest eeldusest, et kohtu silmas peetud (eluline) keskmine ühtib seaduses silmas peetud keskmisega.²⁷⁹

Konkreetselt narkokuritegude puhul võiks ka karistuse mõistmise praktika ühtlustamiseks abi olla seaduse muutmisest. Kui koosseise diferentseeritakse ja tekitatakse kitsamad koosseisud,

²⁷⁷ Vt käesoleva töö alapeatükid 3.2 ja 3.5.

²⁷⁸ Vt käesoleva töö lk 36.

²⁷⁹ Eelnev ei käi eranditult kõigi analüüsitud otsuse kohta, kuid on enamust kajastav üldistus.

nagu Justiitsministeerium eelmisel aastal analüüsis,²⁸⁰ on kohtul lihtsam karistusraamide sees toimetada ja kuritegude proportsioone hoomata. Samuti võib asi olla liiga kõrgetes karistusmäärades, mis panevad kohtuid paljudel juhtudel alla keskmise või lausa miinimumilähedasi karistusi mõistma. Seadusemuudatus nõuab aga poliitilist tahet ning tõenäoliselt ebapopulaarsete otsuste tegemist.

Samuti võib kohtupraktikat ühtlustada praktika muudatus. Nimelt võiks abi olla sellest, kui seaduse keskmise asemel võetakse lähtekohaks elulise keskmisega paremini kooskõlas olev punkt. Tõenäoliselt lähtutakse keskmise süü määratlemisel paljuski olemasolevast praktikast, mitte potentsiaalsetest raskeimatest kuritegudest. Seetõttu on loogiline, et keskmine määratletakse elulise keskmise järgi. Seda, kas eluline keskmine vastab kolmandikule või mõnele muule punktile, tuleb täiendavalt analüüsida muude koosseisude põhjal. Teiste koosseisude analüüs on vajalik ka hindamiseks, kas nende puhul elulise ja seaduse keskmise erinevus üldse esineb. Narkokuritegude põhjal saab öelda vaid seda, et eluline keskmine ühtib mõistetud karistuste mediaankeskmise põhjal selgelt paremini sanktsioonivahemiku esimese kolmandikuga kui keskmisega, kuid jääb kolmandikustki madalamale. Abi võib olla sellestki, kui kohtud lihtsalt teadvustavad, et eluline keskmine ei võrdu seaduse keskmisega. Sellega arvestatakse paremini narkokuritegude laiade koosseisudega ning sellega, kust jookseb seaduse mõistes piir suure ja väikese süü vahel. Nii välditakse olukordi, kus isiku süü määratletakse suurena, kui tegelikult koosseisu arvestades jääks see selgelt alla keskmise.

Ainuüksi need mõttemuutused aitavad tõenäoliselt ühtlustada kohtupraktikat ning parandada kohtu siseveendumuse kujunemise jälgitavust. Nii väldiksid kohtud ebaloogilisi põhjendusi, olukordi, kus mõnele asjaolule antakse süüga võrreldes suurem kaal, ning vastuolusid põhjenduste ja lõplike järelduste vahel. Kohtuotsus peab olema jälgitav nii juristile kui ka mittejuristile. Karistuse mõistmise skeemist ülevaate andmine ei ole piisav, kui kohus seda karistuse mõistmist põhjendades ei järgi.

---

²⁸⁰ Vt Ahven, Tüllinen, Tamm.

KOKKUVÕTE

Eestis võetakse karistuse mõistmisel lähtekohaks konkreetse kuriteo sanktsioonivahemiku keskmine. Selle suunise on kohtutele andnud Riigikohus, kuid seejuures on vähe räägitud just selle punkti põhjendatusest ja võimalikest alternatiividest. Lähtepunkti muutmine oleks asjakohane, kui kohtud mõistavad isiku süüga võrreldes madalamaid karistusi, sest selliselt ei ole mõistetud karistus kooskõlas karistuse mõistmise põhimõttega, et karistus peab vastama süüle. Seejuures võib tekkida kohtuotsuse jälgitavuse probleem, kui kohtud lähtuvad süü määratlemisel eluliselt keskmisest, mitte seaduses ettenähtud keskmisest kuriteo raskusest. Nii oligi käesoleva töö eesmärk karistuse mõistmise praktika statistilise ja sisulise analüüsi kaudu näidata, kas praegune karistuse mõistmise lähtekoht – sanktsiooni keskmine määr – õigustab end kohtuotsuse jälgitavuse ja kohtupraktika ühetaolisuse tagamisel.

Eesmärgi täitmiseks mõtestasin esmalt lahti karistuse mõistmise süsteemi. Seaduse ja Riigikohtu praktika järgi tuleb karistuse mõistmisel lähtekohaks võtta seaduses ettenähtud sanktsioonivahemiku keskmine ning seejärel hinnata, kas süü suurus jääb sellest keskmisest üles- või allapoole. Seejuures arvestatakse tegu ja selle toimepanemist iseloomustavaid asjaolusid ning KarS §-des 57 ja 58 loetletud kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid. Lõpliku karistuse saamiseks korrigeeritakse seda eri- ja üldpreventiivsete asjaoludega. Analüüsi detailsuse huvides keskendusin vaid KarS § 184 koosseisudele. Nii võtsin teises peatükis nii-öelda tükki KarS § 184 lõigete 1-2¹ koosseisud, et näidata, mis asjaolud narkokuritegusid iseloomustada võivad. Nende põhjal said paika konkreetselt KarS § 184 koosseisude süüid mõjutavad asjaolud. Lisaks tõin välja, kuidas on Riigikohtu praktikas erinevaid asjaolusid hinnatud. Seejärel andsin ülevaate narkokuritegude karistustest ning muudest võimalikest mõjutusvahenditest.

Magistritöö analüüsi osas uurisin kohtupraktikat nii statistiliselt kui ka sisuliselt. Analüüsisin 2022.-2023. aasta KarS § 184 järgi süüdimõistvaid kohtuotsuseid, mida oli kokku 103 otsust 55 erinevas kriminaalasjas ja milles mõisteti karistus 76 isikule. Statistilise analüüsi osas andsin ülevaate mõistetud karistustest ning arvutasin välja nende mediaankeskmised. Kõigi kolme koosseisu puhul jäi mediaankeskmine madalamal sanktsioonivahemiku keskmisest (ehk karistuse mõistmise lähtekohast) ning ka sanktsioonivahemiku kolmandikust. Kuna kõigi karistuste mõistmisel ei olnud põhiline rõhk süül, siis lahendite sisulise analüüsi järel leidsin lisaks karistuste mediaankeskmised üksnes nende mõistetud karistuste puhul, millel oli selgelt esmaseks aluseks süü. Needki mediaankeskmised jäid omajagu alla seaduses sätestatud sanktsioonimäära keskmist kui ka allapoole selle määra esimest kolmandikust. Selle põhjal saab

järeldada, et mõistetud karistuse järgi jääb eluliselt esinevate keskmiste kuritegude raskus alla seaduse keskmist.

Kohtuotsuste sisulise analüüsi eesmärgiks oli näha seost süü suuruse ja karistuse vahel. Kuna Eesti õiguse järgi peaks karistus põhinema eelkõige süül, siis oleks loogiline, et näiteks keskmise suurusega süü päädib keskmise karistusega. Selle kontrollimiseks võtsin esmalt ette süü analüüsi. Nii andsin kõigepealt ülevaate, mis asjaolud kohtupraktikas süüd enim mõjutavad. Praktikas mõjutavad enim süü suurust käideldud narkootilise aine kogus ja liik, käitlemistegu ja selle kestus, grupi puhul süüdistatava roll grupis ning suure varalise kasu saamise eesmärgi puhul selle eesmärgi suurus. Lisaks andsin ülevaate, millist mõju iga konkreetne asjaolu omab. Seejuures on oluline, et kohtud ei ole paljuski ühel meelel, milline asjaolu süüd suurendab ja milline vähendab. Kõige kaalukamaks süüd mõjutavaks asjaoluks on aine kogus, kuid ka seejuures lahknevad kohtute arvamused, kust jookseb piir süüd suurendava ja vähendava koguse vahel. Küll aga ilmnis juba ainuüksi koguse põhjal, et kohtud lähtuvad süü määratlemisel pigem elulisest kui seaduse keskmisest, sest süüd suurendavaks peeti koguseid, mis koosseisu ja võimalikke suurimaid koguseid arvestades jäid kahtlemata alla keskmise.

Seejärel andsin ülevaate, kuidas kohtud erinevate asjaolude põhjal süüd määratlevad. Sealjuures kontrollisin, et ei esineks vastuolusid karistuse mõistmise reeglite ja praktikas kujunenud tendentsidega. Viimasega olidki kohtute süü määratlused üldjuhul kooskõlas, kuid nagu juba eelnevalt öeldud, siis näevad kohtud keskmise süüna pigem eluliste kuritegude keskmist süüd, mitte aga koosseisust tulenevat keskmist süüd.

Süü ei ole aga ainus karistust mõjutav asjaolu, mistõttu tuli karistuse ja süü määratluse omavahelise seose kohta järelduste tegemiseks analüüsida muidki karistust mõjutavaid asjaolud. Ka seejuures andsin esmalt ülevaate, mis asjaolud üldse veel karistuse kujunemist praktikas mõjutavad. Neist asjaoludest oli kõige olulisemal kohal isiku karistatus. Küll vähem, kuid siiski arvestati teisigi asjaolusid. Osalt läksid sealgi arvamused lahku, kuidas mingi asjaolu karistust mõjutab. Siiski kujunesid kohtupraktika põhjal ka muude asjaolude osas teatavad tendentsid.

Seejärel analüüsisin, milline on kohtu süü määratluse ja mõistetud karistuse omavaheline seos. Kuna kohtud määratlevad süüd tavaliselt suhteliselt üldsõnaliselt, siis on keeruline teha lõplike järeldusi süü ja karistuse seose vahel. Siiski suuremal osal juhtudel näib, et kohtupraktikas kujunenud süü suurus tingib süü määratlusele vastava karistuse. See tähendab, et kui kohus määratleb süü väiksena, siis jääb ka karistus alla sanktsioonivahemiku keskmist. Neil juhtudel,

mil süü ja karistus vastavuses ei olnud, esines rohkem probleeme kohtuotsuse põhjenduste ja järelduste kooskõlas ning karistuse mõistmise reeglite järgimises. Küll aga on siinkohal oluline, et kohtute nägemuses ei ole süü üldjuhul vastav seaduses ettenähtud skaalale, vaid kujuneb eluliste kuritegude põhjal. Lisaks mõisteti paljudel juhtudel, kui süü määratleti „mitte eriti suurena“ või „alla keskmisena“, karistus alla kolmandiku või lausa miinimumkaristuse lähedale. Seega kohtu süü määratlusega on mõistetud karistused vähemalt üldjuhul kooskõlas, kuid võrreldes seaduse keskmisega mõistetakse praktikas ikkagi selgelt madalamaid karistusi.

Kohtupraktikat analüüsisides hindasin jooksvalt ka seda, kas KarS § 184 järgi karistuse mõistmisel järgitakse seadusest ja Riigikohtu praktikast tulenevaid karistuse mõistmise reegleid ja kas karistuse mõistmise praktika on ühetaoline. Üldiselt seaduse ja Riigikohtu põhjal väljakujunenud karistuse skeemi järgiti. Samas lahknevad kohtute arvamused selles, kuidas erinevad asjaolud lõplikku karistust mõjutavad. Lisaks, nagu ma juba eelnevalt ka viitasin, hindavad kohtud süüid lähtudes elulistest kuritegudest, jättes seejuures tihtipeale arvestamata, kui laiad on KarS § 184 koosseisud. See viib aga kohtupraktika erinevusteni ja karistuse mõistmise süstemaatilise puudumiseni.

Seega saab magistritöö eesmärgi tulemuseks öelda, et kohtupraktika analüüsi põhjal sanktsioonivahemiku keskmine ei õigusta end karistuse mõistmise lähtekohana, sest see ei taga, et koosseisujärgsele keskmisele süüle vastab ka karistusraamide keskmine karistus. See omakorda ei taga, et kohtuotsused oleks karistuse mõistmise osas jälgitavad ja ühetaolised, sest seaduse keskmise asemel võetakse süü hindamisel arvesse eluliselt keskmiste kuritegude raskus.

Magistritöö viimases alapeatükis esitasin võimalikud lahendused, mis võiks kohtupraktikat süsteemsemaks ja ühetaolisemaks muuta. Lisaks seadusmuudatusele on kohtutel võimalik võtta karistuse mõistmisel elulise keskmisega paremini ühtiv lähtepunkt. Milline see punkt täpselt olla võiks, on vaja analüüsida ka teiste koosseisude põhjal. Küll aga saab narkokuritegude näitel öelda, et eluline keskmine ühtib paremini karistusraamide kolmandiku kui keskmisega. Samas on tõenäoliselt abi sellestki, kui kohtud teadvustavad, et elulist keskmist kuritegu ei saa samastada seaduse keskmise kuriteoga ning nii võetakse paremini arvesse KarS § 184 laiukoosseise.

THE STARTING POINT FOR SENTENCING IN COMPARISON WITH AVERAGE CULPABILITY IN THE PRACTICE OF APPLYING § 184 OF THE PENAL CODE

Abstract

In Estonia, sentencing is essentially a cooperation between the legislator and the court – the legislator sets the punishment rates for a specific offence and the court chooses the punishment appropriate to the specific offence and person within the rates. For the sentencing system to be clear and consistent, it must function logically and systematically. Ideally, each factor influencing the sentence would have a predetermined weight, ensuring uniformity. However, in reality, crimes and criminals' backgrounds are far too complex for a purely mathematical approach to sentencing. Nonetheless, sentencing could be more consistent if it followed a clear, logical framework.

The sentencing is largely a matter of the court's inner conviction, but there are certain rules that the court must follow. When imposing a sentence, the court must be guided by § 56 subsection 1 of the Penal Code. The Supreme Court has also stated that the starting point for the imposition of a sentence must be the average of the punishment rate provided by law. There is relatively little discussion of alternative starting points in legal literature.

I argue that the starting point for sentencing should be reconsidered if courts consistently impose sentences that are lower than what the accused's guilt would suggest. Logically, average guilt should correspond to the average sentence. However, if the courts impose a sentence below the average, despite the average guilt, then there is a contradiction with the sentencing principles. This raises a critical question: does the theoretical average crime (with average guilt) defined by law align with the life-average crime? By “life-average”, I refer to a crime of medium seriousness among those committed. If most crimes are of lower-than-average severity, then the life-average is also lower.

Discrepancy arises when courts assess culpability based on case law rather than statutory guidelines. If courts use sentencing guidelines to define culpability but rely on real-life cases to assess guilt, the actual guilt level may be lower than what is legally defined. Consequently, courts may perceive the legal average as disproportionate and impose lower sentences, leading to inconsistent reasoning and uneven case law.

In order to check whether such a problem actually exists in reality, it is necessary to analyse not only the statistics but also the reasoning used by the courts in imposing the sentence. Thus, the

aim of the thesis was to show, through a statistical and qualitative analysis of sentencing, whether the current starting point for sentencing – the average level of sanction – is justified in terms of ensuring the traceability of sentencing and the uniformity of jurisprudence. In order to achieve the aim of the thesis, I set the following research questions:

1. Based on the statistical median of the sentences imposed under § 184 of the Penal Code, what is the life-average drug offence? How does the life average offence compare to the statutory sentencing ranges?
2. What are the circumstances and how do they influence the sentencing under § 184 of the Penal Code, including the assessment of the level of culpability? Does one factor play a more important role in sentencing than another?
3. What is the relationship between the court's definition of guilt and the sentence imposed?
4. Are the sentencing rules resulting from the law and the case-law of the Supreme Court followed in sentencing under § 184 of the Penal Code? Is the sentencing practice uniform?

In order to achieve my aim, I first explained the sentencing system. According to the case law of the Supreme Court, the starting point for sentencing must be the average of the range of sanctions provided for by the law, and then an assessment must be made of whether the amount of the offence is above or below this average. Legislation requires that, when determining a sentence, consideration be given to the circumstances characterising the offence, the manner in which it was committed, and the mitigating and aggravating factors set out in § 57 and § 58 of the Penal Code. The final sentence is then adjusted based on specific and general preventive considerations.

For a more detailed analysis, I focused on offences under § 184 of the Penal Code, breaking down its subsections 1 to 2¹ to identify key factors influencing convictions for drug-related crimes. Additionally, I reviewed Supreme Court case law to examine how different circumstances have been evaluated in past rulings. I also provided an overview of sentencing patterns and other applicable sanctions for drug-related offences.

In the third chapter, I analysed the decisions statistically and substantively. I analysed the convictions in 2022-2023, which amounted to a total of 103 convictions in 55 different criminal cases, sentencing 76 individuals. As a result of the analysis, I attempted to answer the research questions set to fulfil the aim of the thesis.

To answer the first research question, I gave an overview of the sentences and calculated their median averages. For all three offences, the median average was below the average of the sanction range (i.e. the starting point of the sentence) and also below one third of the sanction range. Thus, the real-life average of the sentences is below the legal average.

The remaining research questions concerned the substantive analysis of the decisions. In order to answer the second research question, I gave an overview of the factors influencing the conviction and other factors influencing the sentence in separate subsections. The magnitude of the offence is influenced by the quantity and type of the drug, in which way and how long the drug was handled, in the case of a group, the role in the group and, in the case of significant proprietary benefit purpose, the financial benefit sought. I also set out in more detail the impact of each of these factors. However, I think it is important to point out here that courts differed in their assessment of which factors increase or decrease culpability. The most influential factor was drug quantity, yet there was no clear consensus on what threshold marked an increase in culpability. Nevertheless, the quantity alone seemed to indicate that the courts were basing their determination of culpability on the real-life rather than on the average of the law, as quantities that would undoubtedly be below the average in terms of composition and potential quantities were considered to increase culpability.

Of the other factors influencing the sentence, the most important was the person's criminal record, but other factors were also taken into account. Again, there was some divergence of opinion as to how a particular factor influenced the sentence. However, certain trends emerged from the case law, both in terms of culpability and other factors.

The third research question examined the relation between the court's definition of guilt and the sentence imposed. As courts usually define guilt in relatively general terms, it is difficult to draw definitive conclusions about the relationship between guilt and punishment. However, in the vast majority of cases, it appears that the level of culpability established in the case-law implies a corresponding level of culpability. In those cases where there was a mismatch between the guilt and the punishment, there were more problems with the consistency of the reasoning and conclusions of the judgment and with the sentencing rules. Notably, courts do not equate guilt with the statutory scale but rather base it on real-life cases. Furthermore, when courts described offences as “not very high” or “below average” in severity, sentences often fell below one-third of the legal range or close to the minimum. While sentencing decisions generally

reflected courts' culpability assessments, they were still significantly lower than the statutory average.

The final research question examined compliance with the principles derived from the law and the case law of the Supreme Court. The comparison with the law and the case law of the Supreme Court was carried out by analysing different circumstances on a rolling basis. In general, the sentencing scheme established on the basis of the law and the Supreme Court was followed. At the same time, however, the courts' opinions differ as to how different circumstances affect the final sentence. In addition, as I have already pointed out, the courts assess guilt on the basis of the offences committed, often without taking into account the wide range of offences covered by § 184 of the Criminal Code.

Ultimately, my analysis suggests that the legal sanction range's midpoint is not a justified starting point for sentencing. It does not ensure that average culpability corresponds to the average sentence within the legal range, which undermines transparency and consistency. Instead, courts tend to replace the legal average with a life-average when assessing culpability.

In the last sub-chapter of the thesis, I presented possible solutions that could make judicial practice more systematic and uniform. In addition, a change in the law would allow courts to take a starting point for sentencing that is more in line with the life-average. Exactly what this point might be would need to be analysed on the basis of other offences. However, in the case of drug offences, it can be argued that the life-average is more in line with a third of the sentencing range than with the average. In addition, it would probably be helpful if the courts were to make themselves aware that the life-average offence cannot be equated with the average offence under the law, and if the broad range of offences under § 184 of the Penal Code were taken into account more effectively.

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud kirjandus

1. Aastate 2020-2024 suurimad narkootiliste ainete leiud, mis on saanud EKEI keemiaosakonda. EKEI keemiaosakonna juhataja S. Laaneti 12.02.2025 vastus autori päringule.
2. Ahven, A., Tüllinen, K., Tamm, R. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ebaseadusliku käitlemise kuriteokoosseisudes karistuste diferentseerimise võimalikkusest. Justiitsministeerium, kriminaalpoliitika osakond, 2024. – <https://www.just.ee/sites/default/files/documents/2024-05/Anal%C3%BC%C3%BCs%20Narkootiliste%20ja%20ps%C3%BChhotroopsete%20ainete%20ebaseadusliku%20k%C3%A4itlemise%20kuriteokoosseisudes%20karistuste%20diferentseerimise%20v%C3%B5imalikkusest.pdf> (20.04.2025).
3. Andenaes, J. Punishment and the Problem of General Prevention. – International Annals of Criminology 1969/8 (2).
4. Cahill, M. T. Retributive Justice in the Real World. – Washington University Law Review 2007/85 (4).
5. Cane, P., Kritzer, H. M. (toim.) Oxford Handbook of Empirical Legal Research. Oxford: Oxford University press 2012.
6. Fischer, T. Strafgesetzbuch und Nebengesetze. 56. Aufl. München: Beck 2008.
7. Ginter, J. Karistuse mõistmine esimese astme kohtutes. – Juridica 2022/9-10.
8. Giraudon, I., Abel-Ollo, K. jt. Nitazenes represent a growing threat to public health in Europe. – The Lancet Public Health 2024/9 (4).
9. Eikner, M. Narkokuriteod Eestis: kas liikuda Skandinaavia liberaalse kriminaalpoliitika suunas? Magistritöö. Juhendaja Andres Parmas. Tartu: Tartu Ülikool 2013. – <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/5d062322-7357-43e8-9b4d-598d6d24a5fe/content> (26.12.2024).
10. Einmaa, I.-M. Ohtlike sünteetiliste opioidide levik on hüppeliselt kasvanud. ERR 18.02.2024. – <https://www.err.ee/1609257132/ohtlike-sunteetiliste-opioidide-levik-on-hupeliselt-kasvanud> (20.04.2025).
11. Englich, B., Mussweiler, T. Sentencing Under Uncertainty: Anchoring Effects in the Courtroom. – Journal of Applied Social Psychology 2001/31 (7).
12. Ernits, M. jt. Karistusseadustiku üldosa eelnõu. Eelnõu lähtealused ja põhjendus. Tallinn: Juura 1999.

13. Keiler, J., Roef, D. Comparative Concepts of Criminal Law. 3rd edition. Cambridge: Intersentia 2019.
14. Kiris, R., Pikamäe, P., Sootak, J. Sanktsiooniõigus: karistusõiguslikud sanktsioonid ja nende kohaldamine. Tallinn: Juura 2017.
15. Kuritegevuse ülevaade. Kuritegevus Eestis 2023. Justiitsministeerium. – <https://www.just.ee/kuritegevus2023/> (26.12.2024).
16. Mis oli 2023. aasta kõige olulisem kohtuotsus? 33 õigusala professionaali avaldavad oma valiku. Eesti Ekspress 03.01.2024. – <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/120258307/mis-oli-2023-aasta-koige-olulisem-kohtuotsus-33-oigusala-professionaali-avaldavad-oma-valiku> (20.04.2025).
17. MTA töötajad pidasid kinni viimaste aastate rekordkoguse kokaiini. Maksu- ja Tolliamet 25.04.2022. – <https://www.emta.ee/uudised/mta-tootajad-pidasid-kinni-viimaste-aastate-rekordkoguse-kokaiini> (20.04.2025).
18. Peer, E., Gamliel, E. Heuristics and Biases in Judicial Decisions. – Court Review 2013/49 (2).
19. Soo, A. Karistusseadustiku § 56 ja selle rakendamine Riigikohtu praktikas: kui selge on see, kuidas kujuneb süüdlase karistus? – Juridica 2022/3.
20. Soo, A., Markina, A., Tee, K. Karistus kui tasumine, karistus kui preventatsioon: millised karistuse eesmärgid „töötavad“? – Juridica 2022/9-10.
21. Sootak, J., Pikamäe P. (koost). Karistusseadustik. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn: Juura 2021.
22. Sootak, J., Randma, P. Narkokriminaalpoliitika või narkopoliitika. – Akadeemia 2006/6.
23. Tabel „KarS § 184 süüdimõistvad kohtuotsused 2022-2023”. Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna analüüsitalituse nõunik A. Ahvena 16.10.2024 vastus autori päringule.
24. Tarto, I. Subjekttiivsete asjaolude arvestamine karistuse mõistmisel Eesti kohtupraktikas aastatel 2021-2022. Magistritöö. Juhendaja Anneli Soo. Tartu: Tartu Ülikool 2023. – <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/bd4c54ec-55f6-4d98-a3f0-d54dfcd201a1/content> (20.12.2024).
25. Understanding Europe’s drug situation in 2024 – key developments (European Drug Report 2024). Euroopa Liidu Uimastiamet. – https://www.euda.europa.eu/publications/european-drug-report/2024/drug-situation-in-europe-up-to-2024_en (23.12.2024).
26. Uus, K. Eluaegse vangistuse ja sellest enne tähtaega vabastamise seosed karistusteooriatega. – Juridica 2023/8.

Kasutatud õigusaktid

27. 25. oktoobri 2004. aasta Euroopa Liidu Nõukogu raamotsus 2004/757/JSK, millega kehtestatakse miinimumeeskirjad ebaseadusliku uimastiäri kuriteokoosseisu ja karistuste kohta. – ELT L 335, lk 8-11.
28. Karistusseadustik. – RT I, 12.12.2024, 6.
29. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I, 12.12.2024, 7.
30. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirjad ning nende ainete meditsiinilisel ja teaduslikul eesmärgil käitlemine. Sotsiaalministri 18. mai 2005 määrus nr 73. – RT I, 28.12.2024, 49.
31. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus. – RT I, 02.01.2025, 41.
32. ÜRO 1961. aasta narkootiliste ainete ühtne konventsioon. – RT II 1996, 19, 84.
33. ÜRO 1971. aasta psühhotroopsete ainete konventsioon. – RT II 1996, 19, 84.
34. ÜRO 1988. aasta narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ebaseadusliku ringluse vastane konventsioon – RT II 2000, 15, 92.

Kasutatud kohtupraktika

35. RKKKo 23.10.2024 nr 4-24-1237/24.
36. RKKKo 02.11.2023 nr 4-22-4139/41.
37. RKKKo 20.06.2022 nr 1-20-6745/88.
38. RKKKo 12.12.2021 nr 1-20-1301/35.
39. RKKKo 21.06.2021 nr 1-20-1108/94.
40. RKKKo 03.04.2020 nr 1-18-2232/179.
41. RKKKo 27.03.2020 nr 1-19-2627/29.
42. RKKKo 20.12.2019 nr 1-17-10050/74.
43. RKKKo 21.06.2019 nr 1-17-10162/351.
44. RKKKo 11.06.2018 nr 1-17-1629/44.
45. RKKKo 20.03.2017 nr 3-1-1-6-17.
46. RKKKo 10.03.2016 nr 3-1-1-20-16.
47. RKKKo 19.06.2015 nr 3-1-1-56-15.
48. RKKKo 16.03.2015 nr 3-1-1-10-15.
49. RKKKo 12.12.2014 nr 3-1-1-82-14.
50. RKKKo 05.12.2013 nr 3-1-1-114-13.

51. RKKKo 04.10.2013 nr 3-1-1-72-13.
52. RKKKo 17.05.2013 nr 3-1-1-52-13.
53. RKKKo 12.12.2012 nr 3-1-1-113-12.
54. RKKKo 12.10.2012 nr 3-1-1-76-12.
55. RKKKo 24.10.2011 nr 3-1-1-77-11.
56. RKKKo 18.04.2011 nr 3-1-1-18-11.
57. RKKKo 15.03.2010 nr 3-1-1-11-10.
58. RKKKo 18.01.2010 nr 3-1-1-57-09.
59. RKKKo 20.02.2007 nr 3-1-1-99-06.
60. RKKKo 13.05.2004 nr 3-1-1-40-04.
61. RKKKo 01.04.2004 nr 3-1-1-4-04.
62. RKKKo 19.06.2003 nr 3-1-1-79-03.
63. RKKKo 05.03.2003 nr 3-1-1-26-03.
64. RKPJKo 07.09.2020 nr 5-20-5/10.
65. RKÜKo 12.06.2008 nr 3-1-1-37-07.
66. TlnRnKo 18.02.2013 nr 1-11-11411/21.
67. HMKo 28.06.2022 nr 1-21-6784/115.
68. PMKo 05.04.2011 nr 1-10-11574/18.
69. TMKo 20.10.2023 nr 1-21-8858/46.
70. TMKo 07.07.2023 nr 1-22-7015/19.
71. TMKo 22.06.2023 nr 1-23-1447/12.
72. TMKo 13.06.2023 nr 1-20-3636/136.
73. TMKo 28.03.2023 nr 1-22-5540/28.
74. TMKo 16.01.2023 nr 1-22-2414/26.
75. VMKo 16.12.2010 nr 1-10-11840 (koopia autori valduses).

Analüüsis kasutatud kohtupraktika

Üldmenetluse lahendid

76. TlnRnKo 10.05.2024 nr 1-23-4538/59.
77. PMKo 08.12.2023 nr 1-23-4538/35.
78. TlnRnKo 30.04.2024 nr 1-23-5060/35.
79. PMKo 11.12.2023 nr 1-23-5060/26.
80. TlnRnKo 18.04.2024 nr 1-21-127/408.

81. HMKo 18.09.2023 nr 1-21-127/374 (koopia autori valduses).
82. TlnRnKo 19.03.2024 nr 1-23-3708/31.
83. PMKo 18.12.2023 nr 1-23-3708/24.
84. TrtRnKo 26.02.2024 nr 1-23-3387/32.
85. VMKo 15.09.2023 nr 1-23-3387/25.
86. TlnRnKo 13.12.2023 nr 1-21-8220/265.
87. HMKo 16.01.2023 nr 1-21-8220/200.
88. TlnRnKo 12.12.2023 nr 1-23-2765/51.
89. HMKo 13.06.2023 nr 1-23-2765/34.
90. TlnRnKo 19.10.2023 nr 1-22-3178/190.
91. HMKo 17.08.2023 nr 1-22-3178/162.
92. TrtRnKo 14.09.2023 nr 1-22-3585/116.
93. VMKo 22.11.2022 nr 1-22-3585/102.
94. TlnRnKo 06.09.2023 nr 1-21-5612/218.
95. TlnRnKo 05.09.2023 nr 1-23-3074/33.
96. HMKo 13.06.2023 nr 1-23-3074/17.
97. TrtRnKo 05.09.2023 nr 1-22-3953/36.
98. TMKo 24.01.2023 nr 1-22-3953/26.
99. TlnRnKo 28.06.2023 nr 1-22-7681/27.
100. HMKo 05.04.2023 nr 1-22-7681/22.
101. TrtRnKo 13.12.2022 nr 1-22-1425.
102. TMKo 27.06.2022 nr 1-22-1425/51.
103. TrtRnKo 26.05.2023 nr 1-22-3933/72.
104. VMKo 17.03.2023 nr 1-22-3933/65.
105. TrtRnKo 08.05.2023 nr 1-22-3659/74 (koopia autori valduses).
106. TMKo 12.01.2023 nr 1-22-3659/63 (koopia autori valduses).
107. TlnRnKo 03.05.2023 nr 1-16-9171/1992.
108. HMKo 20.10.2021 nr 1-16-9171/1751.
109. TMKo 05.04.2023 nr 1-22-4093/32.
110. TlnRnKo 05.04.2023 nr 1-22-3347/71.
111. HMKo 09.02.2023 nr 1-22-3347/50.
112. RKKKo 30.03.2023 nr 1-20-9591/107.
113. TrtRnKo 25.10.2022 nr 1-20-9591/95.
114. VMKo 04.03.2022 nr 1-20-9591/69.
115. TMKo 17.02.2023 nr 1-21-6079/101.

116. RKKKo 01.02.2023 nr 1-20-6533/329.
117. TrtRnKo 25.05.2022 nr 1-20-6533/307.
118. TMKo 10.06.2021 nr 1-20-6533 (koopia autori valduses).
119. TrtRnKo 19.01.2023 nr 1-21-8354/107.
120. TMKo 24.10.2022 nr 1-21-8354/95.
121. VMKo 11.01.2023 nr 1-21-5319/55.
122. TrtRnKo 10.01.2023 nr 1-21-7077/43.
123. TMKo 23.11.2022 nr 1-21-7077/38.
124. TlnRnKo 15.12.2022 nr 1-21-8902/65.
125. HMKo 30.06.2022 nr 1-21-8902/41.
126. TlnRnKo 05.12.2022 nr 1-21-6674/92.
127. HMKo 11.05.2022 nr 1-21-6674/72.
128. TrtRnKo 28.11.2022 nr 1-20-8308/76.
129. VMKo 09.07.2021 nr 1-20-8308/38.
130. TlnRnKo 16.11.2022 nr 1-20-3224/287.
131. HMKo 30.06.2022 nr 1-20-3224/271.
132. TlnRnKo 20.10.2022 nr 1-21-6784/156.
133. HMKo 28.06.2022 nr 1-21-6784/115.
134. TlnRnKo 07.09.2022 nr 1-20-7387/66.
135. HMKo 15.03.2022 nr 1-20-7387/60.
136. TrtRnKo 29.08.2022 nr 1-21-4077/140.
137. TMKo 28.02.2022 nr 1-21-4077/121.
138. TlnRnKo 30.06.2022 nr 1-21-1578/96.
139. PMKo 25.01.2022 nr 1-21-1578/79.
140. TlnRnKo 29.06.2022 nr 1-21-29/79.
141. HMKo 19.01.2022 nr 1-21-29/61.
142. TrtRnKo 24.05.2022 nr 1-21-5449/38.
143. VMKo 31.03.2022 nr 1-21-5449/24.
144. TlnRnKm 09.05.2022 nr 1-21-4249/85.
145. PMKo 18.01.2022 nr 1-21-4249/65.
146. TlnRnKo 09.11.2021 nr 1-20-3910/62.
147. HMKo 03.05.2021 nr 1-20-3910/51.
148. HMKo 06.05.2022 nr 1-21-7814/28.
149. TrtRnKo 21.04.2022 nr 1-21-2470/45.
150. VMKo 04.08.2021 nr 1-21-2470/35.

151. TlnRnKo 23.02.2022 nr 1-20-9022/91.
152. HMKo 24.11.2021 nr 1-20-9022/75.
153. PMKo 22.02.2022 nr 1-20-2007/73.
154. TlnRnKo 21.02.2022 nr 1-21-5091/47.
155. HMKo 17.09.2021 nr 1-21-5091/35.
156. TrtRnKo 16.02.2022 nr 1-21-1157/57.
157. TMKo 17.09.2021 nr 1-21-1157/52.
158. TrtRnKo 09.02.2022 nr 1-21-6525/26.
159. TMKo 01.12.2021 nr 1-21-6525/21.
160. TlnRnKo 09.02.2022 nr 1-21-5062/37.
161. HMKo 24.11.2021 nr 1-21-5062/19.
162. TlnRnKo 25.01.2022 nr 1-19-10184/205.
163. PMKo 22.06.2021 nr 1-19-10184/176.

Lühimenetluse lahendid

164. TlnRnKo 27.06.2023 nr 1-22-2100/187.
165. PMKo 26.09.2022 nr 1-22-2100 (koopia autori valduses).
166. TrtRnKo 25.11.2022 nr 1-22-1957/29.
167. TMKo 28.07.2022 nr 1-22-1957/21.
168. TrtRnKo 30.06.2022 nr 1-21-5946/62.
169. TMKo 02.05.2022 nr 1-21-5946/50.
170. TMKo 20.06.2022 nr 1-22-2338/28.
171. TlnRnKo 03.05.2022 nr 1-21-7759/70.
172. PMKo 18.02.2022 nr 1-21-7759/57.
173. TrtRnKo 05.10.2022 nr 1-21-3524/48 (koopia autori valduses).
174. TMKo 05.04.2022 nr 1-21-3524/40 (koopia autori valduses).
175. TrtRnKo 25.03.2022 nr 1-21-5472/51.
176. TMKo 17.11.2021 nr 1-21-5472/36.
177. TrtRnKo 28.02.2022 nr 1-21-4583/35.
178. TMKo 18.11.2021 nr 1-21-4583/25.
179. HMKo 10.02.2022 nr 1-21-7679/31.